

SUSRETI

GLASILO HRVATSKO - ČEŠKOG DRUŠTVA

Zagreb, svibanj 2015., godina XXIII., broj 33

Za Susrete govore:

**Vlado Milunić
Stjepan Krasić**

**Višegradska
skupina i Hrvatska**

**Jan Hus - 600
godina od smrti**

**Zrinski, Lisinski,
Strossmayer,
Bukovac - veze s
Česima**

**Izvještaji o
aktivnostima
HČD-a**

**Doznajte
najnovije
hrvatsko-češke
vijesti i
zanimljivosti**

Sadržaj

Uvodnik: Bogatstvo hrvatsko-čeških veza poticaj za kvalitetu Susreta	3
O aktivnostima Hrvatsko-češkog društva	4
Vijesti	11
Genij iz Like povezoao Hrvate i Čehe	30
V4 želi i treba Hrvatsku	32
Iz inata do vrhunskih sportskih uspjeha	35
Nikola Šubić Zrinski: I „hrvatski Leonida“ bio je češki zet	36
„Bratski narod češki uvijek me gledao kao svog sina“	39
Razgovor: Vlado Milunić: Volim arhitekturu, ne volim banke i advokate	42
Život i djelo Jana Husa – Kršćanski reformator i borac za prava češkog naroda	48
Razgovor: Stjepan Krasić: Prvi inozemni student u Hrvatskoj došao je 1396. iz Praga	52
Slavonski gorštaci iz češke ravnice	55
Vatroslav Lisinski i njegovo školovanje u Pragu: <i>Vltavu</i> i <i>Moju domovinu</i> skladao prije Smetane	58
Slikar Vlaho Bukovac i Prag: Prijatelj i odgajatelj čeških slikara	60
Ivan Nepomuk Jemeršić: Svestrani grubišnopoljski župnik i prijatelj Čeha	62
Izumom kontaktnih leća do svjetske slave	66
Jaroslav Hašek: <i>Staleške razlike</i>	68
Mladen Bjažić: <i>Prag</i>	69
Jiří Wolker: <i>Mirogoj</i>	69
Kalendar s brezama, hrastovima i jelenjom rikom	70

SUSRETI

Broj 33, svibanj 2015.

Izdavač:

Hrvatsko-češko društvo
Ulica Pavla Šubića 20
10000 Zagreb
OIB: 19958857498
www.hcdzg.hr
e-mail: hcdzag@gmail.com
Žiro-račun (PBZ):
HR8623400091110052228

Urednik: Marijan Lipovac

Uredništvo: Vlatka Banek, Gordana Divac, Dubravko Dosegović, Snježana Herceg, Vjenceslav Herout, Tigran Ilić, Miroslav Křepela, Zvonimir Maštrović, Franjo Vondraček, Nina Vranješ Penava

Dizajn i prijelom: Alan Čaplar, Urednik d.o.o.

Lektura i korektura: Ivona Mamić

Tisak: Grafika Hrašće d.o.o.

Susreti su interno glasilo Hrvatsko-češkog društva i članovima se dostavljaju besplatno.

Izlaženje *Susreta* novčano su pomogli Ministarstvo vanjskih i europskih poslova i Ministarstvo kulture

Na naslovnici: Kuća koja pleše (Tančici dům) na obali Vltave u Pragu koju su projektirali češki arhitekt hrvatskog porijekla Vlado Milunić i američki arhitekt Frank Gehry, dovršena 1996.

Na poledini: Spomenik Nikoli Tesli u Ulici Nikole Tesle u Pragu postavljen u rujnu 2014. kao rezultat inicijative Hrvatsko-češkog društva uz čije posredovanje je dio novčanih sredstava donirao Grad Zagreb. Spomenik je dug šest i visok tri metra i to je najveći Teslin spomenik na svijetu, prvi podignut izvan njegove domovine Hrvatske uz sudjelovanje hrvatske strane.

Uvodnik

Bogatstvo hrvatsko-čeških veza poticaj za kvalitetu *Susreta*

Marijan Lipovac
predsjednik
Hrvatsko-
češkog
društva

Hrvatsko-češko društvo s velikim zadovoljstvom i ponosom svim pobornicima hrvatsko-češkog prijateljstva predaje ovaj broj svog glasila *Susreti*, i to iz više razloga. Prije svega, zahvaljujući volji, entuzijazmu i znanju naših članova uspjeli smo pripremiti broj prepun zanimljivih čeških i hrvatsko-čeških tema, peti u nizu od ponovnog pokretanja *Susreta* početkom 2011. Izlaženje *Susreta* također zahvaljujemo i donaciji Ministarstva vanjskih i europskih poslova, a da su kvaliteta i širi društveni značaj našeg glasila prepoznati govori i to da je sredstva za ovaj broj po prvi put osiguralo i Ministarstvo kulture. I to s pravom jer veći dio aktivnosti Hrvatsko-češkog društva, kao i teme koje se obrađuju u *Susretima* spadaju u područje kulture u najširem smislu te riječi, a sam časopis je zbog svoje uređivačke koncepcije kvalitetan proizvod, o čemu mišljenje stručnjaka možete pročitati na idućoj stranici. Priprema svakog novog broja *Susreta* koliko god nam pričinja zadovoljstvo i radost stavlja nas i pred izazov da sadržajnu i grafičku kvalitetu svog glasila zadržimo, a po mogućnosti i povisimo. I u tome sre-

ćom uspijevamo jer hrvatsko-češke veze, u sadašnjosti i u prošlosti, dovoljno su intenzivne i bogate da u njima nalazimo mnoge zanimljive i poticajne teme vrijedne da se hrvatska javnost na njih podsjeti ili o njima obavijesti, i to na atraktivan način. Bez lažne skromnosti možemo reći da je obol tim vezama svojim aktivnostima dalo i Hrvatsko-češko društvo. Najznačajnija akcija koju smo proveli u proteklih godinu dana bilo je postavljanje spomenika Nikoli Tesli u Pragu, inače najvećeg Teslinog spomenika na svijetu, čime je glavni grad Češke dobio novu, i to hrvatsko-češku znamenitost. Ipak, najpoznatija od njih je zgrada koja simbolizira modernu prašku arhitekturu, Kuća koja pleše koju je projektirao Vlado Milunić, a kojom smo ukrasili i naslovnicu ovih *Susreta* za koje je ovaj hrvatsko-češki arhitekt dao ekskluzivan i vrlo opširan intervju. Uz Prag, ali ne suvremeni nego srednjovjekovni, vezan je i drugi intervju u ovoj broju *Susreta* koji smo vodili s istaknutim povjesničarom Stjepanom Krasićem koji je nedavno objavio knjigu o vezama praškog i zadarskog sveučilišta. Na inicijativu Hrvatsko-češkog društva spomen-pločom je označeno mjesto vjenčanja Nikole Šubića Zrinskog u Jindřichovu Hradecu u Češkoj, a u *Susretima* opširnije pišemo o vezama koje je s Česima imao „hrvatski Leonida“ čija 450. godišnjica herojske smrti pada iduće godine. Tu su i tekstovi o vezama koje su s Česima i Pragom imali hrvatski skladatelj Vatroslav Lisinski, slikar Vlaho Bukovac te biskup i dobrotvor Josip Juraj Strossmayer, inače počasni građanin Praga. Ove godine Česi obilježavaju jubilaru 600. godišnjicu smrti Jana Husa pa smo u ovim *Susretima* velik

prostor posvetili i njemu, kao jednomu od najvećih čeških velikana, a podsjećamo i na Otta Wichterlea, češkog znanstvenika koji je izumio kontaktne leće. Prisjetili smo se i svećenika Ivana Nepomuka Jemeršića koji je prije stotinjak godina popularizirao Češku u Hrvatskoj i time bio jedan od prethodnika Hrvatsko-češkog društva. Ne propustite niti tekst posvećen Višegradskoj skupini u kojem analiziramo što bi Hrvatska mogla dobiti ako bi nadoknadila propuštenu šansu i postala dio te grupacije srednjoeuropskih zemalja, o čemu se u hrvatskom političkom i javnom prostoru, gdje dominiraju jalova prepucavanja, vrlo rijetko govori. U *Susretima* možete čitati i vijesti o događajima u Češkoj ili u području hrvatsko-čeških odnosa kojih je u zadnjih godinu dana bio poprilično i to na svim razinama. Uzajamno su se posjećivali ne samo visoki državni dužnosnici, nego i umjetnici i sportaši, a nadamo se da će mnogi Hrvati ove godine, osim Praga, posjetiti i Plzenj koji je u 2015. europska prijestolnica kulture. Stotine tisuća Čeha naravno neće mimoići hrvatski Jadran, no od ovog proljeća nekim Česima je posebno drag postao granični pojas između Hrvatske i Srbije na Dunavu, na što se također osvrćemo. Donosimo i vijesti iz života češke manjine u Hrvatskoj i hrvatske manjine u Češkoj, a neka vašem oku ne promaknu niti usporedne hrvatsko-češke zanimljivosti uz donji rub stranica koje mogu poslužiti kao mali hrvatsko-češki leksikon.

Ukratko, i *Susreti* i Hrvatsko-češko društvo neprestano napreduju, prkoseći tako općim društvenim trendovima, a svima koji žele postati dio ove uspješne hrvatsko-češke priče naša su vrata otvorena.

HČD info

Hrvatsko-češko društvo nevladina, nepolitička, neprofitna udruga kojoj je cilj davanje doprinosa razmjeni kulturnih, umjetničkih, znanstvenih, gospodarskih i drugih civilizacijskih dostignuća hrvatskog i češkog naroda, odnosno građana Hrvatske i Češke. Društvo je utemeljeno 22. veljače 1992. pod nazivom Društvo hrvatsko-češkoga i slovačkoga prijateljstva, a 21. veljače 1993. promijenilo je naziv u Hrvatsko-češko društvo. Od samog osnutka HČD podupire i pokreće aktivnosti kojima je cilj jačanje hrvatsko-čeških veza i bolje upoznavanje dvaju naroda, pri čemu posebnu pozornost posvećuje češkoj manjini u Hrvatskoj i hrvatskoj manjini u Češkoj.

Na čelu HČD-a nalazi se Predsjedništvo koje od 2015. čine: Marijan Lipovac (predsjednik HČD-a), Miroslav Křepela (potpredsjednik), Tigran Ilić (tajnik) te članovi Ivan Havelka i Zvonimir Maštrović. Nadzorni odbor HČD-a čine: Gordana Divac, Dubravko Dosegović i Ivanka Stahuljak kao članovi te Dragutin Zajec kao zamjenik člana. Sjedište HČD-a je u Zagrebu, u Ulici Pavla Šubića 20, a HČD ima i svoju podružnicu u Omišu kojoj je predsjednik Tonči Stanić te podružnicu u Daruvaru kojoj je predsjednik Zdravko Palavra. Internetska stranica HČD-a je www.hcdzg.hr, a udruga ima i svoju stranicu i grupu na Facebooku.

O aktivnostima Hrvatsko-češkog društva

Susreti – sjajan profesionalni medijski proizvod

Četvrti broj glasila *Susreti* od obnove izlaženja 2011. javnosti je predstavljen 7. svibnja 2014. u Češkom domu u Zagrebu. Da su se *Susreti* proteklih godina potvrdili kao jedan od najkvalitetnijih časopisa u Hrvatskoj uopće, na promociji je stručno mišljenje iznio Božo Skoko, profesor na Fakultetu političkih znanosti i vodeći hrvatski stručnjak za problematiku medija i odnosa s javnošću. „Kad sam vidio *Susrete*, uistinu sam bio zadivljen i počašćen što se još gaji kvalitetno novinarstvo u Hrvatskoj kojem mi učimo naše mlade studente, ali kojeg oni ne mogu vidjeti u praksi. Danas je zadaća tiskanih izdanja da prije svega budu informativna, edukativna i korisna i upravo su *Susreti* sjajan primjer toga. S druge strane, oni su promotor svega dobrog što nudi Češka, svega dobrog što nudi Hrvatska i svega dobrog gdje se dodiruju Hrvatska i Češka kroz dugu povijest, ali i danas. Isto tako usudim se reći da je ovo izdanje jedna manja enciklopedija. Dovoljno ga je samo prolistati i toliko ćete toga naučiti. Doslovce odškrinete jedna vrata povijesti koja su možda zaboravljena i koja ne možemo tek tako prepoznati u našoj svakodnevnoj komunikaciji. Prema tome, ovo je jedno uistinu važno izdanje na kojem bi drugi trebali učiti kako se radi jedan dobar posao“, kazao je Skoko, pohvalivši „jako dobru uredničku politiku koja sjajno kombinira informativne, edukativne pa i zabavne sadržaje“ te dobro kombinira tekst i ilustracije. „Posebno bih naglasio trajnost sadržaja. Ovo nije magazin koji ćete pročitati i baciti. Ne, ovo se čuva doma, ovo se iščitava i ovo će biti aktualno i za pet i za deset godina i bit će svjedok vremena. Obrazovna, prosvjetiteljska i podsjetnička uloga ovoga časopisa je iznimno velika i ona nadilazi temeljnu ulogu – da pruži informaciju i podsjeti na neki događaj. Ovaj časopis danas nadilazi tu svoju svrhu i postaje nešto sasvim drugo i kao čuvar identiteta i kao promotor Češke i kao most u povezivanju Hrvatske

Božo Skoko i Marijan Lipovac

i Češke“, istaknuo je Skoko. Podsjetio je da u današnje vrijeme nacionalni identiteti postaju „meka moć“ država koje ih stoga komercijaliziraju. „Budućnost će pripadati državama koje imaju meku moć, koje su svojom poviješću, kulturom, nasljeđem, svojim zanimljivim pričama kadre šarmirati svijet. I ona država koja ponudi najbolje od svoga identiteta i kadra je to na atraktivan i privlačan način predstaviti svijetu i svome okruženju, njoj pripada budućnost. I sve ono što od zanimljivosti češke kulture ovdje čitamo i gledamo, to je meka moć Češke i na taj način Češka šarmira i Hrvatsku i ostatak Europe i to je uistinu velika prednost. S druge strane, kada ljudi nisu sigurni u kvalitetu ili karakteristike pojedinoga proizvoda, onda se vode upravo imidžem države. Ako im je draga Češka ili Češku povezuju s određenim proizvodom, onda će kupiti češki proizvod, makar ne poznavali njegove kvalitete. To su svi ti trendovi o kojima treba itekako voditi računa i meni je drago da su *Susreti* časopis koji to podržava, koji nas podsjeća i koji i Hrvatskoj s jedne i Češkoj s druge strane omogućuje da poentiraju i na svojoj mekoj moći i na

svom nacionalnom identitetu i da ga sjajno promoviraju“, rekao je Skoko. *Susrete* je pohvalio i stoga što služe kao most u povezivanju Hrvatske i Češke, ukazujući na međusobne sličnosti i razlike. „Čuvanje starih i gradnja novih mostova između hrvatskog i češkog naroda je jedna od važnih zadaća ovog časopisa i trebalo bi apsolutno nastaviti raditi na tome. Ovo su sjajni temelji. Ne bih htio da sada ponosni na ovo predahnete ili izgubite taj ritam. Ja znam da nije lako raditi svaki put novi broj koji će zasjeniti stari, ali ste podigli ljestvicu jako visoko. Možete odstupati 20 posto lošije i nećete biti pretjerano slabiji jer ovo je stvarno visoka ljestvica. Isto tako, ono što ovisi o svima vama, a isto tako i o svim institucijama koje djeluju među češkom manjinom ovdje u Hrvatskoj, to je da svi date obol da ovaj časopis uistinu bude jedna kronologija, jedna enciklopedija, jedan podsjetnik i jedan promotor. Mislim da imamo u rukama jedan sjajan profesionalni medijski proizvod i da ga treba kao takvog zadržati“, zaključio je Skoko. *Susreti* se dijele besplatno, a svi raniji brojevi mogu se pročitati na internetskoj stranici HČD-a.

Predavanje o češkim iskustvima u korištenju obnovljivih izvora energije

Potpredsjednik Hrvatsko-češkog društva Miroslav Křepela održao je 19. svibnja 2014. u Češkom domu u Zagrebu predavanje o češkim iskustvima u korištenju obnovljivih izvora energije. Křepela je ovlašten inženjer, stručnjak iz područja elektroenergetike, s dugogodišnjim iskustvom na projektiranju i izgradnji elektroenergetskih postrojenja svih naponskih razina. Član je niza strukovnih organizacija – Hrvatske komore inženjera elektrotehnike, studijskih odbora B3, B4, B5 i C4 HO CIGRÉ, više tehničkih odbora Hrvatskog zavoda za normizaciju, Elektrotehničkog društva Zagreb, Hrvatskog energetskog društva, radne grupe WG 47 IEC TC 38, te Hrvatskog društva znanstvenih i tehničkih prevoditelja. U sklopu projekta HČD-a koji je financirala Hrvatska elektroprivreda on je prikupio brojne

podatke o obnovljivim izvorima električne energije, njihovom razvoju i primjeni, povezano s poviješću korištenja električne energije. Predavanjem je ukratko obradio povijest znanosti o elektricitetu te njezin utjecaj na razvoj modernog društva. Posebno je ukazao na razvoj svijesti o očuvanju okoliša uz posljedičnu evoluciju poretka vrijednosti od prvobitnog „funkcionalnost-tehnologija-ekonomija“ uz okoliš kao sporednu kategoriju u „funkcionalnost-ekologija-ekonomija-tehnologija“. U predavanju je prikazano današnje stanje integrirane elektroenergetske mreže Europe s tendencijama daljnjeg razvoja uz dominantnu ulogu obnovljivih izvora i vizijom dinamične, „pametne“ mreže bliske budućnosti. Težište predavanja bilo je na iskustvima primjene obnovljivih izvora u Češkoj, poglavito sunčanih elektrana. Pre-

davanje je ukazalo na potrebu i nezaustavljivi razvoj tehnologije obnovljivih izvora i njihove primjene kao važne sastavnice integriranog elektroenergetskog sustava Europe, projekt „Smartgrids“, te u doglednoj budućnosti euro-afričko-azijskog elektroenergetskog sustava „Desertec“. M. K.

S novim-starim vodstvom prema 25. godišnjici HČD-a

Hrvatsko-češko društvo održalo je 21. travnja 2015. svoju godišnju izbornu skupštinu na kojoj je za predsjednika udruge po treći put izabran Marijan Lipovac. Za potpredsjednika je ponovno izabran Miroslav Křepela, a za tajnika Tigran Ilić, dok su članovi Predsjedništva Zvonimir Maštrović i Ivan Havelka. U Nadzorni odbor su izabrani Dubravko Dosegović, Ivanka Stahuljak i Gordana Divac te Dragutin Zajec kao zamjenik člana. Na skupštini je usvojen i novi Statut usklađen s novim Zakonom o udrugama, ali u njemu nema većih izmjena kad su u pitanju ciljevi i djelovanje HČD-a usmjereno prema povezivanju Hrvatske i Češke i učvršćenju hrvatsko-čeških veza i prijateljstva. Članovi su se na skupštini sa zadovoljstvom osvrnuli na proteklu godinu kada se HČD potvrdio kao referentno mjesto kad je u pitanju češka ili hrvatsko-češka tematika. HČD ima vrlo ambiciozne planove za naredno razdoblje. I dalje će nastaviti suradnju s institucijama češke manjine, češkim veleposlanstvom u Zagrebu, hrvatskim veleposlanstvom u Pragu, udrugom moravskih Hrvata te unapređivati odnose s češkim državnim institucijama. HČD se iz godine u godinu dokazuje kao sve važnija i popularnija udruga i s optimizmom gleda prema 2017. kada će proslaviti svoju 25. godišnjicu. I. M.

HČD u Češkoj obeci Bjelovar

Izaslanstvo Hrvatsko-češkog društva posjetilo je 9. svibnja 2015. Češku obec Bjelovar koja je tom prigodom po prvi put organizirala manifestaciju „Češka u srcu“. Predsjednik HČD-a Marijan Lipovac održao je prezentacije o radu udruge te o hrvatsko-češkim odnosima kroz povijest, od biskupa Duha do Víta Jedličke. Kao gost je nastupila Češka beseda Jazvenik s četiri sekcije pa je publika mogla uživati u kazališnoj predstavi na češkom, vokalnim izvedbama odrasle sekcije i plesnim izvedbama dječje sekcije. U programu je sudjelovao i pjevački zbor Češke obeci. Manifestacija je održana pod pokroviteljstvom Savjeta za nacionalne manjine Republike Hrvatske. I. M.

U Dubravi otkriven spomenik biskupu Duhu

Bjelovarsko-križevački biskup Vjekoslav Huzjak i češki veleposlanik u Hrvatskoj Martin Košatka otkrili su 10. lipnja 2014. u Dubravi kraj Vrbovca spomenik prvom zagrebačkom biskupu Duhu postavljen pored župne crkve svete Margarete u povodu 920. godišnjice osnutka Zagrebačke biskupije. Postavljanje spomenika inicirali su Češka beseda Zagrebačke županije sa sjedištem u Dubravi i Hrvatsko-češko društvo, a u akciju su se uključili i Bjelovarsko-križevačka biskupija i Općina Dubrava. Svojim donacijama postavljanje spomenika pomogli su i Prvostolni kaptol zagrebački i Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije „Tkalčić“.

Na svečanosti su bili i predsjednik Hrvatsko-češkog društva Marijan Lipovac, potpredsjednik Saveza Čeha u Republici Hrvatskoj Juraj Bahnik, predsjednik Češke besede Zagrebačke županije Darko Dragija, predstavnik češke manjine u Zagrebačkoj županiji Franjo Vondraček, kanonik Prvostolnog kaptola zagrebačkog Lovro Cindori te brojni stanovnici Dubrave koja je u utorak proslavila i blagdan svoje zaštitnice svete Margarete i Dan općine. Spomenik je otkriven nakon mise koju je u crkvi svete Margarete predvodio biskup Huzjak, nakon koje je mjesni župnik Stjepan Šprajc pročitao tekst odsutnog općinskog načelnika Branimira Katalenca. On je podsjetio

na najvažnije događaje iz povijesti Dubrave koja svoje početke veže uz osnutak Zagrebačke biskupije i dolazak biskupa Duha, jednako kao i Zagreb. Kako svjedoči Felicianova povelja iz 1134., osnivač biskupije, mađarski kralj Ladislav, Duhu je darovao feudalni posjed Dubravu i njen narod kao podložnike, što znači da je Dubrava već u to vrijeme bila naseljeno mjesto povezano sa Zagrebom. U Dubravu se 1882. doseljavaju Česi iz Moravске koji su dali važan doprinos razvoju. Općina Dubrava danas ima oko 5200 stanovnika.

Prije otkrivanja spomenika nazočnicima se obratio veleposlanik Martin Košatka koji je kazao da se biskupa Duha može nazvati prvim češkim veleposlanikom u Hrvatskoj.

„Biskup Duh je prvi Čeh u Hrvatskoj o kojem postoji pisani trag i zato ga smatramo simbolom češko-hrvatske uzajamnosti i prijateljstva. Smatramo ga također simbolom suvremene, mnogobrojne češke manjine u Hrvatskoj na koju smo mi Česi iz Praga, Brna ili Plzenja uistinu ponosni. Ne samo da vode brigu o češkom jeziku, kulturi i tradicijskim običajima, oni prije svega sudjeluju u napretku i boljitku Hrvatske. Bilo bi mi jako drago kad bi spomenik biskupu Duhu podsjećao ne samo na njegov život i djelo te doprinos Crkve društvu, nego i

na sve pozitivno što je češka manjina u Hrvatskoj donijela i neprestano donosi svojoj novoj domovini“, kazao je Košatka. Biskup Huzjak kazao je da se uvijek sa zahvalnošću treba sjećati važnih povijesnih velikana, posebno onih koji spajaju dva naroda. Spomenik biskupu Duhu sastoji se od dviju kamenih ploča na kojima se nalaze stilizirani biskupski štap i mitra te tekst kojim se podsjeća na njegove zasluge i ulogu u povijesti Dubrave. To je prvo spomen-obilježje podignuto u čast ove važne osobe iz hrvatske crkvene povijesti o kojoj povijesni izvori donose vrlo malo podataka, tako da se za Duha sa sigurnošću zna jedino da je bio rodnom Čeh i „muž časna života“. U Zagrebu su 2005. na prijedlog Hrvatsko-češkog društva jedne stube koje vode na Kaptol dobile ime Stube biskupa Duha. *M. L.*

Predstavljena prva *Povijest Češke* na hrvatskom jeziku

Knjiga *Povijest Češke*, prva sinteza češke povijesti na hrvatskom jeziku koju je izdala nakladnička kuća Sandorf predstavljena je javnosti 6. studenog 2014. u Češkom domu u Zagrebu. Riječ je o djelu desetak čeških povjesničara objavljenom u Češkoj 1993. pod naslovom *Dějiny země Koruny české* koje donosi pregled češke povijesti od doseljenja Slavena do raspada Čehoslovačke, a uz političke događaje opisuju i društveni,

gospodarski i kulturni život čeških zemalja u prošlosti. „Ova knjiga nedostajala je hrvatskoj javnosti cijelo stoljeće“, rekao je na predavljanju povjesničar Damir Agičić, profesor Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu koji je podsjetio da su posljednje knjige posvećene češkoj povijesti u Hrvatskoj objavili svećenik Ivan Nepomuk Jemeršić 1899. i političar Stjepan Radić 1910. Agičić je istaknuo potrebu boljeg upoznavanja češke povijesti zbog slične povijesne sudbine Hrvata i Čeha. Spomenio je pritom da mnogi njegovi studenti ne znaju tko je bio Tomáš Masaryk, pa čak ni kojem narodu je pripadao.

Predsjednik Hrvatsko-češkog društva Marijan Lipovac spomenio je ključne događaje češke povijesti i istaknuo da su Česi nekada imali slavnu prošlost, ali da su zbog svog zemljopisnog položaja i prevelikih ambicija svojih vladara doživjeli sudbinu drugih malih naroda Europe. Uspoređujući

češku prošlost i sadašnjost, Lipovac je ustvrdio da su Česi očito izvukli pouke iz svoje prošlosti i naučili ne ponavljati greške svojih predaka. „Preci današnjih Čeha bili su fanatični ratnici, a oni su danas prepoznatljivi po miroljubivosti jer su racionalno zaključili da im se ne isplati bezglavo ulaziti u izgubljene bitke i dovoditi u pitanje ljudske živote te materijalne i duhovne potencijale vlastitog naroda“, kazao je Lipovac koji je izrazio nadu da će hrvatska publika dobiti još knjiga posvećenih pojedinim temama iz češke povijesti, primjerice o tome kako su Česi u 19. stoljeću doživjeli društveni, gospodarski i kulturni razvoj unatoč nepovoljnim političkim okolnostima.

Direktor nakladničke kuće Sandorf Ivan Sršen rekao je da je knjiga *Povijest Češke* primjer kako treba pisati nacionalnu povijest jer autori koriste pomirljiv i autoironičan stil čak i kod opisa problematičnih povijesnih epizoda. *M. L.*

Češki sveci promovirani u Zagrebu

U Češkom domu u Zagrebu 21. svibnja 2014. održana je promocija knjige *Češki sveci* autora Franje Vondračeka, objavljene u izdanju Pučkog otvorenog učilišta Sveti Ivan Zelina. Na 48 stranica autor donosi biografije oko 30 čeških svetaca i blaženika, a na kraju knjige, izdane na hrvatskom, dodane su i najvažnije molitve na češkom jeziku. Ovo publicističko djelo je tako u isto vrijeme i priručni molitvenik. Knjigu je predstavio predsjednik Hrvatsko-češkog društva Marijan Lipovac koji je istaknuo da se uviđom u svece koje neki narod smatra svojim mnogo može saznati o nekom narodu. „Kad su posrijedi Česi, iz popisa njihovih svetaca prije svega možemo zaključiti da Česi poštuju svoje vlastite duhovne velikaše, ali i da su otvoreni prema drugim narodima. Naime, Česi već stoljećima imaju dovoljno svetaca koji su po narodnosti bili Česi, ali istovremeno svojim svecima smatraju i one svece koji su u Češkoj samo dje-

lovali, pa čak i one čije se relikvije nalaze u Češkoj. To je potpuno drugačije nego kod Hrvata – kod nas se hrvatskim svecima smatraju samo oni koji su etnički Hrvati“, rekao je Lipovac. Spomenuo je i da bi u popis čeških svetaca mogao biti uvršten i hrvatski blaženik Ivan Merz čiji otac Mavro (Moritz) je bio Nijemac rođen u Plzenju, a baka Čehinja Ludmila Ruppertová, tako da je Merz među ostalim jezicima znao i češki. Autor Franjo Vondraček je pojasnio i zašto u Češkoj ima najviše ateista u Europi. Po njegovim riječima, razlog je taj što su Česi stradali u dva vjerska sukoba – u husitskim ratovima u 15. i u Tridesetogodišnjem ratu u 17. stoljeću, zbog čega se mnogi Česi ne žele izjašnjavati o vjerskoj pripadnosti smatrajući je dijelom vlastite intime. Pravu vjersku strukturu Češke po Vondračevom mišljenju odražavaju trojica čeških predsjednika – Václav Havel bio je katolik, Václav Klaus husit, a Miloš Zeman je ateist. M. L.

Ante Imeri, hokejaška zvijezda u usponu

Ovo je priča o Anti Imeriju, članu Hrvatsko-češkog društva – Podružnice Omiš. Rođen je u Splitu, a stalno živi u Lokvi Rogoznici. Otac mu se zvao Jakov, majka Borka, ima brata blizanca Marija i mlađeg brata Mateja.

Kad je imao 12 godina ostao je bez oca. Kad su se djeca skupljala ispred crkve u Lokvi, igrali su se na razne načine, najviše nogomet. Ante je čak pokušavao trenirati i braniti u NK Omiš, ali uvidio je da to nije za njega. Tražio se, i tražio je sport koji bi ga zadovoljio. Tako ramišljajući vidio je na televiziji hokej, igrao je Medveščak Zagreb s Olimpijom. To ga je počelo interesirati, ali ovdje u Dalmaciji nema leda i nema gdje igrati, a ne zna ni klizati. Gledajući svoju prijateljicu kako se rola, vidio da je to najslabije klizanje i zamolio ju je da mu posudi da proba. Uvidjevši da mu to leži počeo je vježbati svaki dan, od svoje 14. godine. Sad je bio problem gdje naći pak i palicu. Palicu je napravio od smokve, a od smotanog papira pak, a male željezne branke za nogomet iskoristio je za gol. Tako je iz dana u dan trenirao, pratio hokej na televiziji, naučio pravila i stalno vježbao. Što više vježba više hoće,

nabavlja role, palicu i pak za suho. Odlazi u Medveščak na probu. Trener kaže da ima potencijala, ali da mora plaćati 60 eura mjesečno, a on ima samo volju i ništa više, te podršku obitelji. Kad sam vidio da to dijete toliko voli hokej i da po buri, kiši, suncu stalno trenira odlučio sam mu pomoći. Nazvao sam prijatelja Jardu Vaněka i objasnio mu da ima jedan momčić koji pati za hokejom i bi li ga mogao isprobati u svom klubu BBSS Brumov Bylnice.

I tako 11. kolovoza 2013. Ante odlazi u Brumov Bylnice gdje ga je Jarđa primio u svoj dom, iako ga nije poznao. Na turniru koji se održavao 15. kolovoza stavio ga je u rusku ekipu koja je ondje bila na treningu. Jarđa kaže da ima potencijala, ali da nema iskustva i da mora vježbati. Ostaje tamo do 31. kolovoza i vraća se kući, sretan i tužan. Moli me bih li mogao s Jardom riješiti da dođe gore na duže. Četiri tjedna nakon od-

Ante Imeri

laska u školu tehničkog smjera u Splitu napušta školu i 5. listopada 2013. odlazi kod Vaněka u Brumov Bylnice. Vaněk ga uzima kao svoje peto dijete, brine se za njega te kod njega i živi. Nakon 20 dana Ante polaže za hokejaškog suca. Igra za mlade juniore, tako da sudi i igra za klub sve do 12. travnja 2014. kad se vraća kući

jer ga čeka krizma. U međuvremenu mi iskazuje želju da bi, ako bi ga Vaněk htio ponovno uzeti i ako je moguće, gore nastavio školovanje. I 10. lipnja 2014. Jarde Vaněk s obitelji, igračima i članovima njihovih obitelji dolazi u posjet Anti. Vaněku sam rekao za Antinu želju i kad se vratio odmah se aktivirao i potražio školu za njega. I konačno me nazvao i

rekao da je našao školu za kuhara-konobara. Ante sretan pristaje i odlazi 5. srpnja 2014. u Brumov Bylnice gdje živi kod Jarde, trenira hokej te pohađa srednju školu za kuhara-konobara gdje ga direktor pohvaljuje zbog zalaganja. U klubu igra u juniorskoj ekipi koja je četvrta na ljestvici i u prosjeku daje gol u svakoj drugoj utakmici.

Antina priča primjer je kako se upornost isplati, ako postoje ustrajnost, volja i spremnost prijatelja da pruže pomoć. Ako bude sreće, možda uskoro i Hrvatska i Češka dobiju prvu hokejašku zvijezdu iz Dalmacije, i to zahvaljujući našem Hrvatsko-češkom društvu.

Tonći Stanić

Aktivna godina iza obitelji Stahuljak

Iza glazbeničkog bračnog para Ivanke i Zlatka Stahuljaka je aktivna godina ispunjena brojnim angažmanima u Hrvatskoj i inozemstvu.

U veljači 2014. u udarnom terminu na Hrvatskoj televiziji prikazan je dokumentarni film *Stahuljak, jedna obitelj* režisera Miljenka Bukovčana u kojem supružnici Stahuljak, oboje članovi Hrvatsko-češkog društva, govore o sebi i svojoj obitelji koja je hrvatskoj kulturi podarila čak 16 glazbenika, što je rijetkost i u europskim razmjerima, u Hrvatskoj, po starom običaju, naravno premalo cijenjena. Film je tijekom 2014. bio u nekoliko navrata i repriziran i prikazivan uz prigodna predavanja, primjerice u Plemičkom zboru. Zlatko Stahuljak je također u veljači 2014. održao predavanje u Memorijalnoj zbirci Jozo Kljaković u kojem je govorio o svojim susretima s tim istaknutim hrvatskim slikarom tijekom šezdesetih godina u Rimu, gdje je Stahuljak pohađao postdiplomski studij etnologije, a Kljaković, tada već gotovo slijep, živio u emigraciji. Tijekom veljače u razgovoru s prijateljem i kolegom akademikom Pavlom Dešpaljem Zlatko Stahuljak mu je predložio da napiše skladbu (simfonijsku pjesmu) pod naslovom *Povijest Hrvata* kao uspoređujući glazbeni pandan istoimenog djela Ivana Meštrovića te mu predao i sinopsis bitnih momenata iz naše povijesti, naznačenih od strane povjesničara. Zlatko Stahuljak nije zaboravio ni svoje pretke pa je u emisiji *Od portreta do portreta* na Hrvatskom radiju govorio o svom stricu, skladatelju i orguljašu Mladenu Stahuljaku, a na poticaj

Ivanka Stahuljak (desno) s Javorom Valjkom i predsjednicom Češke besede Virovitica Jasnom Berger nakon koncerta u Virovitici

Muzičkog informativnog centra surađivao je na projektu digitalizacije kompletnog opusa svog oca skladatelja Jurja Stahuljaka. O glazbi, glazbenom životu i glazbenoj obitelji Stahuljak na zamolbu predsjednika Društva prijatelja Zagrebačke filharmonije održao je predavanje u Hrvatskom glazbenom zavodu.

Kao provincijal Viteškog reda svetog Václava za Hrvatsku bio je krajem rujna nazočan na investituri Reda u Hejnicama u Češkoj, a kruna cijele godine bio je izlazak iz tiska monografije *Međunarodno violinijsko natjecanje Vaclav Huml (1977-2013)*, kojem je Zlatko Stahuljak ne samo inicijator-utemeljitelj, nego i duša cijelog projekta.

Ivanka Stahuljak održala je tijekom 2014. kao renomirana solistica više koncerata. U svibnju je imala koncert u crkvi u Virovitici u sklopu manifestacije Dani Jana Vlašimskog, u lipnju u crkvi

svetog Križa u zagrebačkom Sigetu u organizaciji Centra za kulturu Novi Zagreb, a u lipnju i dva nastupa u Pečuhu na poziv biskupa Mihalyja Mayera i tamošnjih članova Viteškog reda svetog Václava. Tijekom kolovoza imala je tradicionalan, osmi po redu, nastup u katedrali u Osoru na Cresu u tjednu Velike Gospe kada je katedrala puna domaćih ljudi i gostiju iz Italije, Austrije, Njemačke, Slovenije i drugih zemalja. U rujnu je Ivanka Stahuljak održala tradicionalni koncert u Hejnicama na investituri Viteškog reda svetog Václava, u studenom je nastupila u Kuli iznad Kamenith vrata u Zagrebu gdje je sjedište Družbe „Braća hrvatskog zmaja“ za koju je u prosincu održala tradicionalan koncert i u svojoj župi svetog Ivana Krstitelja u Novoj Vesi. Ivanki i Zlatku Stahuljaku želimo ovako uspješnu i ispunjenu godinu i ubuduće.

Marijan Lipovac

Dušan Karpatský s nama je proslavio 80. rođendan

„Otčino a dědovino, naše krásná vlasti milá...“ – stihovima hrvatske himne u češkom prijevodu koju je pročitala studentica bohemistike Sonja Vojvodić 22. svibnja 2015. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu započela je proslava 80. rođendana Dušana Karpatskog, najvećeg češkog kroatista, prevoditelja, književnog povjesničara i publicista, počasnog člana Hrvatsko-češkoga društva koji je na češki preveo ne samo hrvatsku himnu, nego i brojna kapitalna djela hrvatske književnosti. Niti kišovito vrijeme nije spriječilo brojne štovatelje ovog po mnogo čemu jedinstvenog čovjeka da mu dođu iskazati duboko poštovanje i zahvalnost za sve što je učinio u jačanju hrvatsko-čeških kulturnih veza u proteklih gotovo šest desetljeća. Rođendansko slavlje priredili su Hrvatsko-češko društvo i Katedra za češki jezik i književnost uz potporu Ministarstva kulture, a tom je prilikom predsjednik HČD-a Marijan Lipovac slavljenu uručio i Nagradu „Marija i Stjepan Radić“ koja mu je dodijeljena zbog njegovih iznimnih zasluga za razvoj hrvatsko-čeških odnosa u cjelini. „Ti odnosi počinju krajem 11. stoljeća s jednim Čehom koji je došao ovdje u Zagreb i postao prvi zagrebački biskup. On se zvao Duh, a u današnje vrijeme, 900 godina kasnije, najistaknutija osoba u hrvatsko-češkim odnosima je također jedan Čeh koji se dođuše ne zove Duh, nego Dušan. I u tome ima stanovite simbolike jer odnosi Hrvata i Čeha upravo su najintenzivniji bili na području duha i duhovnog stvaralaštva, posebno na polju kulture, umjetnosti i znanosti. Uvijek su se između Hrvatske i Češke više razmjenjivale duhovne nego materijalne vrednote i u toj interakciji oba su se naroda duhovno bogatila i zbližavala“, kazao je Lipovac. O djelu Dušana Karpatskog govorila je prof. dr. Dubravka Sesar koja je podsjetila da je Karpatský neko vrijeme na Katedri za češki jezik i književnost djelovao i kao lektor. Posebno je istaknula njegovu sklonost prema Miroslavu Krležiji kojem je na češkom 2013. objavio sabrana djela u sedam knjiga. U ime češkog veleposlanika Martina Košatke skup je pozdravio gospodarski savjetnik Bohuslav Zavadil koji je Karpatskog nazvao postojanim mostom koji više od pola stoljeća povezuje hrvatsku i češku književnost i obogaćuje ih svojim prijevodima. U ime Filozofskog fakulteta govorio

Seifert i Halas Zdenke Pozaić za Dušana Karpatskog

Uspjelo kreativno srastanje likovnog izričaja s onim pjesničkim i to u posebnoj formi – bibliofilskom izdanju – najbolje nam predočuje Zdenka Pozaić čitavim nizom kolekcije / biblioteke *Riječ i slika*.

Radi se, zapravo, o grafičkim listovima koji sadrže ručno otisnutu grafiku u boji na posebnom papiru i pjesmu odabranoga pjesnika. Pri tome je značajno da autorica, koju povjesničar umjetnosti Nikola Albaneže naziva likovnom poetesom, nije zaokupljena isključivo hrvatskom pjesničkom riječju, već i onom stranom, čime u taj čudesni svijet uvodi i prevodioce kao vjerne sudionike promicanja i širenja doticaja raznih kultura. Tako je pored domaćih pjesnika prigrlila i one strane, pa i češke pjesničke perjanice Františka Halasa i nobelovca Jaroslava Seiferta. Te izuzetno vrijedne sveščice prvenstveno su namijenjene zaljubljenicima u knjige i izložbenoj djelatnosti, ali ne treba smetnuti s uma kako svojom malobrojnošću i izuzetnošću obogaćuju pored zbirke kolekcionara i one nacionalnih knjižnica.

Impresivni niz biblioteke *Riječ i slika* u šest kola i zamalo pedeset sveščića o tome najbolje svjedoči. Ove godine objavljeni grafički listovi ukazuju ponovno na dva češka pjesnika, ali i na značajnu suradničku ulogu Dušana Karpatskog. Moglo bi se reći upravo Karpatskom u čast i njegovom životnom jubileju (80 godina) nastali su grafički listovi – *Píseň o zrcadle* (Pjesma o zrcalu) Jaroslava Seiferta i *Vzkaz* (Poruka) Františka Halasa, dvojezično, s grafikama u boji izrađenima u linorezu te ručno otisnutima na posebnom papiru te skladno uvezanima. I dok Zdenka Pozaić, istinski zaokupljena Seifertovom poezijom, obilježava obljetnicu Karpatskog te u ime prijateljstva navodi i svoju, Halas je posvema posvećen Karpatskom i tom njegovom omiljenom pjesniku. Dokazuje se time kako Zdenku Pozaić ne rese samo vlastiti umjetnički poticaji, mar s kojim oživotvoruje svoja ostvarenja, skromnost, već i posvećenost prijateljevanju, ovoga puta, s visoko cijenjenim te jednako tako ustrajnim i plodonosnim prevodiocem – Dušanom Karpatskim.

K tome i vijest pristigla u zadnji tren – 21. svibnja 2015. u NSK je predstavljena najnovija pjesničko-grafička mapa *Noć s Hamletom* Vladimíra Holana istoga autorskoga dvojca i suprevodioca, pokojnoga Slavka Mihalića. Predstavljanju je ovoga puta osobno nazočio i sam Dušan Karpatský.

V. B.

je prodekan Željko Holjevac koji je podsjetio na bogate hrvatsko-češke povijesne veze. „Dušan Karpatský je dio života proveo na ovoj ustanovi koja je doista time počašćena, čuva tu memoriju i zato nam je drago da smo mogli ugostiti ovaj skup. Slavljenuk je urezao dubok trag u naše veze i trajno ćemo ga sačuvati u svom sjećanju, uz nadu da ćemo s njim nastaviti plodnu suradnju i u budućnosti“, kazao je Holjevac.

Na proslavi je u ime Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, čiji je Karpatský dopisni član, govorio akademik Tonko Maroević koji je istaknuo veliku ljubav Dušana Karpatskog prema hrvatskoj poeziji, a književni tajnik Matice hrvatske Luka Šeput podsjetio na dva kapitalna djela Dušana Karpatskog – *Zlatnu knjigu češkoga pjesništva*, koju je Nakladni zavod Matice hrvatske objavio 2003. te veliku antologiju hrvatske poezije na češkom jeziku *Korablja od koralja (Koráb koralový)* iz 2007. koja obuhvaća tisuću godina hrvatske poezije i stihove gotovo stotinu pjesnika. „Hvala Vam što ste odabrali hrvatsku književnost i hrvatsku kulturu te njoj posvetili svoj talent, vrijeme i svoje snage. Matici hrvatskoj je posebna čast i zadovoljstvo što je mogla biti platformom u jednom segmentu Vaše bogate međukulturne promicateljske djelatnosti“, rekao je Šeput.

Glavni ravnatelj Leksikografskog zavoda „Miroslav Krleža“ Antun Vujić prisjetio se početaka svoje suradnje s Dušanom Karpatskim u vrijeme kada je bio ministar kulture. „Jednom prilikom htio sam mu pridržati kaput. On je odbio, a ja sam rekao: hrvatskom ministru kulture je čast držati kaput jednom Dušanu Karpatskom“, kazao je Vujić dodavši da se na Karpatskog može primijeniti stih Jana Nerude „Sve što sam bio volio sam biti.“ „Progonjeno dijete u doba okupacije, čovjek koji je osjetio ostracizam Praškog, pa donekle i Hrvatskog proljeća, koji je radio i odgajao ljude u provinciji, koji je pod tuđim imenima pisao, koji je imao i zabranu pisanja – jesi li sve to želio biti? Mislim da jesi jer ako hoćeš postići najviše, katkada moraš prihvatiti i najmanje. Znamo za Dušanova prijateljstva s velikim hrvatskim i češkim ljudima, a meni je drago da se mogu pohvaliti da sam jedan od malih prijatelja Dušana Karpatskog“, rekao je Vujić.

Načelnica Odjela za promidžbu knjige i čitanja Ministarstva kulture Dubravka Đurić Nemeć podsjetila je na zasluge Dušana Karpatskog kao prevodioca i promicatelja hrvatske književnosti u Češkoj. „On je učinio da su djela hrvatskih književnika postala dio kućne biblioteke prosječnog češkog domaćinstva. Prevodio je i kanonske tekstove i popularnu

književnost i pritom podjednako uvažavao i estetske vrijednosti originala koji je prevodio, ali i recepcijski potencijal češkog čitatelja“, kazala je Đurić Nemeć. Na proslavi su govorili i slavljenukovi prijatelji Zlatko Šešelj i Vojo Šiljak.

Dušan Karpatský zahvalio je nazočnima na proslavi, posebno uzvanicima s kojima surađuje već godinama i desetljećima, prisjetivši se brojnih detalja vezanih uz objavljivanje pojedinih njegovih djela. Posebno ga je obradovala nazočnost bivšeg veleposlanika Zorana Pičuljana s kojim je plodno surađivao, Mije Ivureka koji je nekada vodio promidžbeni odjel u Ini, slikarice Zdenke Pozaić te Vlatke Banek iz HČD-a koja ga je uporno predlagala za Ininu nagradu za promicanje hrvatske kulture u svijetu koju je napokon i dobio 2002. U sklopu svečanosti studentice Sonja Vojvodić i Tena Šinjori pročitale su zapise Dušana Karpatskog iz knjige *Epistolar* u kojima opisuje svoje susrete s Jaroslavom Seiferom i Miroslavom Krležom, kojem je na 84. rođendanu obećao da će ga se sjetiti kad i sam bude imao 84 godine. Karpatský je obećanje obnovio i na svojoj proslavi te dogovorio novi susret za četiri godine. Cijela svečanost je protekla u ležernom duhu i pozitivnom ozračju, reklo bi se upravo u duhu hrvatsko-češkog prijateljstva. M.L.

Češki mozaik - nova knjiga Dubravka Dosegovića

U Češkom domu u Zagrebu 27. svibnja 2015. javnosti je predstavljena knjiga *Češki mozaik* autora Dubravka Dosegovića koju su zajednički objavili Hrvatsko-češko društvo i nakladnička kuća Nova stvarnost, uz financijsku potporu Ministarstva vanjskih i europskih poslova. Ova knjiga je na neki način nastavak Dosegovićeve knjige *Češka kroz ključanicu* iz 2009. i u

njoj se kroz 18 poglavlja obrađuju mnoge „mozaične“ teme iz češke povijesti i kulture, a govori se i o znamenitostima Češke, hrvatskoj manjini u Češkoj, hrvatsko-češkim odnosima, češkom sportu, neobičnim češkim prezimenima te glavnim češkim brendovima – staklarstvu, pivarstvu, automobilskoj i obučarskoj industriji. O nekima od tih tema Dosegović je pisao i u ranijim brojevima *Susreta*. Od 2000. ovo je šesta knjiga koju je HČD objavio kao suizdavač u cilju popularizacije Češke u Hrvatskoj. Predsjednik HČD-a Marijan Lipovac, ujedno i urednik knjige, za autora je kazao da je prava hodajuća enciklopedija kad je u pitanju tematika vezana uz Češku o kojoj je objavio mnoštvo tekstova i da je stoga HČD-u bila svojevrsna obaveza objaviti ovu knjigu.

„Češka zaslužuje da ju je promovira kao uspješnu zemlju u koju se Hrvatska u puno toga može ugledati kako bi i njoj samoj bilo bolje. Sve to što radimo na neki način kockice su u velikom

hrvatsko-češkom mozaiku koji slažemo već 23 godine, ali ova knjiga koja nosi naziv *Češki mozaik* je, možemo reći, jedna značajnija kocka koja će nam pomoći da cijeli mozaik bolje shvatimo i doživimo“, kazao je Lipovac, izrazivši zadovoljstvo što je posljednjih godina izdano više publikacija posvećenih Češkoj i hrvatsko-češkim odnosima. Sadržaj knjige i neke od njenih najzanimljivijih dijelova opširnije je predstavio sam autor Dubravko Dosegović koji je svoje izlaganje završio riječima: „Ceterum censeo cervisiam bohemicam esse bibendam“ (Uostalom mislim da treba piti češko pivo). Direktor Nove stvarnosti i urednik knjige Zvonimir Maštrović kazao je da njegova nakladnička kuća rado objavljuje knjige tematski vezane uz Češku, a u sunakladništvu s HČD-ovom ovo je treća knjiga. Predsjednica Češke besede Zagreb Alenka Štokić rekla je da je ta udruga ponosna što je Dosegović i njihov istaknuti član i što svoja znanja o Češkoj rado prenosi drugima. M.L.

VIJESTI

Biskup Václav Malý posjetio hrvatske Čehe

O d 18. do 20. srpnja 2014. u posjetu češkoj manjini bio je pomoćni praški biskup Václav Malý, zajedno sa svojim prijateljem, evanđeličkim župnikom Petrom Brodskim koji redovito posjećuje svoje vjernike među hrvatskim Česima. Povod za dolazak u Hrvatsku bile su Dožinky u Kaptolu koje su se vrlo dojmile biskupa Malog. Zadnjeg dana posjeta služio je misu u daruvarskoj župnoj crkvi Presvetog Trojstva, zajedno s generalnim vikarom Požeške biskupije Josipom Devčićem i župnikom Brankom Gelemanovićem. Na misi se Evanđelje čitalo i na hrvatskom i na češkom, a dok je župski zbor pjevao hrvatske, zbor iz Ljudevit Sela pjevao je češke pjesme. Biskup Malý u svojoj je propovijedi govorio o raznolikosti i toleranciji, ali nije krio ni radost što je prvi put mogao posjetiti hrvatske Čehe i njihovu središnju manifestaciju. „Za mene je to bilo otkriće. Koliko sam samo plesačkih i pjevačkih nastupa vidio na žetvenim svečanostima u Kaptolu! Takva svestranost! Svaka Beseda je bila drugačija, u nošnji ili u pjesmi, i za to vam želim zahvaliti. Šteta što nije bilo i amatersko kazalište. U Pragu često idem u kazalište, podupirem amatersko kazalište i drago mi je da ga i ovdje njegujete. Želim zahvaliti svima vama koji na bilo koji način pridonosite bogatstvu života češke manjine. Znam da su ovdje dva vrtića, dvije osnovne škole i jedna gimnazija, gdje se predaje na češkom. Vidio sam izložbu o povijesti Čeha koji su u prošlosti dolazili ovdje u Hrvatsku. Vi ste njihovi nasljednici. Hvala što ste se uspjeli integrirati u hrvatsko društvo, što ste prihvaćeni i što prihvaćate Hrvatsku kao svoju domovinu, a da istodobno ne gubite svoj identitet. Došao sam vas potaknuti da osim kulturnih aktivnosti, glazbenih i plesnih, ne zaboravite na duhovne temelje jer kultura ima duhovne korijene, a u nas u Europi, kao i u Hrvatskoj i Češkoj, to su kršćanski korijeni. To daje kulturi čvrste temelje. Ako sve ostane samo na kulturnoj razini, to može za čas iščeznuti. Jer sve prolazi, ali Gospodin Bog ostaje“, kazao je biskup Malý koji je u Daruvaru posjetio i Savez Čeha, a na putu u Kaptol posjetio je i Veliku čiji župnik Mario Sanić je po majci Čeh. Václav Malý rođen je 1950., za svećenika je zaređen 1976., a u Češkoj je postao poznat u doba Baršunaste revolucije kad je bio glasnogovornik Građanskog foruma i moderator mnogih okupljanja. Bio je 1977. jedan od potpisnika Povelje 77, zbog čega je bio zatvaran, proganjan i onemogućivan u obavljanju svećeničke službe. Za pomoćnog praškog biskupa imenovan je 1997. Vrlo je angažiran u pomaganju političkih zatvorenika i njihovih obitelji diljem svijeta.

M. L.

Dožinky u Kaptolu

U Kaptolu su 19. srpnja 2014. održane žetvene svečanosti Dožinky, središnja manifestacija češke manjine u Hrvatskoj koja se organizira svake dvije godine u drugom mjestu. Osim simboličnog prikaza uspješnog ubiranja ljetine, na Dožinkama se prikazuju i sve ono što je češka nacionalna manjina u Hrvatskoj postigla u kulturnom, prosvjetnom i društvenom životu. Najveća atrakcija manifestacije bio je žetveni mimohod ulicama Kaptola kojima je prošlo oko 1200 sudionika iz 32 češka društva, te gostiju – folklornih društava slovačke manjine, folkloraša iz Mađarske te domaćih folklornih društava iz Kaptola i Alilovaca. Žetveni mimohod predvodi veliki žetveni vijenac koji simbolizira bogatstvo žetve, blagostanje i dobru godinu u kojoj neće biti gladi. Slijedilo je dvadesetak prikaza obrade polja, konjima i plugom, sjetve žita ručnom sjetvom i košnje žita te alegorijskih kola okićenih žitom, na kojima su se prikazivali radovi oko žetve, udaranje klasova drvenim napravama, vršidba ručnim vršalicama, obrada žita mljevenjem te pečenje kruha i ostalih slastica od brašna. U nastavku mimohoda uslijedila je prezentacija folklor, pjesme i plesa, živopisnih narodni nošnji Čeških beseda iz cijele Hrvatske. Dožinky u Kaptolu poklopili su se i s 90. godišnjicom osnivanja i uspješnog rada Češke besede Kaptol. Uz čelne ljude češke manjine, među uzvanicima su bili i zamjenik ministrice kulture Berislav Šipuš, zamjenik ministra zdravlja Marijan Cesarik, češki veleposlanik Martin Košatka, požeško-slavonski župan Alojz Tomašević, pomoćni praški biskup Václav Malý, predsjednik Čehoslovačkog zavoda za inozemstvo Jaromír Šlápota i drugi.

M. L.

Veliki jubilej Češke besede Zagreb

Navršilo se 140 godina od organiziranog djelovanja češke manjine u Hrvatskoj. Najstarija češka udruga, Češka beseda Zagreb, prigodnim je manifestacijama sredinom listopada 2014. proslavila svoju 140. godišnjicu, značajan jubilej ne samo za zagrebačke Čehe, nego i za Zagreb. U sklopu proslave organizirana je večer češkog amaterskog kazališta, promovirani su češko izdanje knjige *Češki narodni dom* u Zagrebu, autora Jurja Bahnika i Marijana Lipovca, godišnjak *Češka beseda Zagreb 1874. – 2014.*, a 18. listopada u zgradi i dvorišnom prostoru Češkog doma u Šubićevoj 20 priređen je sajam tradicionalnih čeških jela i rukotvorina te izložba starih čeških automobila. Istog dana održan je i okrugli stol i svečana akademija. Pokrovitelji proslave bili su gradonačelnik Zagreba Milan Bandić i posebni opunomoćenik za iseljništvo Ministarstva vanjskih poslova Češke Karel Kůhnl. Predsjednik Češke besede Zagreb Juraj Bahnik kazao je da njeni osnivači vjerojatno te davne 1874. nisu bili ni svjesni da su stvorili češko društvo koje će, zahvaljujući radinosti, upornosti i jedinstvu svih svojih članova, postati jedna od najstarijih beseda u čitavoj Europi s neprekinutim djelovanjem. „Generacije ljudi u Besedi održale su njeno temeljno poslanje, a to je očuvanje češkog jezika, kulture i tradicije svojih predaka, ali ne kao neki otok sam sebi dovoljan, nego kao dio zagrebačke i hrvatske kulture. U tome, dakako, ne bismo uspjeli da ne nailazimo na pozitivan odnos i pomoć prijateljske multikulturalne sre-

dine grada Zagreba i Hrvatske gdje živimo i češke države koja je postojbina naših predaka“, kazao je Bahnik. Češka beseda Zagreb danas ima gotovo 450 članova, dok se Česima na popisu 2011. izjasnilo 835 Zagrepčana, no članovi Besede nisu samo Česi. U Besedi djeluje 17

sekcija koje svojom bogatom kulturnom produkcijom predstavljaju češku manjinu diljem Hrvatske i u inozemstvu, zatim knjižnica utemeljena 1882. s više od 9000 naslova i Češka dopunska škola, osnovana još 1923., u kojoj ove školske godine češki jezik i kulturu uči 48 učenika osnovnoškolskog uzrasta i 17 srednjoškolaca. O osnivačkoj skupštini Češke besede Zagreb održanoj 14. listopada 1874. u kavani Weiss na uglu Ilice i Frankopanske ulice postoje tek rijetki tragovi, a ono što se zna je da je protekla u ozračju hrvatsko-češkog prijateljstva, uz hrvatske i češke zastave i poklike „Živila braća Česi“ i „Živila braća Hrvati“. Posebnu čast i Hrvatima i Česima čini to što je govor u ime hrvatske javnosti, i to

Alenka Štokić nova predsjednica

Alenka Štokić izabrana je 28. ožujka 2015. za novu predsjednicu Češke besede Zagreb, kao druga žena među 40 čelnika u 140 godina povijesti te udruge. Novi potpredsjednici su dosadašnji predsjednik Juraj Bahnik i Dražen Machaček, a u Izvršni odbor izabrani su i Josip Bešta, Jaruška Biček, Maja Burger, Vjekoslav Bukač, Jarmila Hanuška, Miroslav Horyna, Oto Kolaček, Marina Kolaček Novosel, Jarmila Kozak Marinković i Zdenko Mutka. Članovi Nadzornog odbora su Miroslav Geler, Vlasta Mačak, Ivan Miler, Marija Nišević i Tomislav Rorbach.

na češkom, održao tada vodeći hrvatski književnik August Šenoa. Nažalost, njegov govor nije sačuvan i ne znamo što je tom prilikom rekao okupljenima, ali možemo pretpostaviti da se prisjetio svojih studentskih dana u Pragu kada je često imao priliku govoriti na sličnim skupovima i da je poručio da je Zagreb uvijek bio otvoren svim ljudima dobre volje, bez obzira odakle došli. Budući da su osnivači Besede uglavnom bili doseljenici iz Češke koji su u Zagrebu tek tražili svoje mjesto pod suncem, to su zapravo bile riječi ohrabrenja tim ljudima da će uspjeti u svojim životnim planovima bez potrebe da zataje ili zaborave svoj češki identitet jer i Česi mogu biti dobri Zagrepčani. Od tada do danas prošlo je 140 godina i kao što znamo mnogo se toga promijenilo – promijenilo se šest država, 12 papa i čak 38 zagrebačkih gradonačelnika, ali ostala je Češka beseda Zagreb koja je ne samo najstarija udruga Čeha u Hrvatskoj, nego jedna od najstarijih institucija u Hrvatskoj uopće. Matica hrvatska ima 173 godine, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti 154, a Češka beseda 140 godina, kao primjerice i moderno Sve-

učilište u Zagrebu koje je međutim pet dana mlađe – otvoreno je 19. listopada 1874. Proslava 140 godina Češke besede Zagreb stoga nije bila samo jubilej hrvatskih i zagrebačkih Čeha, nego jubilej svih Zagrepčana jer identitet Zagreba izgrađivale su i izgrađuju i njegove nacionalne manjine. Povijest Češke besede Zagreb bila je turbulentna i kroz nju se povijest Zagreba i Hrvatske oslikavala, ali i s njom isprepletala. Osnivač Besede Josef Vaclav Frič prvi je put došao u Zagreb 1848. kad mu je utočište pružio ban Josip Jelačić, a drugi put 1874. na poziv bana Ivana Mažuranića i bio je dio njegovog tima s kojim je modernizirao Hrvatsku. Prije toga u emigraciji u Parizu surađivao je s Eugenom Kvaternikom, kasnije je bio prijatelj s Ivanom Zajcom, a na osnivačkoj skupštini okupio je, uz Augusta Šenou, i povjesničara Ivana Kukuljevića, gradonačelnika Josipa Vončinu, književnika Josipa Eugena Tomića... Kasnije je u Besedu dolazi i Stjepan Radić, a sve su to istaknute osobe hrvatske povijesti koje su se tako na ovaj ili onaj način ugradile i u povijest Češke besede Zagreb. Malo koja udruga, pogotovo manjinska, može

se pohvaliti s time. Jubilej zagrebačke Besede može se promatrati i na nacionalnoj razini jer to je ujedno i 140 godina organiziranosti češke manjine u Hrvatskoj koja je jedna od najbolje organiziranih manjina. Svoje udruge hrvatski su Česi osnivali u vremenima kad nije bilo zakona koji bi regulirali prava manjina, a pogotovo ne financijske pomoći države. Oslanjali su se prije svega na sebe i to je jamstvo da će češka manjina u Hrvatskoj sa svim svojim Besedama opstati i u budućnosti. Budući da je svaki glavni grad na neki način i „izlog“ neke države, češka udruga u Zagrebu ima posebnu misiju biti dostojan predstavnik cijele češke manjine. Također ima važnu ulogu i u širenju hrvatsko-češkog prijateljstva koje je upravo u Zagrebu i počelo prije 920 godina, dolaskom biskupa Duha. Povijest Čeha u Zagrebu počela je istodobno kad i pisana povijest Zagreba, a ostane li Češka beseda Zagreb vjerna svojoj tradiciji možemo biti sigurni da zagrebački Česi neće nikad postati zagrebačka povijest, nego da će zauvijek biti dio zagrebačke sadašnjosti sve dok bude grada Zagreba.

Marijan Lipovac

Češka beseda Rijeka proslavila 20 godina

Češka beseda Rijeka, jedina udruga hrvatskih Čeha na jadranskoj obali, proslavila je 19. i 20. rujna 2014. svoju 20. godišnjicu. U sklopu dvodnevnog programa predstavljene su knjiga pjesama Vere Vystydove Četverogodišnje žalovanje i monografija Jarmile Kozak Marinković *Tradicija i običaji zagrebačkih Čeha*, a otvorena je i izložba *Nacrtaj mi kriglu – pivo u stripu i karikaturi* novinara Mate Pejića. U programu su nastupili Folklorni ansambl Jeteliček Češke besede Zagreb, Plesna i pjevačka skupina Matice slovačke Rijeka, Plesna grupa Lost in Wonderland (LIW) Češke besede Rijeka, Pjevački zbor Češke besede Daruvar, Pjevačka skupina Nostalgija Češke besede Rijeka i Folklorna skupina Češke besede Rijeka te pjesnici Herta Tadić i Ivan Rudanović koji su čitali svoju poeziju. Zamjenik gradonačelnika Rijeke Miroslav Matešić uputio je čestitke Češkoj besedi naglasivši da je, prema bročano mala, češka nacionalna manjina ostavila dubok trag u kulturnom i društvenom životu Rijeke, ugošćujući u svom Domu programe ne samo Čeških beseda, već predstavnika drugih nacionalnih manjina koje žive u Rijeci kao i iz drugih krajeva hrvatske te inozemstva. Češka beseda Rijeka osnovana je 17. rujna 1994. kao prva od novoosnovanih čeških udruga nakon Domovinskog rata u Hrvatskoj i danas broji 135 članova. Premda bročano mala, u 20 godina djelovanja Češka beseda Rijeka postigla je zavidne uspjehe. U riječkoj Besedi radi se na očuvanju češke kulture, jezika i običaja i djeluju tri folklorne grupe, amatersko kazalište, lutkarsko kaza-

lište, pjevački zbor i knjižnica. Beseda izdaje svoj bilten *Naše řeč*, održavaju se tečajevi češkog jezika, a u riječkoj osnovnoj školi Podmurvice održava se nastava češkog jezika i kulture tri sata tjedno prema modelu C. Od 2009. Beseda ima sjedište u Češkom domu T. G. Masaryka, a 4. listopada, dva tjedna nakon proslave rođendana, bila je domaćin drugog dijela smotre čeških pjevačkih skupina i zborova Zpěvanky koja se prvi put održala 2001., također u Rijeci. Nastupilo je 14 skupina s više od 260 pjevača i svirača.

M. L.

Osnovana Češka beseda Osijek

Osijek je 27. ožujka 2014. postao sjedište najmlađe i najistočnije udruge češke manjine – Češke besede Osijek. Osnivačka skupština održana je u Sindikalnom domu Tvornice šećera Osijek i okupila je tridesetak pripadnika češke manjine iz Osijeka i okolnih mjesta te brojne goste. Prva predsjednica Besede je Mirjana Vurdelja, za potpredsjednicu je izabrana Vlasta Šabić, a za tajnika Željko Berger. U Osječko-baranjskoj i Vukovarsko-srijemskoj županiji živi stotinjak Čeha, a prije osnutka Besede nekolicina njih okupljala se godinu dana svakog drugog petka na neobaveznim druženjima uz pjesmu u prostoru Matice slovačke. Češka beseda Osijek osnovala je i svoj zbor, a u planu je i učenje češkog jezika. *M. L.*

Deset godina obnove rada Češke besede u Lipovljanima

Češka beseda Općine Lipovljani proslavila je 29. studenog 2014. desetu godišnjicu obnove svoga rada i uspješnog djelovanja. Ova udruga pravni je sljednik Čehoslovačke besede Lipovljani osnovane još 1923. i danas broji oko 200 članova. Sa svojim pjevačkim, glazbenim i folklornim skupinama godišnje ima preko 30 nastupa u Hrvatskoj i inozemstvu, a u osnovnoj školi u Lipovljanima djeca mogu učiti i češki. Članovi Češke besede koju vodi Mirko Knjižek vrlo su aktivni u svom radu i u proteklih deset godina izrasli su u jednu od najaktivnijih i najvrednijih udruga građana u Lipovljanima koji su poznati kao multinacionalna sredina u kojoj živi čak 13 manjina. Od 2010. svake se godine u kolovozu održavaju Lipovljanski susreti, manifestacija manjinske kulture i običaja koja se ranije održavala od 1976. do 1990. Lani je na Lipovljanskim susretima po prvi put uvedena i zemljapartner – bila je to Slovačka, a ove godine bit će Češka. *M. L.*

Neumorno „Oko Jadrana“

Već više od godinu dana na zadarskom i šibenskom području djeluje Udruga „Oko Jadrana“ čiji je cilj promoviranje, poticanje i razvoj međunarodnih hrvatsko-češko-slovačkih odnosa. Članice i članovi su Čehinje i Slovakinje (ali i Česi i Slovaci su dobrodošli) koje su se udale i sada žive u Zadru i okolici. Članovi mogu postati i Hrvati, kao i pravne osobe. Udruga aktivno surađuje s češkim i slovačkim veleposlanstvom te s počasnim hrvatskim konzulom u Brnu Ivom Nešporom. Udruga je također zaslužna za ideju otvaranja slovačkog ljetnog konzulata u Zadru – u pripremama i realizaciji smo aktivno sudjelovali.

U svibnju 2014. upoznali smo se sa saborskim zastupnikom za češku i slovačku manjinu Vladimirom Bilekom i trenutno radimo na projektu nastave češkog/slovačkog jezika u zadarskim i šibenskim školama. Dosta naših članica ima malu djecu koja sada odrastaju u dvojezičnom okruženju i vjerujemo da će interes za češki/slovački jezik biti i među Zadranima. Zahvaljujući zastupniku Bileku počeli smo surađivati s Češkom besedom u Daruvaru. Naše aktivnosti smo prezentirali u *Zadarskom listu* i na Hrvatskom radiju te smo zahvaljujući medijskom prostoru upoznali „prvu“ Čehinju u Zadru (vrlo aktivnu damu) te nekoliko novih slovačkih nevjesta. Ugodno druženje naših članova spojili smo s upoznavanjem Hrvatske pa smo tako organizirali druženje na slapovima Krke ili na Zrmanji te brodski izlet na Pašman. U svibnju 2014. pomogli smo poplavljenim područjima – naši članovi napunili su puna dva kombija

hrane, pića, higijenskih potrepština, kozmetike i lijekova i sve to odvezli u Gunju. Krajem godine proslavili smo našu prvu godišnjicu i usput smo se družili i sa sv. Nikolom u Benkovcu.

Naš trud je prepoznala i Južnomoravska regija u Češkoj koja ima partnerski sporazum sa Zadarskom županijom te nam je donirala 100.000 kruna (oko 27.000 kuna) za razvoj naših aktivnosti (susreti članova i poticanje suradnje s drugim sličnim organizacijama). Tijekom Dana Zadarske županije intenzivno smo radile i družile se s predstavnicima Češke i Slovačke te pregovarano o ljetnom boravku za češku/slovačku djecu u Hrvatskoj i o skijanju u Češkoj ili Slovačkoj za studente zadarskih škola.

Imamo puno planova i u ovoj godini – sudjelovali smo na Biciklijadi Zadar – Nin, trčali za one koji ne mogu (Wings for Life, Zadar), a u svibnju smo u Bilicama organizirali 1. sportske igre „Oka Jadrana“. Predsjednica Udruge Barbora Veselić i potpredsjednica Monika Sunara ujedno su i članice Hrvatsko-češkog društva. „Oko Jadrana“ možete pronaći i na Facebooku.

Barbora Veselić

Moravski Hrvati uređuju svoj muzej, a izdali su i pjesmaricu

Kamen-temeljac novog Muzeja moravskih Hrvata svečano je položen 30. travnja 2015. u Jevišovki. Time je svečano započela opsežna rekonstrukcija objekta bivšeg župnog dvora u kojem će se muzej nalaziti. Češko-hrvatski projekt dobio je potporu i češke i hrvatske vlade. Svečanosti je nazočio češki ministar za ljudska prava Jiří Dienstbier, hrvatska veleposlanica u Češkoj Ines Troha Brdar, bivši češki veleposlanik u Hrvatskoj Karel Kühnl, zastupnik Hrvatskog sabora Vladimir Bilek, zastupnik češkog parlamenta Jaroslav Kláška, Dubravka Severinski iz Državnog ureda za Hrvate izvan RH, ravnatelj Hrvatske matice iseljenika Marin Knezović, predstavnici hrvatske zajednice u Austriji, Slovačkoj i Mađarskoj i naravno pripadnici moravskih Hrvata.

„Planovi za izgradnju hrvatskog muzeja u Jevišovki vrlo su stari. Hrvatska vlada je 2007. kupila bivši župni dvor kako bi se u njemu uredio prostor koji će podsjećati na višestoljetnu nazočnost Hrvata u južnoj Moravskoj. Češka vlada je tada obećala da će osigurati financijska sredstva za opsežnu rekonstrukciju stare kuće, no prošlo je dugih osam godina da se to stvarno i dogodi. Velika zahvala pripada ministrima Dienstbieru i Hermannu koji su ovu stvar preuzeli kao svoju“, objašnjava Jan Kopřiva, predsjednik Udruge građana hrvatske narodnosti u Češkoj. Vrlo nam je drago da je vlada lani konačno održala riječ i poduprla projekt. Ministar Jiří Dienstbier, u čijem resoru su i nacionalne manjine, u svom je obraćanju na svečanosti podsjetio na tragičnu sudbinu moravskih Hrvata nakon Drugog svjetskog rata. „Prošli su teške trenutke progonstva i češka država zbog toga snosi dio krivnje. Izgon ljudi iz domova ne bi se kod nas smio više nikad ponoviti. Ovaj muzej može biti memento i on je na određen način isplata duga češke države prema moravskim Hrvatima“, rekao je Dienstbier.

Slijeva: Lenka Kopřivová, Ines Troha Brdar, Jiří Dienstbier i Jan Kopřiva

Kamen-temeljac Hrvatskog muzeja u Jevišovki

Projekt izgradnje muzeja podijeljen je u dvije etape. Tijekom 2015. rekonstruirat će se stara zgrada u čijem prizemlju će se urediti postav posvećen prošlosti i sadašnjosti hrvatske manjine u Moravskoj. „Stojimo pred velikom zadaćom urediti postav koji će se obraćati što većem spektru posjetitelja. Naš cilj je stvoriti živo, interaktivno mjesto gdje će na svoje doći i oni koji o Hrvatima u Moravskoj nikada nisu čuli, kao i oni koji će tragati za sudbinom svoje obitelji“, dodaje Kopřiva. Muzej bi osim toga trebao postati i mjesto susreta i prostor za realizaciju raznih kulturnih projekata. Zbog toga će iduće godine uz sadašnji objekt biti izgrađena nova zgrada.

Uređenje Muzeja nije jedino čime se moravski Hrvati trenutno bave. Početkom 2015. izdali su i pjesmaricu izvornih moravskih pjesama. Za pjesmaricu smo izabrali moravsko-hrvatske pjesme kojima smo znali izvorni tekst i melodiju i koje se može smatrati autentičnima. Radi se o pjesmama koje su u 19. i 20. stoljeću zabilježili hrvatski i češki istraživači i koje nam je uspjelo zapisati u sklopu dokumentacijskog projekta koji realiziramo. U 19. stoljeću nekoliko se istraživača bavilo Hrvatima u Moravskoj, primjerice Alois Šembera, František Sušil, Jan Herben, Alois Malec, Ivan Milčetić i Đuro Kuten. Zahvaljujući njima, sačuvalo nam se nekoliko hrvatskih pjesama u raznim glazbenim i tekstualnim varijantama. Cijeli projekt koordinirala je Lenka Kopřivová, potpredsjednica Udruge građana hrvatske narodnosti u Češkoj. Bez sumnje, jedinstveno je istraživanje etnografa iz Brna Františka Pospíšila iz 1910. koji je među moravskim Hrvatima napravio nekoliko zvučnih snimki pomoću fonografa. Njegove snimke su nam bile od velike pomoći pri rekonstrukciji izvornih pjesama. Osim pjesama koje su znanstvenicima

bile poznate, trećina pjesama u pjesmarici do sada je bila prenošena usmeno, a zahvaljujući Udruzi sada su napokon i zapisane. U 2015. Udruga planira izdati i CD s tim pjesmama. Ni to nije sve. Moravski Hrvati dali su sašiti nekoliko novih nošnji koje će se predstaviti i u Hrvatskoj. Krajem lipnja moravski Hrvati sudjelovat će u natjecanju „Izbor za najljepšu Hrvaticu u narodnoj nošnji“ koje organizira Hrvatska matica iseljenika. U srpnju će predstavnici hrvatske manjine u Češkoj sudjelovati u pohodu gradišćanskih Hrvata *Po stazama naših starih* kojim ćemo se podsjetiti dolaska hrvatskih iseljenika u srednju Europu u 16. stoljeću.

Lenka Kopřivová

Plzenj – Europska prijestolnica kulture 2015.

Češki grad Plzenj 2015. zajedno s belgijskim Monsom nosi laskavu titulu Europske prijestolnice kulture. Središte zapadne Češke sa 170 tisuća stanovnika prvi put se spominje već 976., a status grada ima od 1295. Gradsko središte danas je kulturno-povijesna baština, a osim lijepe arhitekture, Plzenj se može pohvaliti i slavim Plzenjskim pivom koje se toči od 1842. Katedrala sv. Bartolomeja s najvišim crkvenim tornjem u Češkoj (103 metra) nalazi se na jednom od najvećih trgova u Europi, a vijećnica u kojoj stoluje gradonačelnik Martin Zrzavecký je remek-djelo renesanse. „Grad Plzenj je postigao ogroman napredak nakon demokratskih promjena u devedesetim godinama. Prije je Plzenj bio industrijski grad. Danas smo moderan grad koji se svakodnevno razvija“, kaže Zrzavecký. Na glavnom trgu se okreće umjetnički vrtuljak iz Francuske kao simbol željene promjene imidža grada. „Želimo da se Plzenj ne poima samo kao industrijski grad i grad piva, nego i kao kulturna metropola. To je dugoročan proces“, kaže direktor Jiří Suchánek. Scenarij za novu ulogu Plzenja piše Petr Forman, sin poznatog holivudskog redatelja Miloša Formana. Kao umjetnički direktor zadužen za organizaciju godine Europske prijestolnice kulture, on je za 2015. isplanirao više od 600 koncerata, izložbi, umjetničkih performansa i kazališnih predstava. „Moja velika želja je pokazati ljudima čitavu kulturnu paletu. Riječ je o promjeni mentaliteta. Mnogim građanima kod nas nedostaje iskustvo iz drugih zemalja i kultura. Šteta je da su tako zatvoreni“, kaže Forman.

Zato je službeni moto ove godine Europske prijestolnice kulture *Open up*. Plzenj bi se trebao probuditi iz svog dubokog sna i otvoriti za nove kulturne

utjecaje i iskustva. Desetljeća komunizma ostavila su tragove koji su i danas vidljivi. „Kultura je u Plzenju uvijek bila zanemarena. Ljudi su petkom radije odlazili na selo nego u kazalište. Ali polako se nešto mijenja. Važno je da u ovoj godini i dalje radimo na tome“, kaže Forman.

No mnogi projekti se zbog štednje nisu mogli provesti. „Nažalost, podrška iz Europe i Praga nije takva kakva bi trebala biti. U drugim zemljama su državne i europske potpore bile daleko veće. Grad Plzenj zato najveći dio troškova snosi sam“, žali se Martin Cernik koji je zajedno s mladim umjetnicima, glumcima i glazbenicima prije nekoliko godina osnovao alternativni kulturni centar.

Krajem 2012. tadašnji je direktor organizacije godine Europske prijestolnice kulture Tomáš Froyda frustrirano dao ostavku. „Sada sve izgleda divno. Program je tu. No najveći problemi će

doći nakon 2015. godine, kada će Grad sve morati platiti i onda utvrditi da više nema novca za daljnji razvoj“, rekao je Froyda. Unatoč tim crnim predviđanjima organizatori se raduju ovoj godini. Vrhunac kulturnih događanja predstavljaju koncerti koji se održavaju u raskošno obnovljenoj sinagogi. Plzenj se 2015. želi prisjetiti i svoje duge povijesti koju je obilježilo židovstvo. A gradonačelnik Zrzavecký je već sada uvjeren da će se njegov grad dostojno predstaviti u godini Europske prijestolnice kulture – unatoč svim kulturnopolitičkim problemima i kroničnom nedostatku novca. „Situacija je za nas složena. Ali ja to uvijek uspoređujem s automobilom. Mi Česi vozimo Škodu a ne Mercedes, kao u Njemačkoj. Zato je naša godina Europske prijestolnice kulture solidna Škoda koja za pristojnu cijenu nudi dobru kvalitetu“, duhovito zaključuje Zrzavecký. *Ivona Mamić*

Havel dobio poprsje u američkom Kongresu

Nakon Winstona Churchilla, Raoula Wallenberga i Lajosa Kossutha, Václav Havel je 19. studenog 2014. kao četvrti Europljanin dobio poprsje u zgradi američkog Kongresa u Washingtonu. Poprsje, rad češko-američkog kipara Lubomíra Janečke, otkrili su češki premijer Bohuslav Sobotka, predsjednik Zastupničkog doma parlamenta Jan Hamáček, Havelova udovica Dagmar Havlová i predsjednik Zastupničkog doma Kongresa John Boehner. „Iznimna nam je čast da možemo počastiti ovog čovjeka koji je živio

život pun paradoksa. Pobijedio je zahvaljujući istini, jedinom oružju koje komunizam nije mogao upotrijebiti protiv njega. Govorio je da je bio običan čovjek, ali mi dobro znamo da je bio veliki junak“, kazao je Boehner. Sobotka je izjavio da otkrivanje Havelova poprsja nije samo počast njemu, nego i svima koji se nisu mirili s pritiscima i neslobodom. „Havel je dokazao da onaj tko brani slobodu i istinu nije slab. Ako je SAD svjetionik slobode, Havel je bio taj koji je to svjetlo vidio“, rekao je Hamáček. Svečanost otkrivanja poprsja održana je u

povodu 25. godišnjice početka Baršunaste revolucije i pada komunističkih režima u srednjoj i istočnoj Europi. *M. L.*

Vít Jedlička i njegov „Liberland“

Marginalni 31-godišnji češki političar Vít Jedlička preko noći je postao slavan u Češkoj, Hrvatskoj, Srbiji pa i mnogo šire. Sa skupinom pristaša 13. travnja 2015. na dijelu spornog graničnog područja između Hrvatske i Srbije u Baranji proglašio je „Slobodnu Republiku Liberland“ i započeo seriju javnih istupa u kojima najavljuje da će njegova država, čiji stanovnici će plaćati porez na dobrovoljnoj bazi, postati novi Monaco ili Hong Kong jer je samo pitanje vremena kad će iz svijeta u novi porezni raj početi pljuštati investicije vrijedne 20 milijardi dolara. Jedličkin čin svakako je odličan marketinški potez u cilju reklamiranja njega i njegove Stranke slobodnih građana, no po ozbiljnosti bi ga se moglo usporediti s osnivanjem Republike Peščenice u Zagrebu ili svojedobnom Strankom umjerenog napretka u granicama zakona koju je 1911. osnovao Jaroslav Hašek.

Na prvi pogled čini se da je njegov potez sasvim logičan i opravdan – svoju „državu“ osnovao je na sedam četvornih kilometara površine zvane Gornja Siga koja se nalazi na hrvatskoj strani Dunava, ali koja zbog promjene ranijeg toka Dunava katastarski pripada Srbiji, kao i još četiri „džepa“. Srbija međutim te „džepove“, ukupne površine 1000 hektara, smatra dijelom Hrvatske jer predlaže da granična crta prolazi sredinom Dunava čime bi dio Srbije postalo devet hrvatskih „džepova“ na srpskoj strani Dunava ukupne površine čak 10.000 hektara. Hrvatska na to ne pristaje pa stoga Gornju Sigu ne smatra svojim, nego srpskim teritorijem i čini se da se doista radi o ničijoj zemlji kao što tvrdi Jedlička. Međutim, činjenica je da se Gornja Siga ipak nalazi pod suverenitetom Hrvatske, kao što i Srbija kontrolira hrvatske „džepove“ na lijevoj obali Dunava. Proglašavanje države po vlastitom nahođenju i očekivanje da ju druge države priznaju nije uvijek realno jer prema Konvenciji iz Montevidea iz 1933. svaka država da bi bila priznata mora imati stalno stanovništvo, definiran teritorij, suverenu političku vlast i sposobnost za stupanje u odnose s drugim državama. Trenutno su jedini stalni stanovnici Liberlanda jeleni, veprovi i slična divljač, jedina zgrada je oronula lugarska kućica, efektivne vlasti nema, a iako Jedlička najavljuje naseljavanje oko 30.000 ljudi i u svojim vizijama u sadašnjim šumarcima vidi nebudere, to će biti teško izvedivo jer se

radi o vodozaštitnom području koje kod svakog većeg vodostaja Dunava završi pod vodom. U svakom slučaju, Jedlička je već zaprimio preko 300.000 zahtjeva za državljanstvom Liberlanda, a počeo je kupovati i brodiće kako bi nesmetano mogao dolaziti u svoju državu koju hrvatska policija smatra dijelom Srbije pa Jedličku i sljedbenike uredno kažnjava zbog graničnog prekršaja.

Iako ima razmišljanja da bi Hrvatska trebala priznati Liberland jer on je ionako osnovan na teritoriju Srbije, to ipak nije tako jer sporazum Hrvatske i Srbije o granici tek se očekuje i tko zna kako će na kraju biti povučena granična crta. Zanimljivo je pratiti rasprave na internetskim forumima i na Facebooku gdje postoje grupe koje okupljaju sljedbenike teze da je Liberland hrvatski i one koji ga, suprotno stavu Srbije, smatraju srpskim, pa čak i srcem Srbije. Ono što je žalosno je to da mnoge kritike na račun Jedličke imaju antičeški karakter, tako da svojim potezom taj ambiciozni političar sigurno nije pridonio boljoj percepciji Čeha u Hrvatskoj. Štoviše, samo je učvrstio stereotip koji vlada o češkim turistima jer doista je mala razlika iz-

među penjanja na Biokovo u japankama i planiranja novog Hong Konga na području koje Dunav redovito plavi – u oba slučaja radi se o avanturističkom duhu, ali i nepromišljenosti (ili ignoriranjem realnosti), makar u tome bilo i nečeg simpatičnog. Pa još kad tome dodamo podatak da Jedlička svoj štab ima pored Bačkog Monoštora u restoranu „Oaza mira kod lepog Tome“, sve je više elemenata za jednu dobru češku komediju, ako ne i za novu epizodu crtića *A je to*. Bit će zanimljivo pratiti nastavak priče oko Liberlanda koja će možda potaknuti hrvatske i srpske vlasti da napokon riješe granične probleme, prije svega zbog dobrobiti ljudi koji ondje žive.

Inače, češko Ministarstvo vanjskih poslova 14. svibnja je objavilo da se u potpunosti distancira od Jedličkinih aktivnosti koje smatra neprimjerenima i potencijalno štetnima, a ujedno je istaknulo da je svaki češki državljanin koji boravi na teritoriju Hrvatske ili Srbije obavezan poštivati njihov pravni poređak. Češko veleposlanstvo u Zagrebu oglasilo se i svojim priopćenjem u kojem je objavilo da „područje na kojem se ta pseudodržava prostire ni u kom slučaju nije ničija zemlja“ te da težnje za stvaranjem nekakve nove „države“ nemaju temelja u međunarodnom pravu. Ujedno se češke građane upozorava da su dužni poštivati režim na hrvatsko-srpskoj granici koja je i vanjska granica Europske unije te da svi koji odlaze u, kako kažu, „tzv. Liberland“, krše taj režim i mogu biti kažnjeni novčano ili zatvorom.

M. L.

Premijer Milanović u posjetu Češkoj

Hrvatski premijer Zoran Milanović boravio je 11. studenog 2014. u službenom posjetu Češkoj, a glavna poruka njegovog razgovora s češkim premijerom Bohuslavom Sobotkom je da će Hrvatska rado pomoći Češkoj u vezi uvođenja fiskalizacije. „Drago nam je što nekoga inspiriramo i rado ćemo biti od koristi“, rekao je Milanović na konferenciji za novinare. Razgovaralo se i o jačanju suradnje Hrvatske sa zemljama Višegradske skupine koju čine Češka, Slovačka, Mađarska i Poljska, a kojoj se Hrvatska želi još više približiti te s Češkom, osim unutar europskih institucija, surađivati i na regionalnoj razini. Na sastanku je zaključeno da Češka i Hrvatska, kao partneri u NATO-u, aktivno surađuju u pitanjima obrane i sigurnosti, dok policijske snage surađuju ljeti kada velik broj čeških turista dođe u Hrvatsku. U češkoj izvoznoj strategiji Hrvatska je svrstana u zanimljive zemlje, a Češka je u nekoliko uspješnih twinning projekata pomogla Hrvatskoj u ispunjenju ciljeva za ulazak u Europsku uniju. Milanović je održao i predavanje na temu *Srednja i istočna Europa 25 godina nakon pada Berlinskog zida* na Ekonomskom fakultetu u Pragu. „U gospodarskoj razmjeni Češka u Hrvatsku izvozi triput više nego što uveze, a dio razloga leži i u tome što se ta zemlja normalno razvijala nakon pada komunizma, a Hrvatska je zbog rata zakasnila“, rekao je Milanović studentima, istaknuvši da podatak da više od 700 tisuća Čeha svake godine ljetuje u Hrvatskoj pridonosi produbljivanju odnosa dviju zemalja.

M. L.

Jedno obično jaje za predsjednika i otrov za ministra

Političari su, kao javne osobe, sve izloženi izrazima nezadovoljstva svojih pa i tuđih građana. Zato su oko njih uvijek brojni tjelesni čuvari, a kretanje im je ograničeno i pod stalnom paskom. Čemu se onda čuditi što ih nezadovoljnici prozivaju kako ne poznaju i ne žive „život običnih građana“, već žive „u svome svijetu“? Trebalo bi se zapitati bismo li se baš tako rado mijenjali s njima? Na prvi se pogled, doista, može činiti dobrim upustiti se u takvu avanturu za nešto više para, ugled i osjećaj moći, ali treba svariti i ograničenja kretanja, mnoštvo snishodljivaca i licemjerja oko sebe te još puno toga nepraktičnoga i neljepoga. Primjerice, prigodom obilježavanja 25. obljetnice Baršunaste revolucije (studenj 2014.) Pragu su u pohode došli i predsjednici Njemačke, Poljske, Mađarske i Slovačke, a njihov je domaćin bio češki predsjednik Miloš Zeman. Za razliku od onih koji su tu obljetnicu obilježili s pijetetom, oko pet tisuća prosvjednika je tom prigodom negodovalo protiv Zemana zbog njegovih prigovora sankcijama EU Rusiji (uvedenih zbog događaja u Ukrajini). S crvenim kartonima, kao na nogometnoj utakmici, te transparentima među kojima je bio i onaj „Ne želimo biti ruska kolonija“, dali su mu znati svoje mišljenje. Čak je i jedno na nj bačeno jaje promašilo

i pogodilo njemačkoga predsjednika Joachima Gaucka, srećom bez težih posljedica.

Češkog je, pak, ministra financija Andreja Babiša netko pokušao ugroziti pismom sa smrtonosnom dozom otrova na bazi cijanida. Pismo je sredinom studenog 2014. pristiglo na njegovu kućnu adresu, a bilo je upućeno iz Slovenije. Vjerojatno je po protokolu odmah prosljeđeno u ministarstvo te je tako i otkriveno što sadrži. Početkom 2015. objavljeno je da je u Sloveniji uhićen i pritvoren za taj čin osumnjičeni talijanski državljani. Međutim, navodno su slična pisma dobili i neki drugi istaknuti češki političari, među ostalima i ministar unutarnjih poslova kojemu je pošiljka poslana iz Švedske. Ne čudi zato, što je ostvarena dobra međunarodna suradnja policija koja je po svemu sudeći i urodila plodom pa ostaje vidjeti daljnji ishod.

V. B.

Umro najmlađi češki premijer

U Pragu je 16. travnja 2015. u 46. godini života umro Stanislav Gross, češki premijer od 2004. do 2005., u to doba najmlađi predsjednik vlade u Europi. Uzrok smrti bila je amiotrofna lateralna skleroza od koje je bolovao posljednjih godinu dana. Stanislav Gross rodio se 30. listopada 1969. u Pragu gdje je završio studij prava. Imao je strelovitu političku karijeru – još 1992. izabran je u češki parlament u kojem je od 2005. do 2000. bio predsjednik kluba zastupnika Češke socijaldemokratske stranke, a od 1998. i potpredsjednik parlamenta. Tada ga se nazivalo zlatnim djetetom češke politike ili krunskim princem Miloša Zemana u čiju je vladu ušao 2000. kao ministar unutarnjih poslova. Ministar je bio i u vladi Vladimíra Špidle nakon čije ostavke u lipnju 2004. postaje premijer. U ožujku 2005. postao je i predsjednik ČSSD-a, međutim, u to je vrijeme već bila izbila afera u vezi kupnje njegova stana. Gross nije mogao uvjerljivo objasniti odakle mu 43.700 eura utrošenih 1999. za kupnju stana te je u travnju 2005. podnio ostavku i u 36. godini života povukao se iz politike i posvetio odvjetništvu. U intervjuu koji je dao u prosincu 2014. govorio je o svojoj bolesti i obraćenju te se ispričao svima koji su mu vjerovali, a koje je razočarao.

M. L.

Prva žena na čelu Praga

Prag je 26. studenog 2014. dobio svoju prvu gradonačelnicu u povijesti. To je Adriana Krnáčová iz stranke ANO, po struci povjesničarka umjetnosti, po narodnosti Slovakinja, rođena 1960. u Bratislavi, majka troje djece koja govori pet jezika. Do 1995. radila je u Sorosevom Centru za suvremenu umjetnost u Bratislavi, a tada se preselila u Prag zbog problema s vlašću Vladimíra Mečiara. Sedam godina vodila je češki Transparency International, zatim je radila kao poduzetnica, a češko državljanstvo dobila je tek početkom 2014. kad je postala zamjenicom ministra unutarnjih poslova. Uoči lokalnih izbora u rujnu stranka ANO kandidirala ju je za gradonačelnicu. ANO je za dva postotka pobijedila do tada vladajuću stranku TOP 09 i zatim dogovorila široku koaliciju sa socijaldemokratskom strankom, narodnom strankom, zelenima i pokretom Starostové a nezávislí, a Krnáčová je prilikom izbora dobila glasove 33 od 65 gradskih zastupnika. Za razliku od Praga, Zagreb je do sada već imao dvije gradonačelnice – Marinu Matulović Dropulić (1996. – 2000.) i Vlastu Pavić (2002. – 2005.).

M. L.

U Pragu međunarodni forum o holokaustu

Međunarodni dan sjećanja na žrtve holokausta, 27. siječnja, ove je godine obilježen nizom manifestacija jer se navršilo 70 godina od oslobođenja najvećeg nacističkog logora Auschwitz. U Pragu je 26. i 27. siječnja 2015. održan Četvrti međunarodni forum *Neka živi moj narod* (Let My People Live) koji su organizirali Europski židovski kongres, Europski parlament i češka vlada, a nazočan je bio i predsjednik Hrvatskog sabora Josip Leko. Češka je odabrana za mjesto susreta radi dvije važne činjenice: gotovo 80.000 Židova koji su živjeli na njezinom području stradalo je u holokaustu i u toj je zemlji danas veoma niska razina antisemitizma. Sudionici skupa bavili su se trima ključnim pitanjima današnjice vezanima za rastući ekstremizam, rasizam i netoleranciju u Europi i u svijetu, pa se tako razmatrala uloga medija i javnih osoba, uloga zakonodavstva i provođenja prava te uloga političara. Predsjednik Miloš Zeman bio je domaćin okruglog stola kojem su prisustvovali predsjednici parlamenata. Oni su izrazili duboku zabrinutost porastom verbalnog, internetskog i fizičkog nasilja, osobito u Europi (napad na uredništvo časopisa *Charlie Hebdo* i trgovinu košer hrane u Francuskoj bili su najsvježiji primjeri). Završnom međuparlamentarnom deklaracijom, koja poziva na nultu toleranciju prema antisemitizmu i zločinima iz mržnje, forum je i zaključen. Potpisnici deklaracije pozvani su na osnivanje međunarodnoga odbora i izradu akcijskoga plana koji bi valjalo sačiniti do kraja ove godine, a potom predstaviti parlamentima zemalja pot-

pisnica. Govoreći u završnom dijelu međunarodnoga foruma *Neka živi moj narod*, Josip Leko je ukazao da je slabljenju povjerenja građana u politiku, parlamentarnu demokraciju i njezine institucije, te političare općenito, pridonijela gospodarska kriza. Po njegovim riječima, demokratski je deficit plodno tlo za jačanje ekstremnih ideja i teorija u politici. Zato bi, drži, „samo demokratsko traženje rješenja pridonijelo smanjenju jačanja ekstremnih političkih ideja i ideologija danas u svijetu“. Nakon sjednice, sudionici su otputovali u Terezín na komemoraciju za žrtve koncentracijskog logora iz doba nacizma. Ondje je tom prigodom otkriven i spomenik, rad češkoga kipara Aleša Veselog.

Za boravka u Pragu, Josip Leko je obavio i nekoliko bilateralnih susreta pa se tako sastao s predsjednikom Zastupničkoga doma češkoga parlamenta Janom Hamáčekom i predsjednikom Senata Milanom Štěchom. Suglasili su se o nastavku razgovora na razini skupina prijateljstva i odbora za europske poslove radi usklađenih stajališta u europskim pitanjima te razgovarali i o češkim ulaganjima u hrvatsko gospodarstvo. U hrvatskom veleposlanstvu Leko se susreo s Hrvatima koji žive i rade u Češkoj.

V. B.

Četiri nove stanice praškog metroa

Linija A (zeleno) podzemne željeznice u Pragu od 6. travnja 2015. duža je za 6,1 kilometar i umjesto do Dejvica vodi sve do bolnice Motol. Na novoj dionici metroa izgrađene su četiri nove stanice – Bořislavka, Nádraží Veleslavín, Petřiny i Nemocnice Motol. Radovi su počeli 2010. i stajali oko 20 milijardi kruna (oko 6,5 milijardi kuna), od čega je dio osiguran iz fondova EU. Praški metro počeo se graditi 1966., a prva je 1974. bila otvorena linija C (crvena), između stanica Florenc i Kačerov, duga 6,6 kilometara s devet stanica. Linija A otvorena je 1978., između stanica Dejvická i Náměstí míru, spojivši tako dvije obale Vltave. Danas praški metro ima 65,2 kilometra pruge s tri linije i 61 stanicom, a dnevno se njime prosječno preveze 1,6 milijuna putnika. Mnogim posjetiteljima Praga u uhu kao uspomena ostaje upozorenje preko razglasa u vlaku prije zatvaranja vrata: „Ukončete prosím výstup a nástup, dveře se zavírají.“

M. L.

Sudetski Nijemci odustali od zahtjeva prema Češkoj

Sudetski su Nijemci okrenuli novu stranicu u njemačko-češkim odnosima odricanjem od svoje pradžine i odustankom od zahtjeva za povratom imovine.

Organizacija sudetskih Nijemaca je na svome kongresu u Münchenu (posljednjega vikenda u veljači 2015.) odlučila povući iz svojih statuta te najspornije članke i odredila novi cilj, a to je „zabraniti posvuda u svijetu protjerivanje, etničko čišćenje, zločine protiv čovječnosti i oduzimanje imovine“. No do te odluke je bio dug put od 70 godina (tj. od završetka Drugog svjetskog rata) koji je ozbiljno opterećivao češko-njemačke odnose.

Vratimo li se na sam početak, valja podsjetiti kako je priča zakuhana još Münchenskim sporazumom iz 1938. kojim su Francuska i Velika Britanija prihvatile pripojenje čehoslovačkih Sudeta Trećemu Reichu. Istina, na području Sudeta je prije rata živjelo većinsko njemačko stanovništvo, s popriličnim imetkom, a dio je čak spremno prihvatio i nacističku ideologiju, ali tim je ustupkom Hitleru i revizijom Versajskog sporazuma (kojim je zaključen Prvi svjetski rat) trebala biti otklonjena prijetnja novim općim ratom. Pokazalo se kako je bila riječ tek o ratnoj uvertiri i da je Čehoslovačka bila

definitivno žrtvovana. Tako je već u ožujku 1939. započeo njezin raspad pokretanjem pitanja osamostaljenja Slovačke te je Njemačka tada okupirala preostale dijelove i do svoga sloma 1945. držala Čehoslovački protektorat. Nezahvalnu dužnost predsjednika Čehoslovačke u to je doba obnašao prvi Masarykov nasljednik Edvard Beneš. Poslušao je britanske i francuske saveznike i nije pružio otpor, ali se odmah po okupaciji sudetske oblasti povukao s položaja predsjednika i emigrirao iz zemlje. No nije posvema nestao iz politike već je nakon izbivanja Drugog svjetskog rata otišao u London i 1940. stao na čelo Narodnoga vijeća koje je priznato kao zakonita vlada Čehoslovačke republike. U Prag se vratio u svibnju 1945. i ponovno postao predsjednikom države. Tada je postupio s puno većom odlučnošću i potpisao niz dekreta koje je potvrdio čehoslovački parlament, a poduprli i saveznici sporazumom iz Potsdama (kolovoz 1945.). Iako dekreti nisu izravno pozivali na protjerivanje Nijemaca, njihova je interpretacija dovela do toga, kao i do nasilnog oduzimanja imovine, te ih se drži pravnom osnovom za to. Objektivno, najveća im je zamjerka što krivnja za ratne zločine nije tretirana na individualnoj osnovi, nego se prenijela na pripadnike cijelog jednog naroda. Bolje upućeni u tu temu skloni su kazati da se radilo, zapravo, o masovnoj odmazdi za patnje Čeha pod nacističkom okupacijom. Uglavnom, protjerani su završili u Njemačkoj (Istočnoj i Zapadnoj), oduzeto im je državljanstvo i imovina. Njihove se žrtve u tome razdoblju procjenjuju u rasponu od 20.000 do 250.000, a uzrokovane su glađu, ubojstvima, bolestima i zarobljeništvu u logorima. Najviše protjeranih se naselilo duž granice njemačke savezne države Bavarske, pa su njihove organizacije imale snažan utjecaj na politiku te savezne države do današnjih dana. Tako se i bivši bavarski premijer Edmund Stoiber, na čelu svoje Kršćansko-socijalne unije, doživljavao zaštitnikom protjeranih sunarodnjaka i ustrajao na ukidanju Benešovih dekreta.

Razumije se, oko protjeranih Nijemaca i čeških dekreta bilo je teško uhvatiti potreban ritam sporazumijevanja pa su ta pitanja dugo vremena opterećivala obje zemlje, tim više kad je postalo jasno da je sve izglednija ujedinjena Europa. No

nastojanja je bilo podosta u proteklih 25 godina. Tako je već 1990. tadašnji čehoslovački predsjednik Václav Havel uputio ispriku u ime svoje zemlje nedvosmisleno upotrijebivši riječ „progon“. Službeni je, pak, Berlin 1997. potpisivanjem zajedničke njemačko-češke izjave prihvatio da „odnosi Češke i Njemačke neće biti opterećivani političkim i pravnim pitanjima iz prošlosti“. Očito je procijenjeno da je zadržavanje *statusa quo* najprihvatljivije rješenje za obje strane. Naime, Njemačkoj je sporno zadržavanje čeških dekreta na snazi, ali ih Češka opravdava time da se odnose samo na vrijeme nacističke okupacije zemlje i premda su na snazi, oni su pravno bezvrijedni. S druge strane, Češka ukidanje dekreta uvjetuje poništenjem Münchenskog sporazuma iz 1938. kojim je otvoren put za ukidanje Čehoslovačke kao države i pripojenje Njemačkoj, što današnjoj Njemačkoj ne odgovara radi mogućih zahtjeva za obeštećenjem.

Popuštanje napetosti u odnosima Praga i Berlina postalo je očigledno 2010. kada je bavarski premijer Horst Seehofer posjetio glavni grad Češke. Tada je češka televizija emitirala jednosatni dokumentarni film o masovnom ubijanju njemačkih civila nakon 1945. Time su Sudetski Nijemci dobili moralnu zadovoljstvinu – suočenje Čeha s vlastitom prošlošću.

Konačno, 2015. je i Organizacija sudetskih Nijemaca na svome kongresu u Münchenu odlučila odustati od „polaganja prava na domovinu, njeno osvajanje i pravo na samoodređenje nacionalne grupe“. Neće tražiti niti povrat imovine, a prihvatili su i svoj dio odgovornosti za vlastito stradanje, stradanje Čeha i Židova u Češkoj, Moravskoj i Šleskoj.

Poruka je jasna: 70 godina mira nije malo i njegovo je održanje itekako važno, posebice u Europi koju živimo, a na čijim se rubovima ponovno događaju već viđeni scenariji. Glas razuma je neophodan i ne traži zaborav onoga što se zbilo, već podsjeća da te događaje treba uvijek imati na umu s nakanom da se izbjegne njihovo ponavljanje. Nove i nove generacije ljudi moraju trijezno suditi o prošlosti i omogućiti suradnju te unapređivanje međusobnih odnosa, jer život neminovno ide dalje, a počinjene pogreške su često neispravljive.

Vlatka Banek

Terezín i njegove žrtve

Terezín – gradić koji je postao nadaleko poznat kao koncentracijski logor, nalazi se šezdesetak kilometara od Praga. U njemu je prije Drugog svjetskog rata živjelo oko 7000 ljudi, kroz njegov je geto tijekom rata prošlo približno 140.000, umrlo više od 33.000, a u logore smrti poput Auschwitzta i Treblinka odvezeno više od 87.000 tisuća ljudi!

Terezín je bio vojna utvrda sagrađena krajem 18. stoljeća radi obrane Habsburške monarhije od prodora neprijateljskih vojski te zaštite stanovnika okolnoga područja. Izgradio ju je Josip II. i nazvao je po svojoj majci, carici Mariji Tereziji, Theresienstadt (Terezijin grad), a Česi su je prozvali Terezín. U vrijeme kada je izgrađena bila je najveća vojna utvrda u Monarhiji. Unutar njezinih zidina bile su zgrade u kojima su živjeli vojnici i njihove obitelji, ali i neki drugi civili. Pored glavne tvrđave sagrađena je i jedna manja – vojni zatvor. Međutim, strategija ratovanja u Europi se ubrzo posve promijenila. Nisu se više opsjedale utvrde, već zaposjedala i pljačkala okolna sela. Zato je od 1888. Terezín izgubio svoju prvotnu funkciju.

Ipak, tamošnja je kaznionica, nastavno još od početka 19. stoljeća na zlu glasu, bila mjesto zatočeništva političkih protivnika Habsburške monarhije, a nakon Sarajevskoga atentata ondje su završili i mladići uključeni u njegovo izvršenje. Kako su bili mlađi od 20 godina nije ih sustigla smrtna kazna, premda ih je većina ubrzo umrla. I sam atentator, Gavrilo Princip, umro je u Terezínu prije završetka Prvog svjetskog rata.

Drugi svjetski rat i njemačka nacistička vlast učinili su Terezín svjetski poznatim mjestom stradanja, poglavito Židova. Bio je to logor, gotovo cijeli grad pretvoren u geto u koji su prvo dovođeni Židovi iz Češke a potom iz ostatka Europe. S dovođenjem Židova u glavnu tvrđavu počelo se dvije godine nakon okupacije Češke. Židove je trebalo odvojiti od drugih ljudi, tvrdili su nacisti, kako bi se izbjegli etnički sukobi. Čak su obmanjivali javnost prikazujući Terezín kao oporavilište. Istovremeno su otvarali logore smrti poput Auschwitzta u koje su odvodili Židove iz Terezína i drugih sličnih logora. Kako bi prikrili svoju strašnu rabotu, skovali su plan i u posjet Terezínu pozvali predstavnike Crvenoga križa. Međunarodno izaslanstvo došlo je dva puta u Te-

rezín (ljetom 1944. i proljeće 1945.) te ga u svojim izvještajima opisali kao običan židovski grad u kojem stanovnici dobro žive. Naravno, to nije bila istina, nego posljedica dobro smišljene prijevare. Naime, nacisti su uljepšali grad, poskidali brojeve sa zgrada koji su označavali dijelove logora i na njihovo mjesto postavili natpise s nazivima ulica, uredili zgradu nalik banci, otvorili dječji vrtić te nekoliko trgovina u središtu grada i sagradili paviljon u kojem je orkestar svirao ugodnu glazbu. Dapače, omogućili su predstavnicima Crvenoga križa razgovor sa Židovima koji su navodno bili predstavnici gradske uprave. No ti su ljudi bili pomno odabrani i odgovarali na pitanja kako su im nacisti naredili. Varka je uspjela, ali uskoro je prava istina došla na vidjelo.

Jedna od preživjelih zatočenica Terezína, pijanistica Alice Herz-Sommer, preminula je u Londonu početkom 2014. zašavši u 111. godinu života (rođena 1903. u Pragu). Poživjela je dovoljno dugo da, poput ostalih sretnika iz toga logora koji su preživjeli, pojasni svoju sudbinu. Zapisala je to američka autorica knjige pod nazivom *Stoljeće mudrosti* Caroline Stoessinger. Predgovor knjizi napisao je Václav Havel. Hrvatsko izdanje je objavila zagrebačka izdavačka kuća Planetopija 2012. Sudbina žene koja potječe iz bogate praške židovske obitelji, čiji je obiteljski intelektualni krug kretanja bio onaj poznatih umjetnika i pisaca, među kojima su bili Gustav Mahler, Rainer Maria Rilke, Thomas Mann, Stefan Zweig i Franz Kafka, svjedoči o vremenu koje se moglo preživjeti samo sa zavidnom dozom optimizma.

Vlatka Banek

Pucnjava u restoranu šokirala Česku

Pucnjava u restoranu usred Uherskog Broda, osam ubijenih te nekolicina ozlijeđenih kao posljedica mahiniranja „psihički rastrojenog muškarca“ sigurno je neobična vijest. Ne samo zato što Čehe vidimo kao dobroćudne, flegmatične Švejkove rumenih obraza i zaraznoga smijeha, već i stoga što ne možemo pojmiti što se to mora dogoditi, kakav je to *klik* u glavi, pa da netko učini takvo nedjelo. Čini se da će to ostati nepoznanicom jer niti počinitelj, kao deveta osoba, nije preživio.

Taj se događaj zbio u malome mjestu od oko 17.000 stanovnika u blizini Zlína, svega tridesetak kilometara udaljenom od slovačke granice, zapravo, gradiću oružja. Tamo je 1936. osnovana tvornica kao podružnica Češke zbrojovke iz Strakonice s ciljem premještanja proizvodnje oružja dalje od njemačke granice. Izgrađena je u roku od svega šesnaest tjedana od donošenja odluke. Nakon Drugog svjetskog rata cjelokupnom se proizvodnjom vatrenoga oružja upravljalo iz jedne središnje agencije pa proizvodi Zbrojovke otada nose oznake Brna. Za trajanja hladnoga rata razvila se proizvodnja široke palete vojnoga pješačkoga oružja. Od 1991., kada je proizvodnja oružja u Češkoj decentralizirana, tvornica je krenula tržišno poslovati, a već je sljedeće godine i privatizirana. Uspješna prisutnost na tržištu SAD-a dovela je do osnivanja tvrtke CZ – SAD, ali i prve žene počasne građanke Uherskoga Broda – Madeleine Albright (1999.).

Gradić koji je pretpostavljeno mjesto rođenja češkoga pedagoga, znanstvenika i pisca Jana Amosa Komenskog (1592.), našao se, eto, posve drugim povodom na prvim stranicama novina, internetskih portala, radijskih i televizijskih emisija. U brojnim se izvješćima podsjetilo kako se radi o drugom mirnodopskom masovnom ubojstvu unutar granica Češke. Ono prethodno zbilo se 1973. u Pragu na Strossmayerovom trgu, kada je Olga Hepnarová, vozačica kamiona, s predumišljajem naletjela na grupu od 25 ljudi na tramvajskoj stanici. Uz osam mrtvih bilo je i dvanaest ranjenih. Osuđena je i pogubljena dvije godine kasnije. Masovni ubojica iz Uherskoga Broda, šezdesettrogodišnjak, bio je pak naoružan proizvodima tamošnje tvornice koje je legalno posjedovao, a u restoran imenom Družba ušetao je u veljači ove godine i bez upozorenja otvorio paljbu. Dakako, taj je događaj otvorio raspravu o trenutnoj politici slobode držanja i nošenja oružja u Češkoj. V. B.

Predavanje Jiříja Kuděle o Židovima u Češkoj

Mnogi hrvatski Židovi porijeklom su iz Moravske

Dvomjesečna manifestacija „Židovska kultura u Europi: Berlin – Beč – Prag“ tijekom koje je u Zagrebu raznim priredbama predstavljeno bogatstvo židovske kulture u te tri metropole završena je programom posvećenim Židovima u Pragu i Češkoj. Manifestaciju su organizirali Židovska vjerska zajednica Bet Israel, veleposlanstva Češke, Njemačke i Austrije, Austrijski kulturni forum i Goethe-Institut Kroatien, a održana je pod pokroviteljstvom Savjeta za nacionalne manjine Republike Hrvatske. „Češki“ dio priče o turbulentnoj povijesti Židova i njihovoj kulturi započeo je 8. travnja 2014. u kinu Europa gdje je prikazan igrani film *Colette* renomiranoga češkoga redatelja Milana Cieslera, snimljen 2013. prema pripovijetki *Djevojka iz Antwerpena* češkog književnika židovskog porijekla Arnošta Lustiga, a zaključen u Muzeju Mimara 10. travnja koncertom glazbene skupine *Jidiš ve třech* čija je osnivačica, glumica i pjevačica Hana Frejková, kroz stare i nove židovske napjeve podsjetila na životne uspone i padove uz pratnju Milana Potočeka na klarinetu i Slávka Brabeca na harmonici. Središnji dio trodnevnog programa bilo je ipak predavanje koje je u prostorima Bet Israhela održao stari zagrebački znanac, povjesničar i diplomat Jiří Kuděla koji je od 1998. do 2002. bio češki veleposlanik u Hrvatskoj. Iako je ovog puta nastupio u ulozi stručnjaka za povijest čeških Židova, bila je to prilika i za susrete s mnogim Zagrepčanima koji i danas s radošću pamte agilnog veleposlanika koji je dao značajan doprinos zbližavanju Češke i Hrvatske na prijelazu dvaju tisućljeća. Kuděla koji je nakon Zagreba obnašao veleposlaničku dužnost u Sarajevu te i ondje ostavio dubok trag i dalje dobro govori hrvatski, a u svom je predavanju prikazao povijest čeških Židova od 10. stoljeća do danas.

U tom dugom razdoblju bilo je mnogih padova i uspona, od prvoga pogroma u Pragu 1096. za križarskoga pohoda, kad je stradala i drvena sinagoga na Maloj Strani, pa do holokauta kada je nekad brojna židovska zajednica na kraju Drugog svjetskog rata imala samo 24.000 članova, da bi 1950. zbog iseljavanja brojila samo 9000. Kuděla je podsjetio i na periode mira i napretka kao u vrijeme Přemysla Otokara II. u 13. stoljeću kada se gradi Staronova sinagoga u praškom Starom mjestu gdje kasnije nastaje Židovské město (tada zvano V Židech i Inter Judeos), kasnije prozvano getom. Doba Rudolfa II. naziva se zlatnom erom Židova u Pragu, kada je djelovao i čuveni rabin Löw, poznat iz priče o Golemu. Kuděla je pojasnio da je

među Židovima u Češkoj dominirala praška zajednica, a ostale su bile manje, dok je u Moravskoj bilo više većih općina u malim sredinama. Moravska je imala važnu ulogu kao spojnica Židova iz Galicije s Bečom i Ugarskom, što je doprinosilo širenju ideja pa je puno poznatih rabina bilo iz Moravske. Kuděla je istaknuo da iz južne Moravske potječe i puno hrvatskih i mađarskih Židova. Spomenuo je i cara Karla VI. koji je početkom 18. stoljeća, želeći ograničiti broj Židova, dao izraditi njihove precizne popise koji su i danas važan povijesni izvor. Njegova kći Marija Terezija 1745. je na tri godine prognala Židove iz Praga optužujući ih da su surađivali s Prusima tijekom njihove okupacije, a u vrijeme njenog sina Josipa II. počinje emancipacija Židova koji su se napokon mogli početi naseljavati izvan geta i studirati. U čast Josipa II. bivše Židovské město u Pragu 1851. dobiva ime Josefov. Židovi su imali važnu ulogu nakon 1815., u nastanku češke industrije i bankarstva, a mnogi od njih se asimiliraju i postaju Česi. Od poznatih čeških Židova Kuděla je istaknuo skladatelja Gustava Mahlera književnike Franza Kafku i Karela Poláčka, autora dječjeg romana *Bylo nas pět* te novinara Egona Erwina Kischu. U holokautu je ubijeno 80.000 čeških Židova, a tome treba dodati i 50.000 Židova u Slovačkoj te 70.000 u Potkarpatskoj Rusi, dijelu međuratne Čehoslovačke. Kuděla je kao zanimljivost spomenuo činjenicu da Židovi danas u Češkoj žive u desetak gradova, otprilike kao i u desetom stoljeću pa time njihova povijest i sadašnjost znakovito zatvaraju krug.

Marijan Lipovac

Izložba fotografija hrvatskog Jadrana

U praškom restoranu Luka Lu, u organizaciji turističke agencije GEOTOUR i u suradnji s Uredom Hrvatske turističke zajednice u Pragu, 22. siječnja 2015. otvorena je izložba fotografija hrvatskog Jadrana. Izložene fotografije predstavljaju intimistički portret hrvatske obale koji ima za cilj češkoj publici predstaviti manje poznate jadranske vedute i približiti joj kulturu i život običnog dalmatinskog čovjeka. Izložbu je otvorila hrvatska veleposlanica u Pragu Ines Troha Brdar, a nazočnima se obratio i Zdeněk Kukal, vlasnik agencije GEOTOUR. Paralelno s izložbom, u restoranu Luka Lu održan je i tjedan hrvatske (dalmatinske) kuhinje, praćen nastupom izvornih dalmatinskih glazbenika.

M. L.

Stilske vježbe u Pragu

Pred prepunim gledalištem kino-dvorane Gradske knjižnice u najstrožem centru Praga 17. listopada 2014. izvedena je predstava kazališta Planet Art *Stilske vježbe*. Publika je ovacijama ispratila sjajne izvođače, Lelu Margitić i Peru Kvrgića. Gostovanje ove iznimno uspješne i dugovječne predstave podržala je, na prijedlog i traženje praške udruge građana „Lastavica“, i Zaklada Hrvatska kuća. Predstavi i druženju koje je nakon nje uslijedilo nazočila je i hrvatska veleposlanica u Češkoj Ines Troha Brdar zajedno s ostalim djelatnicima Veleposlanstva. *Stilske vježbe* u izvedbi Lele Margitić i Pere Kvrgića stekle su kulturni status jer se radi o najdugovječnijoj predstavi s istim glumačkim postavom na svijetu, od 1970., što je 2009. zabilježeno i u Guinnessovoj knjizi rekorda. M. L.

Izložba Velika Moravska i početak kršćanstva u Brnu

Kao završnica višegodišnjeg projekta Arheološkog instituta iz Brna *Velika Moravska i 1150 godina kršćanstva u srcu Europe*, podržanog i financiranog od Ministarstva kulture Češke, u Brnu je od 28. studenog 2014. do 28. veljače 2015. održana prva u nizu putujuća izložba *Velika Moravska i početak kršćanstva*.

Osnova ideje projekta, započetog 2012., bazirana je na proučavanju, zaštiti i prezentaciji materijalne i nematerijalne baštine ove državne tvorevine nastale u devetom stoljeću, s posebnim fokusom na njenu kristijanizaciju.

U prekrasnom ambijentu Palače plemkinja (Palác šlechtičen), jednoj od zgrada u sklopu Moravskog muzeja, sakupljeno je i izloženo oko 1200 eksponata iz Češke, Slovačke, Austrije i Poljske. Tematika izložbe podijeljena je u nekoliko cjelina. Prva scena prikazuje dolazak Slavena u srednju Europu: ne poznaju pismo, ne poznaju novac, grade jednostavne brvnare. Slijedi prikaz stvaranja, vrhunca moći te pada kneževine Velike Moravske. Završava s temom koja se osvrće na politiku pojave novih državnih formacija nastalih nakon raspada kneževine.

Koncept postava ima dva segmenta od kojih je jedan prikazivanje originalnih arte-

fakata sa značajnijih arheoloških lokaliteta, dok se u drugom suvremenim tehnologijama prikazuju rekonstrukcije velikomoravskih centara (Mikulčice, Pohansko, Duchov), odabranih poganskih i vjerskih objekata (3D vizualizacijom interijera i eksterijera), kuća, grobnih cjelina i dr. Neke od eksponata šira javnost vidjela je po prvi

Umro Petr Skoumal, autor glazbe iz crtića *A je to!*

U Pragu je 28. rujna 2014. umro češki skladatelj Petr Skoumal, autor glazbe za brojne igrane i crtane filmove, među njima i za popularni crtani film *A je to!*. Skoumal je rođen 1938. u Pragu gdje je završio konzervatorij i vrlo rano se posvetio pisanju scenske glazbe. Radio je i kao kazališni režiser i dramaturg, a zajedno s Janom Vodňanskim bio je autor mnogih parodijskih scenskih kolaža, zbog čega mu je nakon gušenja Praškog proljeća bilo zabranjeno djelovanje na radiju i televiziji pa se posvetio pisanju filmske glazbe. Crtanu seriju *A je to!* (u prijevodu *I to je to!*), stvorili su 1976. češki animatori Lubomír Beneš i Vladimír Jiránek i proizvedena je u Slovačkoj jer u Češkoj je bila politički nepodobna. Zbog nespretnog ponašanja dvojice likova autorima je bio predbačen nedostatak socijalističke svijesti, a sporno je čak bilo i to što likovi nose crvenu i žutu majicu, što je protumačeno kao aluzija na SSSR i Kinu. Simpatična i lako pamtljiva glazba Petra Skoumala koja prati zgrade dvojice majstora koji i najjednostavnije probleme rješavaju na najneobičniji način svakako je doprinijela popularnosti ovog crtića. M. L.

put. Oni eksponati koji pak imaju status kulturnog dobra od nacionalnog značaja te zahtijevaju specijalne uvjete izlaganja predstavljeni su vjernim kopijama. To su primjerice aplikacije od pozlaćenog lima s iskucanim kršćanskim motivima nađenima na arheološkom nalazištu-gradištu Valy kod Bojne u zapadnoj Slovačkoj koji su datirani u vrijeme prije misije Ćirila i Metoda. Najviše pozornosti privukla je bogata kolekcija zlatnog i srebrnog nakita. Uz razne izložke alatki i matrica za proizvodnju nakita, pokazano je kako su, bez obzira na utjecaj bizantskih obrtnika, velikomoravski zlatari uspjeli razviti autohtono, raskošno i prepoznatljivo umjetničko stvaralaštvo. Izloženi predmeti bitni su dokumenti života kneževine Velike Moravske, njene politike, gospodarstva, religije i kulture koji svakako doprinose boljem poznavanju kulturno-povijesnih procesa europskog ranosrednjovjekovlja. G. D.

Dagmar Havlová u ulozi barunice Castelli

U praškom kazalištu Divadlo na Vinohradech 13. studenog 2014. premijerno je izvedena drama Miroslava Krleže *Gospoda Glembajevi*, u režiji slovačkog redatelja Martina Hube, a u ulozi barunice Castelli nastupila je glumica Dagmar Havlová (61), udovica pokojnog češkog predsjednika Václava Havela. Premijera Glembajevih trebala je biti održana još u rujnu i njome je kazalište htjelo započeti svoju novu sezonu u znak sjećanja na sto godina od početka Prvog svjetskog rata, uoči kojeg se radnja drame odvija, no zbog bolesti Dagmar Havlove premijera je nekoliko puta odgađana. Prema ocjeni kritike, bivša prva dama Češke dobro je interpretirala „senzualnu tjelesnost“ barunice Castelli, i kao spektakularne dame i kao lake žene, ali bez vulgarnosti. „Takva žena teško bi izazvala Leonea Glembajana na ubojstvo koje ima svrhu samo potvrditi autorovu tezu o Glembajevima kao ubojicama i varalicama“, piše u prikazu predstave objavljenom na češkom porta-

lu *novinky.cz* u kojem se ističe aktualnost Krležine drame o krizi društvenih i obiteljskih vrijednosti u današnje vrijeme. Češki mediji pisali su da je pripremanje uloge barunice Castelli bilo vrlo naporno za Dagmar Havlovu koja je s proba često odlazila kući iscrpljena jer je u lik uložila svoj maksimum. Inače, *Gospoda Glembajevi* prvi su put u Češkoj izvedeni 1937. u praškom Narodnom kazalištu (u režiji Zvonimira Rogoza koji je i nastupio, u ulozi Pube Fabriczyja), gdje su posljednji put na repertoaru bili od 1977. do 1980.

Dagmar Havlová, rođena 1953., glumila je u više od 60 filmova i 250 serija, uglavnom u komičnim ulogama i bila je poznata pod prezimenom Veškrnová sve dok se 1997. nije udala za 17 godina starijeg češkog predsjednika Václava Havela, nepunih godinu dana od smrti njegove prve supruge Olge. Kao prva dama prekinula je angažman u Divadlu na Vinohradech u kojem je glumila od 1979. i posvetila se protokolarnim obve-

zama. Nakon isteka Havelovog predsjedničkog mandata 2003., Dagmar Havlová vratila se 2006. u svoje staro kazalište, a nastavila je i glumiti u filmovima i serijama. Iz prvog braka s glumcem Radvítom Novákom ima kćer Ninu, rođenu 1976., koja je majka dvije kćeri. Osim glumom, Dagmar Havlová nastavila se baviti i humanitarnim aktivnostima, kao i očuvanjem uspomene na svog supruga koji je preminuo 2011. M. L.

U Pragu koncerti Gorana Karana i Maksima Mrvice

Pod pokroviteljstvom hrvatskog veleposlanstva i u organizaciji udruge „Lastavica“, 18. siječnja 2015. koncert u Pragu održao je popularni hrvatski glazbenik i višestruki dobitnik Porina Goran Karan. Pred prepunim gledalištem u dvorani Gradske knjižnice nastupio je u pratnji gitarista Ivana Ercegovića i izveo neke od svojih najslušanijih hitova, ali i pjesme novijeg datuma te ugostio i pjevačice Moniku Agrebi i Jasnu Gospić-Sparavalo s kojima je otpjevao pjesme *S ponistre se*

vidi Šolta, Zar je voljeti grijeh i češko – hrvatsku kombinaciju pjesme *Ostani*. „U tri dana boravka u metropoli Češke stekli smo i učvrstili prijateljstva. Dane smo provodili u društvu s Igorom Spasovom, čija je bila ideja za koncert, bračnim parom doktora Jaganjac i brojnim dragim ljudima, koji su se gotovo natjecali u gostoljubivosti i srdačnosti. Obzirom da je s nama na putu bio i prijatelj s picigina Julio Žuvela, očekujemo skora sportska i zabavna događanja na relaciji Prag – Bačvice. Idemo dalje, hvala Pragu“, izjavio je Karan nakon povratka iz Praga. Hrvatsko veleposlanstvo bilo je pokrovitelj i koncerta svjetski poznatog hrvatskog pijanista Maksima Mrvice 14. svibnja 2015. u kazalištu Hybernia. Iako Mrvica u Češkoj nije poznat, koncert je rasprodan, a publika je bila oduševljena. Na poziv veleposlanice Ines Trohe Brdar koncertu su nazočili i predstavnici diplomatskog zbora, a na pozivu se posebno zahvalio japanski veleposlanik koji dobro poznaje Mrvičin rad jer je u Japanu zvijezda. M. L.

U Pragu izložba o mornarici Austro-Ugarske

U Narodnom tehničkom muzeju u Pragu 3. lipnja 2014. otvorena je izložba o mornarici Austro-Ugarske po nazivom *Naše more...* Realizaciji izložbe obol je dao i Povijesni pomorski muzej Istre koji je osigurao vizualne materijale o Puli kao glavnoj austro-ugarskoj luci. Izložba je dio ciklusa pod nazivom *Veliki rat* u sklopu su se održavale slične manifestacije povezane s razdobljem Prvog svjetskog rata. Izložba je pobudila iznimno velik interes ne samo stoga što je ovaj rat kao tema i dalje vrlo prisutan u češkoj kolektivnoj memoriji, već i stoga što je u samom naslovu sadržavala specifičan sentiment Čeha prema Jadranu. No u godinama djelovanja same mornarice Česi su u njoj bili prisutni ne samo emocijama, nego i konkretnim doprinosom, budući da je svaki deseti vojnik Kraljevske mornarice dolazio iz čeških krajeva. M. L.

Dubravka Sesar izabrana za članicu suradnicu HAZU

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti održala je 15. svibnja 2014. svoju izbornu skupštinu na kojoj je izabrano 36 novih članova, a za članicu suradnicu među ostalima je izabrana i prof. dr. Dubravka Sesar, istaknuta hrvatska bohemistica i dugogodišnja profesorica na Katedri za češki jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. On je dobila podršku 92 od nazočnih 110 redovitih članova Akademije. U obrazloženju kandidature prof. Sesar stoji: „Dubravka Sesar rođena 1947. u Splitu, redovita je profesorica u trajnom zvanju na Odsjeku za zapadnoslavenske jezike i književnosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, vodeća hrvatska bohemistica te izvan Hrvatske priznata slavistica. Bavi se komparativnoslavističkim temama, posebno sociolingvističkim, sintaktičkim i translatoškim. Osim brojnih porredbeno-slavističkih znanstvenih radova, enciklopedijskih članaka, recenzija, prikaza i osvrtu te prijevoda slavenskih klasika (poglavito poezije), autorica je znanstvene knjige *Putovima slavenskih književnih jezika* (1996.), jednoga sveučilišnoga udžbenika za studente bohemistike (2001.) i triju dvojezičnih općih rječnika te suautorica dvaju fraze-

oloških rječnika. Usto je vodila tri velika slavistička projekta i uredila tri knjige radova suradnika na tim projektima, odgojila mnoge mlade znanstvenike, pokrenula osnivanje studija slavistikke, organizirala održavanje Drugog hrvatskog slavističkoga kongresa (Osijek, 1999.) te uredila šest kongresnih publikacija i dvosveščani zbornik radova. Posebno ističemo njezin prinos promatranju hrvatskoga iz slavističke perspektive i bogaćenje naše filologije spoznajama do kojih su došle druge slavenske filologije te njezino nastojanje da se druge slavenske sredine upoznaju s kroatističkim sadržajima i problemima. Svojim znanstvenim radom stekla je ugled iznimno kompetentne slavistice, a svojim nastavnim radom ugled požrtvovne i uspješne profesorice, koja se uspješno uključuje u rješavanje različitih strukovnih problema.“

Ovome treba dodati da je Dubravka Sesar na hrvatski uz ostalo prevela poemu *Maj* Karela Hyneka Máche, jedno od najvažnijih djela češke književnosti, a svojim je prijevodima omogućila da 2003. svjetlo dana ugleda *Zlatna knjiga češkog pjesništva*, najopsežnija antologija češke poezije prevedene na hrvatski. Autorica je i *Češko-hrvatskog i hrvat-*

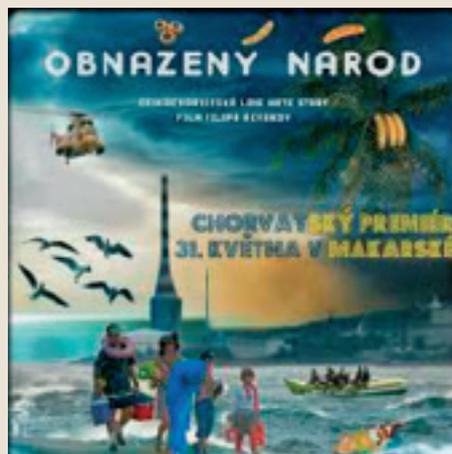

ske-češkog rječnika iz 2002., koji je 2004. objavljen i u Češkoj, a za učenje češkog jezika važna je i njena knjiga *Češki u 30 lekcija*. Rad prof. Sesar na popularizaciji češke kulture u Hrvatskoj prepoznat je i u Češkoj gdje je nagrađena priznanjem „Gratias agit“ koje dodjeljuje Ministarstvo vanjskih poslova i nagradom „Artis bohemicæ amicis“ koju dodjeljuje Ministarstvo kulture. Zbog prijevoda poezije Društvo hrvatskih književnih prevodilaca nagradilo ju je godišnjom nagradom. Hrvatsko-češko društvo je Dubravki Sesar 2012. dodijelilo prvu Nagradu „Predrag Jirsak“ zbog njenog doprinosa razvoju hrvatsko-čeških odnosa na području bohemistike.

M. L.

Češka zemlja partner prvog festivala dokumentarnog filma u Makarskoj

Od 29. svibnja do 1. lipnja 2014. u Makarskoj je po prvi put održan DokuMa Film festival, međunarodni festival dokumentarnog filma, a zemlja partner bila je Češka. Na festivalu je prikazano i nekoliko čeških dokumentaraca koje je odabrao selektor Aleš Suk, češki redatelj koji živi u Rijeci odakle mu je i supruga Željka Suková, redateljica filma *Marijine* koji je 2011. osvojio posebno priznanje žirija festivala u Karlovim Varyma. „Ne možemo se praviti blesavi i ignorirati činjenicu da je Makarska turistička destinacija, a Česi su naši najvjerniji gosti, i k tome narod izuzetno bogate kulturne tradicije. Češki film u svijetu uvijek je visoko kotirao. Visoko kotira i

danas. Ovako smo razmišljali: zar nije glupo da su ti ljudi stalno tu, muvaju se tri mjeseca godišnje po našoj obali, a nitko ih ne pita čime se bave. S druge strane, nitko im niti ne nudi bilo kakav kulturni program. Ne znam otkud nam ideja da ljudi koji imaju takav kulturni kod uživaju samo u srdelama i ribarskim večerima. Već se predugo tješimo da im je to egzotika i da im je dovoljna“, kazala je Kristina Kumrić, izvršna direktorica DokuMe. Od čeških filmova najveći odjek imao je film *Obnažený národ* redatelja Filipa Remunde, češko-hrvatska priča o ljubavi i mržnji u kojem se preispituju neki od uobičajenih stereotipa o češkim turistima u Hrvatskoj.

M. L.

Hajduk uzvratio posjet praškoj Slaviji

U sklopu proslave 100. obljetnice osnivanja Nogometnog kluba Hajduk iz Splita, u Pragu je 6. rujna 2014. odigrana uzvratna prijateljska nogometna utakmica Hajduka i Slavije. Dva kluba gaje posebne, prijateljske odnose, s obzirom na to da su Hajduk osnovali splitski studenti u Pragu, navijači Slavije. Posjetom Pragu hajdukovci su uzvratili Slaviji za njeno gostovanje u Splitu u veljači 2011. na središnjoj proslavi 100. obljetnice Hajduka kada je domaćina pobijedila s 2:0. Utakmica je odigrana u svečarskoj atmosferi i prekinuta u 75. minuti, nakon što su navijači oba kluba ušli na teren i zajednički proslavili stogodišnje prijateljstvo dvaju klubova. Početni udarac na utakmici izvela je hrvatska veleposlanica Ines Troha Brdar. Utakmica je prekinuta pri rezultatu 2:0 za Slaviju. Dan ranije, vodstva oba kluba proslavili su osnutak Hajduka u legendarnoj praškoj pivnici Kod Fleka, mjestu gdje je Hajduk 1911. i utemeljen. *M. L.*

Klupa Veli Kamik gostovala u Češkoj

U organizaciji Monike Jirovcove (djelatnice marketinga popularne češke TV-postaje NOVA TV) i pod pokroviteljstvom Veleposlanstva RH u Pragu, hvarska klupa Veli Kamik od 22. do 25. svibnja 2014. održala je tri koncerta u Karlovim Varyma i Pragu. Koncertne izvedbe izvornih dalmatinskih pjesama te kolaž popularnih melodija novijeg datuma (uz instrumentalnu pratnju na klaviru i gitari) izazvao je oduševljenje kod češke, kao i kod publike iz našeg podneblja koja trenutno boravi u Češkoj. Uz koncert *Velog Kamika* nastupile su i mlade češke pjevačke nade, angažirane od strane jednog od sponzora koncerata, češke estradne tvrtke Talent Company. Završnom koncertu u Pragu odazvao se veći broj diplomatskih predstavnika akreditiranih u Pragu, među njima i veleposlanice Slovenije, Bosne i Hercegovine i Rumunjske. *M. L.*

Premинуo autor evergreena Mala djevojčica

Od 1958. kada je održana prva festivalska priredba zabavne glazbe u Opatiji na kojem je pobijedila pjesma *Mala djevojčica* Milutina Vandekara i Alke Ruben, u izvedbi tada šesnaestogodišnje Zdenke Vučković i znatno starijega popularnoga pjevača Ive Robića, ta pjesma živi do danas. Osvojila je srca široke publike i prenosi se s generacije na generaciju pa je po tome apsolutni evergreen našega podneblja. Nadživjela je i svoga autora, skladatelja Milutina Krešu Vandekara, koji je zakoračivši u 91. godinu života preminuo 29. studenoga 2014. u Ženevi.

Taj rođeni Zagrepčanin učio je klavir i kompoziciju na Muzičkoj akademiji u Zagrebu te studirao medicinu. Svirao je u raznim onovremenim orkestrima, od Big banda Zlatka Černjula do onih s prvih popularnih poslijeratnih čajanki u Glazbenom zavodu. Uz sve to stigao je diplomirati medicinu i već 1950. postati savjetnikom Instituta za medicinska istraživanja u Zagrebu, a potom i vrhunskim toksikologom.

Prvi autorski zabavnoglazbeni uspjeh bila mu je *Mala djevojčica* sa svima nam dobro poznatim stihovima „Tata kupi mi auto, bicikl i romobil“, a potom i *Ljubav ili šala* pobjednica festivala *Zagreb 59* koju je pjevala Gabi Novak. Slijedile su rado slušane pjesme *Sretna luka*, *Ti si moj zavičaj*, *Bolero u noći*, *More, moje Jadransko more*, *Uspavanka...*

No Vandekar se bavio i skladanjem druge vrste glazbe. Pored lake orkestralne – *Dunjin cvijet*, *Rapsodija za trublju i orkestar*, *Fantazija za rog i orkestar*, *Concertino za klavir i orkestar*, *Suita za klavir, 2 roga, harfu i gudače* – skladao je i onu koncertantnu (*Koncert za klavir i orkestar u E-duru*), filmsku, te scensku glazbu – mjuzikli *Tornado*, *Agata, ah Agata*, te opera *Judita*.

Od 1965. živio je u Švicarskoj, gdje je do umirovljenja radio kao znanstvenik pri UNESCO-u.

E sad, pitat će se čitatelji ovih redaka – čemu pisati u ovome časopisu o *Maloj djevojčici* i Milutinu Vandekaru – gdje je tu „češka veza“? Naizgled je nema, ali pročeprkamo li malo ispod površine naći ćemo je!

Milutin Krešo Vandekar je unuk češke učiteljice, kasnije prve hrvatske političarke Marije Radić rođene Dvořák i njezinog supruga, znamenitog hrvatskog političara Stjepana Radića. Milutinova sestrična po majci, Mira rođena Košutić, zapravo je autorica famoznog teksta „Tata kupi mi auto“ pa i drugih tekstova za njegova glazbena ostvarenja, ali je koristila razne pseudonime – Alka Ruben, Dunja Robić – ili pravo ime Mira Dupelj. Uglavnom, Milutin Krešo Vandekar i njegova sestrična Mira bili su uspješan tandem koji nam je ostavio puno dobre glazbe i jedan nezaboravni evergreen. *V. B.*

Najpopularnije hrvatske liturgijske pjesme i njihove veze s Češkom

Turisti iz Hrvatske koji posjećuju Prag ugodno se iznenade kad začuju zvona u Loreti na Hradčanicima. Poznata *zvonohra* iz 1695. naime zvonu melodiju koju Hrvati prepoznaju kao svoju najpopularniju marijansku pjesmu – *Zdravo djevo, kraljice Hrvata*, kojoj je autor isusovac Petar Perica, iako se zapravo radi o češkoj marijanskoj pjesmi *Tisíckráte pozdravujem tebe*. Hrvati i Česi imaju mnogo zajedničkih pjesama i uglavnom nije lako ustanoviti tko je i kad koga „prepisaó“, no sa spomenutim marijanskim pjesmama stvar je prilično jasna. Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove iz Zagreba 2014. je objavio knjigu *Otac Petar Perica, SJ, pjesnik i mučenik* autora Roka Prkačina u kojoj se detaljno prikazuje život ovoj istaknutog hrvatskog isusovca od rođenja u selu Kotišina kod Makarske 1881. do mučeničke smrti na otočiću Daksi kod Dubrovnika 1944. Perica je prije ulaska u isusovački red od 1901. do 1903. bio u novicijatu u Velehradu gdje mu je odgojitelj bio poznati češki isusovac Václav Wirsig. Uz duhovne vježbe i teološko obrazovanje, mladi Perica učio se i praktičnom pastoralnom radu pa je predavao vjeronauk djeci u župi u Velehradu. Osim dragocjenog iskustva, Perica je sa sobom iz Moravske očito ponio i pjesmu *Tisíckráte pozdravujem tebe* jer je na njenu melodiju 1904. u Travniku, povodom 50. godišnjice proglašenja dogme o Bezgrešnom začecu spjevao pjesmu bez koje danas ne može proći nijedno hrvatsko marijansko hodočašće

(volio ju je i sveti Ivan Pavao II.). Postoje određene razlike u melodiji između češke i hrvatske verzije, no radi se o tome da je skladatelj Vladimir Stahuljak (djed prvog hrvatskog veleposlanika u Pragu i prvog predsjednika Hrvatsko-češkog društva Zlatka Stahuljaka) prilagodio češki napjev Peričinom tekstu. Ovo međutim nije jedina zasluga Petra Perice za hrvatsku liturgijsku glazbu niti jedina njegova veza s Česima. Naime, još 1900. kao učenik gimnazije u Travniku napisao je svoju jednako popularnu pjesmu *Do nebesa nek se ori* koju je skladao njegov profesor glazbe Čeh Milan Smolka. Pjesma je tiskana u propagandnoj brošuri za jubilej 1900. godine i munjevitom se proširila među Hrvatima. I ta pjesma ima svoju češku verziju i nosi naziv *K nebesům se orla vzletem*, no ona je ipak mlađa od hrvatske varijante. Za to je zaslužan sam Smolka, rođen 1875. u Tovačovu kod Přerova, koji

je od 1906. djelovao u Brnu, a od 1908. u Olomoucu gdje je i umro 1918. Zajedno s isusovcem Vladimírom Štastnim pjesmu je 1907. preveo na češki, no i u Hrvatskoj i u Češkoj ostao je nepravedno u sjeni – Hrvati kao autora pjesme pamte samo tekstopisca Pericu, a Česi samo Štastnog. Petra Pericu međutim i treba trajno pamtiti jer jedinstven je slučaj da jedna osoba, i to u svojim dvadesetim godinama, napiše dvije najpopularnije liturgijske pjesme jednog naroda, i to uz češku pomoć. Perica zaslužuje trajan spomen i zbog svoje tragične smrti – strijeljali su ga partizani nakon ulaska u Dubrovnik, i to bez ikakvog suđenja, jer je kao utjecajan isusovac omiljen među mladima bio opasan za nadolazeću komunističku diktaturu. Zajedno s Pericom na Daksi su ubijena još 52 ugledna Dubrovčana, od čega šest svećenika, a tijela su im bačena u zajedničku jamu. Sami zločinci su kasnije pričali da je Perica prije smaknuća hrabro gledao u mitraljesku cijev i raširenih ruku pjevao *Tebe Boga hvalimo*, dok su se ostali ubijeni okupili oko njega s rukama preko očiju (prizor se očito može usporediti s poznatom slikom Francisca Goye *Treći svibnja 1808.*). O žrtvama se nije smjelo javno govoriti do 1990., a njihove kosti ekshumirane su tek 2009. Iduće godine identificirani su ostaci Petra Perice i napokon dostojno pokopani na dubrovačkom groblju Boninovo. Povodom 70. godišnjice Peričine mučeničke smrti sve su glasniji postali zahtjevi da se pokrene postupak za njegovu beatifikaciju. *M. L.*

Miloš Urban u Zagrebu

Uorganizaciji Naklade Ljevak i Vijeća češke nacionalne manjine grada Zagreba, početkom listopada 2014. u Zagrebu je boravio češki književnik Miloš Urban, intrigantni pisac horora i trilera i tom je prilikom predstavljen njegov roman *Lord Mord* – triler o Pragu objavljen u hrvatskom prijevodu Renate Kuchar u Nakladi Ljevak. Urban je svojim višestruko nagrađivanim i na razne jezike prevedenim opusom zaslužio status miljenika kritike i publike koja ga je nazvala „crnim vite-zom“ češke književnosti. Prozvali su ga i češkim odgovorom na Umberta Eca.

Rođen 1967., debitirao je 1988. romanom *Posljednja točka na rukopisu*, a već sljedeće godine, nakon objavljivanja romana *Sedam crkava*, postao je književna zvijezda osobito među mlađim čitateljstvom.

Lord Mord egzistencijalistički je triler protkan bulgakovljevim elementima fantastike i groteske. Priča je to o Pragu s kraja 19. stoljeća, u vrijeme kad je Češka dio Austro-Ugarske, a njezin glavni grad poprište socijalnih i političkih nemira predvođenih češkim domoljubima koji sve otvorenije izražavaju težnju prema neovisnosti. Urban se

dotiče različitih i danas aktualnih tema, poput pokvarenosti političara, položaja Židova, uloge tajne policije, a postavlja i važno pitanje o visokoj cijeni koja često mora biti plaćena za uvođenje takozvanog progressa. *M. L.*

Jan Bubák – prvi stranac koji je u Zagrebu dirigirao Zrinjskog

Češki dirigent Jan Bubák, koji je dvije godine surađivao s HNK u Zagrebu, 3. srpnja 2014. kao prvi stranac u povijesti hrvatske opere ravnao je izvedbom opere *Nikola Šubić Zrinski*. Jan Bubák rođen je 1982. i spada u najmlađu generaciju čeških dirigenata. Studirao je na Praškom konzervatoriju, Kraljevskom konzervatoriju u Haagu i na Akademiji prikazbenih umjetnosti u Pragu. Završio je i majstorski kurs Bečke glazbene akademije. Djelovao je kao šef dirigent Praškog studentskog orkestra i kao asistent dirigenta u kazalištu F. X. Šalde u Liberecu. U Zagrebu je sudjelovao u pripremi velikih inscenacija poput Wagnerovog *Lohengrina*, Verdijeve *Aide*, Janáčekove *Jenůfe* i drugih. Njegov rad uključivao je pripremu solista, zbora i orkestra, a u slučaju opera na češkom, poput *Prodane nevjeste*, i jezičnu i stilsku pripremu te na koncu i dirigiranje izvedbom. Bubák je u srpnju 2014. imao zanimljiv razgovor za *tportal* u kojem je dao svoje viđenje Hrvatske. U tekstu pod naslovom *U Hrvatskoj poštari i vozači kamiona imaju svjetske glasove* kazao je da su Hrvati glasovna nacija, za

razliku od instrumentalnih Čeha: „Evo, radio sam s čovjekom koji pjeva na razini najboljih svjetskih scena. Po zanimanju je poštar. Ima ih i koji voze kamione, amatera s nevjerovatnom pjevačkom

kvalitetom, bio sam totalno oduševljen. Vi volite pjevati, Česi više sviraju instrumente. Tamo ako ne znaš nešto svirati, smatraju te socijalno retardiranim. Vi imate stvarno odlične pjevačke gene.“ O životu u Zagrebu rekao je: „Ova sredina pružila mi je drukčiji pogled na društvene mehanizme i komunikaciju. U početku sam mislio da ako mi se nešto kaže direktno i nepristojno, naprosto je riječ o vulgarnoj osobi. Onda sam naučio da je to legitimni način na koji se izražavate. Sada toleriram puno više takve izravnosti. Drugo, naučio sam što znači sporo živjeti i koje su prednosti toga. Opušta me ovaj ritam. Ljudi nisu toliko u stresu i ne prenose ga drugima. Vrlo različito od situacije u Pragu. Ukratko, naučio sam više uživati u životu.“ Također, dojmio ga se ponos Hrvata na svoju zemlju: „Hrvati to definitivno moraju zadržati. Taj ponos. I to ne samo pomoću alkohola, nego i solidarnošću koja se posebno pokazala u nedavnim poplavama. Ne mogu zamisliti da bi Česi tako reagirali.“ Nadamo se da će Jan Bubák uspjeti ostvariti svoju želju da ponovno dođe u Zagreb i tu nastavi karijeru. M. L.

Češki jeleni – moja granica, moja slobodica

Češki jeleni još uvijek poštuju željeznu zavjesu, pokazalo je promatranje njihovoga kretanja. Premda je željezna zavjesa pala pred 25 godina, do čeških jelena ta vijest još uvijek nije stigla. Oni se i dalje drže stare granice i ne prelaze je. Naime, kada su u tadašnjoj Čehoslovačkoj 1948. vlast

preuzeli komunisti, pa i tijekom hladnoga rata, granica između Čehoslovačke i Njemačke imala je tri usporedne elektrificirane ograde. Uz to, duž nje su patrolirali naoružani stražari. Nisu je mogli prelaziti niti ljudi niti jeleni (1948. – 1989.). Danas, kada je granica već četvrt stoljeća slobodna, jeleni se i dalje drže svojih starih ruta. Zaključak je to znanstvenika koji su sedam godina pratili 300 jelena opremljenih GPS ogrlicama u Nacionalnom parku Šumava. S obzirom na činjenicu da je prosječan životni vijek jelena 15 godina, a to znači da nijedan od promatranih nije živio u vrijeme postojanja željezne zavjese, iznenađuje rezultat istraživanja koji je vodio biolog Pavel Šustr. Dakako, u šali bi se moglo reći kako jeleni imaju ideoloških problema, dok u stvarnosti istraživanje pokazuje da su veoma konzervativnih navika. Pretpostavlja se, posljedica je to načina života. Mladunčad jelena, naime, slijedi majku u prvoj godini svoga života, pa majčino ograničeno kretanje zapravo uvjetuje stanište svakoj novoj generaciji. Ipak, kao i u drugim populacijama i među jelenima ima neposlušne djece, tako ipak ima i iznimaka, ali zasada veoma rijetkih. Zato još uvijek prekogranična jelenja ljubav nije u potpunosti zaživjela. Eto što čovjek dugoročno čini sebi i prirodi oko sebe – svi dugo pamte prošla vremena. V. B.

Zagreb dobio Ulicu Marije Radić

Godinu dana nakon što joj je na inicijativu Hrvatsko-češkog društva postavljena spomen-ploča na kući u Mihanovićevoj ulici gdje je 1954. umrla, Marija Radić u Zagrebu je dobila i svoju ulicu. Odluku o tome donijela je Gradska skupština 28. travnja 2014. na prijedlog Vijeća Gradske četvrti Stenjevec. Ulica Marije Radić nalazi se u Jankomiru i spaja Ulicu Antuna Šoljana s trgovačkim centrom City Center One. Ova zaslužna Čehinja čijoj popularizaciji je značajan doprinos dao i HČD očito je izašla iz povijesnog zaborava. M. L.

Tjedan češkog filma po 21. put

Organizaciji češkog veleposlanstva, od 7. do 12. listopada 2014. u kinu Europa u Zagrebu po 21. put je održan Tjedan češkog filma koji je donio niz uspješnih i popularnih čeških ostvarenja iz protekle dvije godine. Manifestaciju je otvorio redateljski debi Jiříja Mádlu, jednog od vodećih čeških glumaca mlađe generacije, s filmom *Idemo na more*. Glavni lik je jedanaestogodišnji Tomáš koji želi postati filmaš pa kad za rođendan dobije kameru, odluči snimiti svoj prvi film, o svojim najbližima, o obitelji i najboljem prijatelju Harisu čija majka je iz Hrvatske. Tomáš pomoću kamere otkriva mnogo nepoznatoga, a na kraju i veliku tajnu svoje obitelji. Na repertoaru je bio i osvajač nagrade publike festivala u Karlovim Varyima 2013., živahna i zabavna glazbena komedija o „češkim

Beatlesima“ – *Revival*. Prikazan je i najnoviji film Jana Hřebejka *Medeni mjesec* o neobičnoj svadbi dvoje mladenaca koji je 2013. dobio nagradu za najbolju režiju u Karlovim Varyima. Tragikomedija Romana Kašparovskog *Pokvarenjaci* koja prati dvojicu braće čiji se životni putovi u mladosti razidu, a u zrelim godinama ponovo se približe i naposljetku isprepletu. *Krásno*, debitantski film Ondřeja Sokola crnohumorna je komedija s elementima „film noira“ i atmosferom koja neodoljivo podsjeća na filmove braće Cohen. Romantična drama *Krila Božića* redateljice Karin Babinske, po broju kino gledatelja jedan je od deset najuspješnijih filmova u Češkoj u 2013. Veliki dio filma odigrava se u trgovačkom centru pred Božić, gdje se isprepletu priče četvero osebnih likova koji tu rade. M. L.

U Češkoj i pивske toplice

U potrazi za posebnostima, diljem svijeta se nude raznolike mogućnosti uživanja, zabave, pa i one iz kategorije zdravstvenoga turizma. U poljskom rudniku Wieliczka, koji se više ne koristi za vađenje soli, velike podzemne prostorije nude se za boravak alergičarima i astmatičarima, hrvatski Naftalan (Ivanić-Grad) temelji svoju ponudu na bazi zemnoga mineralnoga ulja, a brojna lječilišta s termalnom vodom diljem Europe preporučaju kupke kao preventivne ili za ublažavanje post-traumatskih tegoba. Novost su, bez svake sumnje, pivske kupke. *Pivní lázně* su na usluzi u mjestu Chodová Planá, okrug Tachov, Plzeňski kraj, kojih osam kilometara udaljene od mnogo poznatijih Marijanskih toplica (Mariánské Lázně). Njihova je prednost u tome što nude kupke u pivu „iznutra i izvana“. Naime, voda za kupku pripravljena je s dodatkom prirodnih sastojaka od kojih se spravlja i pivo – ječam, hmelj i kvasac – a uz to ide i konzumacija domaćega piva Bernard. Navodno su blagodati kupanja u pivu dokazane još u srednjem vijeku pa ih je jednostavno trebalo obnoviti. Stoga, tko već dođe u Mariánské Lázně neće požaliti skokne li i do Pivskih toplica jer temperatura vode je 37 stupnjeva Celzijusa, a pravo je pivo sigurno dobro rashlađeno. Jedini je problem što to zadovoljstvo košta, pa je potrebno imati i pun novčanik. V. B.

U Pragu otkriven spomenik Nikoli Tesli, najveći na svijetu

Genij iz Like povezao Hrvate i Čehe

Na otkrivanju spomenika bilo je nekoliko stotina Pražana i gostiju

sjednik Akademskog senata Češkog visokog tehničkog učilišta Vítězslav Kříha i predstavnik glavnog sponzora, Česke spořitelne, Daniel Heler.

Svečanost otkrivanja spomenika održana je na Dan Praga 6 i imala je pravi češko-hrvatski karakter, kao i velik odjek u medijima u Češkoj, Hrvatskoj i Srbiji, gdje nisu izostali ni negativni komentari činjenice da je Teslin spomenik u Pragu inicirala i financirala hrvatska strana. Češki mediji Teslu su u više navrata spomenuli kao „američkog fizičara hrvatskog porijekla.“

Uz nekoliko stotina Pražana, među kojima i Hrvata koji žive u Pragu, na-

Svečanost je imala pravi češko-hrvatski karakter, kao i velik odjek u medijima u Češkoj, Hrvatskoj i Srbiji, gdje nisu izostali ni negativni komentari činjenice da je Teslin spomenik u Pragu inicirala i financirala hrvatska strana

Marijan Lipovac

Hrvatsko-češko društvo je 4. rujna 2014. nakon punih osam godina uspjelo ostvariti svoju najznačajniju akciju s ciljem promocije Hrvatske u Pragu i Češkoj. Tog je dana u Ulici Nikole Tesle u praškom predjelu Dejvicama otkriven spomenik tom svjetski poznatom hrvatskom izumitelju.

Spomenik je postavila Gradska četvrt Prag 6 na temelju inicijative HČD-a koje je još 2006. predložilo postavljanje spomen-obilježja u čast Tesli koje bi bilo trajan podsjetnik na njegovo djelo, kao i na činjenicu da je 1880. jedan semestar studirao filozofiju u Pragu te da mu je domovina Hrvatska, što u češkoj javnosti nije dovoljno poznato. Prvotna ideja HČD-a bila je skromna – namjevalo se postaviti spomen-ploču u ulici Ve Smečkách gdje je Tesla kao student stanovao, no to je onemogućila srpska

udruga Sveti Sava koja je uspjela ranije dobiti dozvolu i koje je ondje 2011. postavilo svoju ploču. Ideja HČD-a je međutim prerasla u plan da se Tesli postavi spomenik u ulici koja nosi njegovo ime, za koji je kamen-temeljac 2006. položio hrvatski predsjednik Stjepan Mesić, a HČD je uspio naći i sponzora iz Hrvatske koji bi pokrio dio troškova – Grad Zagreb. Tesla tako danas u Pragu ima svoj najveći spomenik na svijetu koji je postavljen uz pomoć glavnog grada njegove domovine, kao i HČD-a, što je jasno navedeno i na ploči pored spomenika. Sam spomenik je visok tri metra i dug šest metara i kao simbol Teslina djelovanja prikazuje stilizirano električno pražnjenje. Autori spomenika su češki kipar Stefan Milkov i arhitekt Jiří Trojan. Spomenik su otkrili zagrebački gradonačelnik Milan Bandić, hrvatska veleposlanica u Češkoj Ines Troha Brdar, veleposlanica Srbije Vera Mavrić, načelnica Gradske četvrti Prag 6 Marie Kousalíková, pred-

zočno je bilo izaslanstvo HČD-a, u sastavu Marijan Lipovac, Miroslav Křepela, Zvonimir Maštrović, Željko Marković, Katarina Mišanović i Milan Šarić, kao i članovi Češke besede Zagreb te izaslanstvo Poreča koji je grad-prijatelj Praga 6. „Danas sam ovdje dijeleći s vama zajedničku radost češko-hrvatskog prijateljstva i suradnje. Uostalom, veze Zagreba i Praga duge su i bogate. Sama povijest grada Zagreba počinje jednim Čehom, prvim zagrebačkim biskupom Duhom, prije 920 godina. Toliko traju i hrvatsko-češke veze“, kazao je u svom govoru gradonačelnik Bandić, iznijevši još primjera hrvatsko-češkog zajedništva. „Nije slučajno, jer ništa nije slučajno, da u najstrožem centru Zagreba postoji Praška ulica, a nedaleko nje i Masarykova. Te dvije češke ulice u srcu Zagreba spaja ulica koja nosi ime Nikole Tesle. Zanimljivo je također da je između sva svjetska prva dama Praga, supruga legendarnog gradonačelnika Karela Baxe, bila Hrvatica Amelija

Jurković, iz Opatije, a u isto vrijeme prva dama Zagreba bila je Pražanka Berta Picková, supruga slavnog zagrebačkog gradonačelnika Vjekoslava Heinzela. Končno, neformalna prva dama Hrvatske tada je također bila jedna Pražanka, Marija Dvořáková, supruga tadašnjeg hrvatskog političkog i narodnog vođe i tribuna Stjepana Radića. Nikola Tesla je u Hrvatskoj i cijelom svijetu pojam za genijalnog čovjeka i služi kao trajan uzor i primjer. Zato od srca zahvaljujem Hrvatsko-češkom društvu na ovoj inicijativi, kao i na drugim mnogobrojnim akcijama kojima promiče hrvatsko-češke veze, veze dvaju bliskih i prijateljskih naroda“, rekao je Bandić, pozvavši „sve drage prijatelje Čeha“ da ljeti na putu prema Jadranskom moru svrate i u Zagreb, u Teslin rodni Smiljan te na Plitvička jezera.

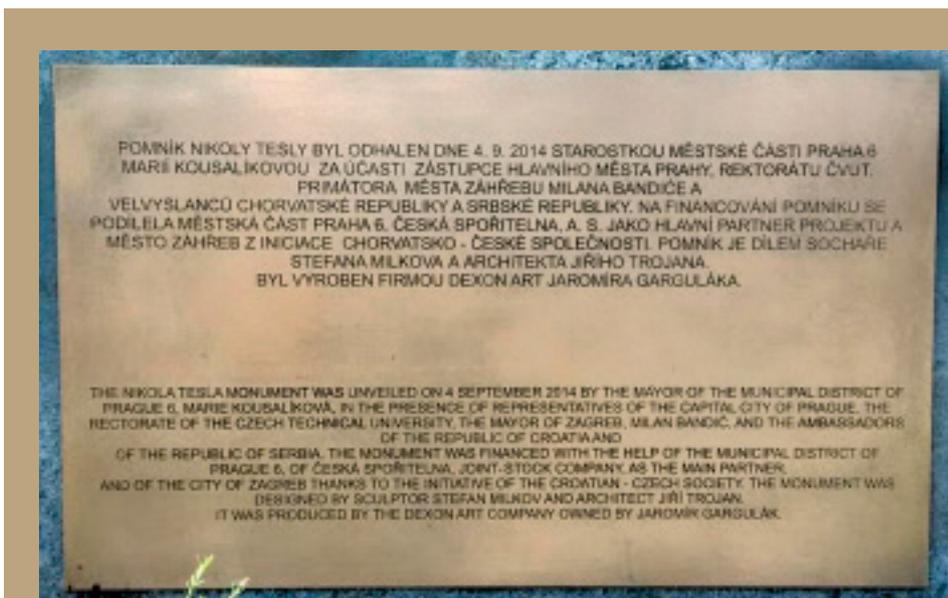
Predsjednik HČD-a Marijan Lipovac u svom je govoru podsjetio da je spomenik Nikoli Tesli četvrto spomen-obilježje podignuto u proteklih šest godina u Pragu u čast istaknutim hrvatskim studentima na poticaj ili uz sudjelovanje Hrvatsko-češkog društva. Svoje poprsje u zgradi Visoke kemijsko-tehnološke škole 2008. je dobio kemičar i nobelovac Vladimir Prelog, 2011. u dvorištu Nacionalne knjižnice Klementinum postavljeno je poprsje geofizičara Andrije Mohorovičića, a iste je godine, pod pokroviteljstvom Hrvatskog sabora, postavljena i spomen-ploča u crkvi svetog Norberta u spomen na političara Stjepana Radića koji se ondje vjenčao s

Slijeva: Stefan Milkov, Marie Kousalíková, Vera Mavrić, Milan Bandić, Ines Troha Brdar, Vítězslav Kříha i Marijan Lipovac

Kühnl. Gradonačelnik Bandić susreo se za boravka u Pragu i sa svojim kolegom Tomášom Hudečekom te je najavio skoro potpisivanje sporazuma o prijateljstvu dvaju metropola.

Izastlanstvo HČD-a bilo je gost Praga 6 te je 4. rujna bilo nazočno i svečanosti dodjele priznanja i počasnog građanstva te praške četvrti održanoj u samostanu Břevnov gdje je navečer održan i koncert. I u tome je bilo simbolike – biskup Duh kojim počinju hrvatsko-češke veze navodno je bio redovnik upravo tog samostana, a njegov osnivač sveti Vojtjeh

Ploča pored Teslinog spomenika

Autor spomenika Stefan Milkov na dar je od HČD-a dobio ličku kapu i rakiju

Marijom Dvořákovom. Lipovac je podsjetio da se upravo ove godine navršava 130 godina otkako je Nikola Tesla iz Hrvatske otišao u Ameriku. „No Tesla nije bio samo građanin Hrvatske i Amerike, nego prije svega građanin svijeta, velik u svom znanstvenom geniju, ali i u svojoj ljudskoj skromnosti i jednostavnosti. U Teslinom rodnom kraju Lici pjeva se pjesma pod naslovom *Junak iz Like*. U Hrvatskoj smo s punim pravom ponosni na našeg junaka iz Like koji je postao junak cijelog čovječanstva. Nadam se da će ovo impresivno djelo Stefana Milkova i Jiříja Trojana postati nova atrakcija zlatnog Praga i ujedno jedan od simbola prijateljstva između Češke i Tesline domovine Hrvatske“, kazao je Lipovac koji je Milkovu darovao ličku kapu s kojom je autor spomenika ponosno pozirao. Nakon svečanosti uslijedilo je druženje u hrvatskom veleposlanstvu gdje su došli i praški Hrvati, među njima i slavni arhitekt Vlado Milunić i režiser Lordan Zafranović, kao i u Hrvatskoj popularni Česi Dušan Karpatský i Karel

pripadao je Bijelim Hrvatima koji su barem dijelom preci današnjih Hrvata.

Nikola Tesla je filozofiju u Pragu studirao samo jedan semestar, a istovremeno je pohađao i vježbe iz eksperimentalne fizike kod poznatog češkog fizičara Karela Domalípa. U brzjavu koji je 1935. poslao rektoru Češkog visokog tehničkog učilišta (ČVUT) i gradonačelniku Praga Karel Baxi napisao je: „Još uvijek imam drage uspomene na vaš prekrasan grad, a nadahnuće koje sam ondje dobio još i sad mi je korisno u mom radu. Moje poštovanje prema divnom narodu Čehoslovačke, tom lučonoši civilizacije, ne može se izraziti riječima. Najtoplije se nadam da će i dalje biti uspješan.“ Tesla je 1936. izabran počasnim doktorom praškog ČVUT-a, kao i Visoke tehničke škole u Brnu, a 1937. čehoslovački predsjednik Edvard Beneš dodijelio mu je najviše državno odlikovanje, Red Bijelog lava. Teslino ime nosi i nekoliko tvornica električnih uređaja u Češkoj, a u Pardubicama postoji i nekoliko sportskih klubova s imenom Tesla.

Višegradska skupina i Hrvatska – možemo li nadoknaditi propuštenu šansu?

V4 želi i treba Hrvatsku

Zemlje V4 bilježe ponajbolje europske gospodarske rezultate i mudro koriste zajednički broj stanovnika i predstavnika u EU kao važan element u postizanju europske ravnoteže interesa, ali promišljaju i neka pitanja vezana za budućnost te jednako ustrajno pozivaju Hrvatsku na priključenje

 Vlatka Banek

Padom željezne zavjese i moćnoga Sovjetskoga saveza (1989.) zemlje srednje Europe – Čehoslovačka, Mađarska i Poljska – našle su se s jedne strane nesputane, a s druge u nezavidnom položaju. Trebalo je izgrađivati novi poredak, uskladiti velika očekivanja državljana sa stvarnim stanjem i novim gospodarskim uvjetima, suočiti se s gubitkom velikoga tržišta, s razlazom Češke i Slovačke te ga ostvariti mirnim putem, a na kraju i pripremiti se za budućnost koja je trebala prije svega biti sigurna i stabilna. Tako su se strateškim ciljevima nametnuli ulazak u NATO i Europsku uniju, no bilo je već na početku jasno kako će za to biti potreban i protek određenoga vremena. To je međuvrijeme valjalo dobro iskoristiti, pa je udruživanje tih zemalja tranzicije u neformalnu tj. Višegradsku skupinu, pokazalo se, bio dobro odabrani put.

Naime, zemljopisno su te zemlje, smještene u sredini Europe između Baltičkog i Jadranskog mora, prometno međusobno važne i neizbježno upućene na suradnju. Povijesno su bile poprištem brojnih ratova upravo radi svoga položaja što ih je višekratno tjeralo na udruživanje iz razloga sigurnosti. Niz stoljeća su, stoga, bile i u zajedničkoj državnoj tvorevini – Habsburškoj carevini – čijim su se slomom nakon poraza u Prvom svjetskom ratu osamostalile. Kulturološki su, bez obzira na etničke, jezične, vjerske i druge različitosti, kroz dugo vremensko razdoblje zajedništva usvojile brojne ujednačene standarde. Zato je međusobna suradnja na prevladavanju teškoća tranzicije i ostvarenju zacrtanih

strateških ciljeva bila logična, poželjna, a pokazalo se i svima korisna. Poduprli su to i vodeći ljudi Europske unije uvjetujući, savjetujući i pružajući aktivnu pomoć za gospodarsku integraciju u EU.

Usporedno s tim procesima i EU je mijenjala sebe, donosila planove i odluke za prihvrat i uključanje tih zemalja u svoje okvire. Višegradska je skupina to dobro razumjela pa je prionula ozbiljnome poslu. Odmah je, nakon uspostave tzv. novog doba, krenula u privatizaciju, potom u međusobno neformalno povezivanje te napokon i sklapanje ugovora o slobodnoj trgovini.

Privatizaciju su zemlje Višegradske skupine provodile na različite načine. Ne može se jednostavno izjasniti koji je model bio uspješniji, jer je za to nužna zahtjevnija analiza stanja u svakoj zemlji ponaosob, ali u času privatizacije imale su pravno definirano državno vlasništvo (što je bez svake sumnje bila olakotna okolnost u odnosu na Hrvatsku zatečenu s kategorijom društvenoga vlasništva povezanog s radničkim samoupravljanjem). U tranzicijskim je procesima privatizacije, čini se, Mađarska bila najuspješnija, jer je do 1993. povukla više od polovine ukupnog investiranog zapadnog kapitala u istočnoj Europi. Češka je, pak, vaučerskom privatizacijom tj. besplatnom podjelom vaučera, relativno brzo provela privatizaciju, ali bez odgovarajućeg odjeka na restrukturiranje i posebice na priljev kapitala.

Sljedeći je korak bilo neformalno povezivanje zemalja te skupine radi što bržega napredovanja prema uključenju u EU. Tako su nakon svoga udruživanja

(veljača 1991.), kada su se susreli češko-slovački predsjednik Václav Havel, mađarski premijer József Antall i poljski predsjednik Lech Walesa u mađarskom Visegrádu dogovorivši zajedničke ciljeve – zaštitu i snaženje demokracije, gospodarsku i trgovinsku suradnju i promicanje pridruživanja euroatlanskim integracijama – odaslali (po izglasavanju hrvatske samostalnosti i njezinoga međunarodnoga priznanja) poziv Hrvatskoj za pridruživanje. Poziv nije prihvaćen, što danas bivši hrvatski ministri vanjskih poslova različitih političkih opcija, Tonino Picula i Gordana Jandroković, suglasno ocjenjuju pogrešnim potezom.

Međutim, ne možemo izbjeći konstataciju kako je povijest učiteljica života, jer je Višegradska skupina najbolji primjer iz najnovijega doba, budući da je u Visegrádu 1335. održan sličan skup sa sličnim ciljevima. Naime, tada su se ondje susreli češki kralj Ivan Luksemburški, ugarski i hrvatski kralj Karlo I. Robert te poljski kralj Kazimir III. radi otklanjanja neprijateljstava i postizanja sporazuma o gospodarskim i trgovinskim pitanjima. Tamo su dogovorili nove trgovačke puteve (u sjeverozapadno – južnom smjeru) a posljedica je bio procvat gospodarstva tih triju kraljevstva.

Treći korak su zemlje V4 (tada još uvijek zbog nepodijeljene Češko-slovačke federacije V3) poduzele već krajem 1992. potpisivanjem Srednjoeuropskog ugovora o slobodnoj trgovini (CEFTA) s posve jasnim ciljem – obuhvatom širokog prostora i stvaranjem velikog tržišta. Osam godina nakon utemeljenja skupine V4 njezine su članice

primljene u NATO (1999.), izuzev Slovačke kojoj je to uspjelo 2004., ali su sve četiri istodobno postale članicama EU 1. svibnja 2004. Hrvatskoj je trebalo još devet godina da dosegne taj cilj. Danas, dvadeset i koju godinu kasnije od svoga neformalnoga udruživanja, zemlje V4 bilježe ponajbolje europske gospodarske rezultate i mudro koriste zajednički broj stanovnika i predstavnika u EU kao važan element u postizanju europske ravnoteže interesa, ali promišljaju i neka pitanja vezana za budućnost – od uspostave regionalnog plinskog tržišta, formiranja zajedničke vojne postrojbe („V4 EU borbene grupe“ koja bi trebala postati operativna u prvoj polovini 2016.) pa nadalje, te jednako ustrajno pozivaju Hrvatsku na priključenje.

Na prvi poziv V4 je, toga su valjda bili svjesni i predstavnici tih zemalja, bilo teško pozitivno odgovoriti, ma kako se taj poziv kao gesta mogao činiti dobrodošao, prijateljski i ohrabrujući. Hrvatska je, naime, bila u izvanrednim okolnostima tj. u ratu. Svakome tko je to htio znati i razumjeti bilo je jasno da se radilo o obrambenom ratu, što je nakon pustih godina definitivno i potvrđeno haškim sudskim procesima. U toj je situaciji Hrvatska, htjela ili ne, bila orijentirana prema moćnijim zemljama zapadne Europe i SAD-u, mada je potpora tzv. „malih naroda i zemalja“ bila jednako tako potrebna i dobrodošla. Kako su, zapravo, zemlje V4 povijesno nepovjerljive spram Njemačke, a Hrvatska se uglavnom uzdala u njemačku pomoć, to je možda negdje u primislima

i ukazivanje na to što se u vremenskom i materijalnom smislu moglo dobiti, odnosno, što je izgubljeno. Tako tri hrvatska predsjednika države, deset premijera i jedanaest ministara vanjskih poslova nisu do sada uspjeli dati jasno objašnjenje široj javnosti. A i ona je bila preokupirana svojim brigama i problemima, opterećena donekle i stereotipima o Česima i Slovacima kao „paradajz turistima“ (premda su oni ratnih godina bili uporni i gotovo jedini turisti koji su dolazili na hrvatski Jadran), a kasnije joj mađarski MOL, koji je ušao u vlasničku strukturu naftne industrije INA-e, svojim nespornim s hrvatskim vlastima (problemi s plaćanjem poreza, korupcijska afera, različito gledanje na razvoj) činjenično i nije bio najbolji primjer za kakvo dublje povezivanje s Mađarskom, itd. Pa ipak, u Hrvatskoj se stalno nastoji potvrditi pripadnost srednjoeuropskom kulturnom i civilizacijskom krugu, čime se želi pobjeći iz balkanskog političkog okvira.

Skupina V4 je, s druge strane, dala snažnu potporu ulasku Hrvatske u NATO i EU, pravdajući to potrebom da cijeli prostor EU, a posebno srednjoeuropski, bude prepoznat kao sigurna zona za poslove i ulaganja. Kako jednom reče jedan češki uglednik, u New Yorku, Sydneyju ili drugdje poslovni ljudi ne moraju znati sve razlike i specifičnosti ovoga dijela Europe, pa tako ne prave razliku niti između stabilnosti srednjega i nestabilnosti njezinoga južnoga dijela, odnosno, njima je to sve isto.

Pored toga, zemlje V4 su zainteresirane za prometnu povezanost sjever – jug, pri čemu je Hrvatska od važnosti zbog svojih luka, naftovoda i plinovoda. U veljači je otvorena obnovljena dionica naftovoda između Mađarske i Slovačke kojim u Slovačku stiže nafta iz hrvatskog Omišlja. Tom se modernizacijom povećava energetska sigurnost središnje Europe, budući da taj naftovod omogućuje i tijek nafte u suprotnom smjeru. Premda su hrvatski električni i plinski sustav već povezani s mađarskim i preostaje daljnje povezivanje s Baltičkim morem, čini se da zbog krize u Ukrajini raste nervoza, pa je mađarski premijer Orban, također u veljači, kritizirao Hrvatsku navodeći da je Mađarska realizirala investicijske projekte koji su omogućili transfer plina u oba pravca, dok Hrvatska to nije učinila. Dakle, plin se može izvoziti iz Rusije u Hrvatsku posredstvom Mađarske, ali ne postoji mogućnost prebacivanja plina iz Hrvatske u Mađarsku.

Nadalje, zemlje V4 prije svakog europskog sastanka na vrhu međusobno

Koprčući se godinama u recesiji, Hrvatska bi, po svoj prilici trebala prihvatiti ispruženu ruku i priključiti se skupini V4, ali tome još uvijek nije tako

Krajem 2014. u Zagrebu je, u Hrvatskoj gospodarskoj komori, održan gospodarski forum uz sudjelovanje tvrtki iz V4, na kojem je potpredsjednik HGK Domagoj Juričić istaknuo kako je u proteklih deset godina članstva u EU ta skupina zemalja povećala bruto domaći proizvod prosječno za jedan posto (Poljska i Slovačka su udvostručile svoj BDP po stanovniku) a kupovna je moć dostigla 65 posto prosjeka EU, dok je izvoz tih zemalja rastao tri puta brže od starih članica EU, pa zaključuje kako je to europsko područje mogući pokretač rasta za cijelu Uniju.

Koprčući se godinama u recesiji, Hrvatska bi, po svoj prilici trebala prihvatiti ispruženu ruku i priključiti se skupini V4, ali tome još uvijek nije tako. Istina, sudjeluju ministri kao gosti na sastancima V4, susreću se na onoj bilateralnoj i europskoj razini premijeri, pa čak i predsjednici država, ali jasne odluke još nema.

Ne ulazeći u tuđi posao, dakle, onaj političara kojima su vjerojatno poznati svi razlozi „za“ i „protiv“, valja barem oslikati prilike prošloga razdoblja i moguće dileme.

ta činjenica odigrala određenu ulogu u hrvatskoj šutnji. S druge strane, unutrašnje su prilike bez svake sumnje uvjetovale krajnji oprez spram bilo kakvih pa i neformalnih udruživanja s drugim zemljama (izuzev EU) u trenucima krvavog izlaska iz jedne, doduše, formalne zajednice. Čini se, kako bi k tome valjalo pridodati i pojašnjenje politologa Damira Grubiše, da je onodobni vodeći hrvatski politički obrazac zagovarao povratak Hrvatske Europi, ali je „uključivao retrospektivnu europeizaciju tj. povratak europskoj kući bez potrebe prilagođavanja novim odnosima koji su u međuvremenu nastali u Europi“. U svakom slučaju dalo bi se zaključiti kako okolnosti toga trenutka nisu bile na strani ideje o povezivanju Hrvatske s V4, ali isto tako da su zemlje V4 za to imale razumijevanja i, danas se vidi, strpljenja.

Iako je naš pomalo južnjački temperament sklon neodmjereno prozivati političare na vlasti ili one bivše, često neprimjereno i na osobnoj razini, jasnijeg argumentiranja razloga za bilo koju od opcija – za ili protiv – u kakvoj široj raspravi i nije bilo. Uglavnom su to bili pojedinačni osvrti na propuštene šanse

usklađuju interese. Zajedno imaju 106 glasova u Europskom parlamentu, što je više od Francuske (74) ili Njemačke (96), a s Hrvatskom bi to bilo još 11 glasova više i donosi veću političku težinu. Istina, ti su glasovi raspodijeljeni u više klubova, odnosno, političkih opcija, ali konsenzus oko važnih pitanja je, pokazuje praksa, uvijek moguć.

U danas usustavljenoj Uniji još su značajnije prilike u Vijeću EU koje je glavni donositelj odluka (zakonodavnu djelatnost dijeli i nadalje s parlamentom). Ono djeluje po načelu tzv. dvostruke većine, pa predložene akte mora prihvatiti većina država članica koje čine 55 posto glasova, ali istovremeno predstavljaju i barem 65 postotnu većinu EU stanovništva. Tu, primjerice, zemlje V4 imaju ukupno 58 glasova koliko imaju zajedno Njemačka i Francuska. S Hrvatskom na strani Višegradske skupine taj bi omjer bio uvećan za još sedam glasova. Dakako, to se u odnosu na ukupan broj glasova u Vijeću (352) ne čini odlučnim, ali u usporedbi sa sve-

ga sedam hrvatskih glasova je itekakva razlika.

Politolog Davor Gjenero naglašava zagovaranje i afirmaciju uloge Hrvatske kao energetske čvorišta te dodaje: „Višegradska skupina danas je, prije svega, fokusirana na zajedničku energetske politiku, a Hrvatska samo kao dio Višegradskog paketa može ostvariti svoju ulogu energetske čvorišta Europe.

**Zemlje V4 imaju
ukupno 58 glasova
koliko imaju zajedno
Njemačka i Francuska.
S Hrvatskom na strani
Višegradske skupine
taj bi omjer bio uvećan
za još sedam glasova**

Osim za Mađarsku, Slovačku i Češku, uz povezivanje s Poljskom, ona to može biti i za Ukrajinu na istoku, ali i za BiH, Srbiju, Sloveniju i Austriju.“

Zato je posve jasno, kako hrvatsko opredjeljenje za ili protiv Višegradske skupine nije pitanje ljubavi ili njenoga manjka, već se radi o političkom i ekonomskom interesu, strateškom cilju i pragmatički, pa se čini kako hrvatska politika neće još dugo moći izbjegavati konkretni odgovor, ma kakav on bio. Posljedice neodlučnosti su već vidljive, a ukoliko ne bude pravovremene odluke vlak će projuriti mimo Hrvatske, baš kao što je i izgradnja cestovne te željezničke infrastrukture iz srednje Europe do luke Kopar uspješno „ukrcavanje“ Slovenije. Prema tome, smireno i zdravorazumski treba odvagati što Hrvatska može dobiti a što izgubiti uključenjem u Višegradske skupine i što zemlje V4 mogu dobiti, a što izgubiti. Shodno dobivenom rezultatu se treba i ponašati. No o tome bi se hrvatski političari prije svega trebali porazgovarati i dogovoriti u vlastitoj kući.

Predsjednik češkog parlamenta u Hrvatskoj

Predsjednik Zastupničkoga doma češkog parlamenta Jan Hamáček i parlamentarno izaslanstvo boravilo je 6. i 7. studenog 2014. u službenom posjetu Hrvatskoj, što je bila još jedna prilika za potvrdu dobrih političkih odnosa dviju država. Hamáček i predsjednik Hrvatskog sabora Josip Leko založili su se za jačanje parlamentarne suradnje u europskoj politici, kao i za unapređenje gospodarske suradnje Hrvatske i Češke. Hamáček je primio i hrvatski predsjednik Ivo Josipović koji je izrazio čvrsto uvjerenje da će dvije zemlje iskoristiti

potencijale i dobre razvojne perspektive na svim područjima od zajedničkog interesa. Tijekom razgovora posebno je naglašena uloga hrvatske manjine u Češkoj i češke manjine u Hrvatskoj kao snažnih poveznica i čvrstih mostova suradnje u odnosima dviju zemalja. Kad je u pitanju suradnja srednjoeuropskih država, Hamáček je izrazio je želju da se postojeća suradnja unutar Višegradske skupine proširi i na Hrvatsku, Sloveniju i Austriju. Češki parlamentarci sastali su se i s prvom potpredsjednicom Vlade i ministricom vanjskih i europskih poslova Vesnom Pusić s kojom su uz ostalo razgovarali i o jačanju suradnje na području energetike i prometa.

Hamáček je zahvalio na statusu koji češka manjina uživa u Hrvatskoj, a predsjednik Međuparlamentarne skupine prijateljstva Češke i Hrvatske i potpredsjednik odbora za proračun Jaroslav Kláška uručio je ministrici Pusić odluku češke vlade o dodjeli 619.000 eura hrvatskoj zajednici u Češkoj. Taj je novac namijenjen rekonstrukciji Hrvatskog doma u Jevišovki gdje će biti smješten zavičajni muzej i dokumentacijski cen-

tar moravskih Hrvata. Ministrica Pusić zahvalila je na ovoj odluci češke vlade te obećala posjetiti Jevišovku.

Drugog dana posjeta Hrvatskoj Hamáček i suradnici posjetili su Ivanovo selo gdje su odali počast žrtvama Domovinskog rata, a zatim Daruvar gdje su razgovarali s gradskim i županijskim čelnicima, vodstvom Saveza Čeha, a obišli su i Češku osnovnu školu Jana Amosa Komenskog i Češki dječji vrtić Ferde Mravenca.

M. L.

Pomalo zaboravljena zgoda iz povijesti češkoga nogometa

Iz inata do vrhunskih sportskih uspjeha

U situaciji kada je Beč nastojao potpuno izolirati nepokorne češke klubove, Prag je našao saveznike ne samo u Poljacima i Hrvatima, nego i u njemačkim klubovima na teritoriju Češke

 Dubravko Dosegović

Od samih početaka nogometne igre u Češkoj na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće počela su i trvenja između čeških i austrijskih klubova. Beč je uporno nastojao podrediti češke klubove svojim interesima, na što oni nisu pristajali. Još na Olimpijskim igrama 1912. u Stockholmu nastupila je češka reprezentacija pod naslovom Autriche Tchèques (Austrijski Česi), no nedugo nakon toga Austrijanci su dobili zadovoljštinu – kongres Međunarodnog olimpijskog odbora u Parizu odlučio je da će ubuduće na igrama moći nastupiti samo reprezentacije država, a ne naroda. Također, i kongres FIFA-e proglasio je pravilo *jedna država, jedan savez, jedna reprezentacija*. Značilo je to izolaciju ne samo Čeha, nego i drugih, na primjer Finaca koji su živjeli u carskoj Rusiji. Češki su klubovi na to odgovorili povezivanjem i suradnjom s klubovima u drugim slavenskim zemljama. Praška Sparta uputila se tada u Poljsku (koja je tada bila u sastavu Ruskog carstva) i odigrala četiri utakmice u Lodzu i Varšavi s ukupnim rezultatom 49:0, a zatim krenula prema slavenskom jugu. Odigrali su tri utakmice u Zagrebu (6:1, 7:0 i 5:0), jednu u Opatiji (5:1, ili prema drugim izvorima 4:1), dok je prvu utakmicu u Splitu pri stanju 1:0 u 58. minuti prekinuo glav-

Igrači praške Sparte 1912.

ni sudac koji je zbog uvrede isključio igrača Sparte Jana Vaníka, a ovaj je to odbio primiti na znanje. Unatoč tomu, Pražani su odigrali još jednu utakmicu s Hajdukom i pobijedili s 3:0, no tada su se već morali žurno pakirati i hvatati prvi parobrod za Trst jer je toga dana Austrija najavila rat Srbiji.

U situaciji kada je Beč nastojao potpuno izolirati nepokorne češke klubove, Prag je našao saveznike ne samo u Poljacima i Hrvatima, nego i u njemačkim klubovima na teritoriju Češke koji su također insistirali na pravu udruživanja u samostalni savez. U toj atmosferi zbilo se nešto o čemu je brujao sav češki tisak. U Teplicama (danas na samoj češko-njemačkoj granici), gradu s pretežno njemačkim stanovništvom, gdje su međunarodni odnosi bili veoma zategnuti, organizirana je utakmica između lokalnoga kluba i praške Slavije, kojoj su slavenstvo i domoljublje bili zaštitni znak. Dok su se odvijale pripreme, na lokalni je njemački klub vršen politički pritisak s namjerom da se susret ne održi. Gradsko vijeće je u tome išlo tako daleko da je podnijelo prijavu okružnim vlastima tvrdeći da bi odigravanje utakmice dovelo do narušavanja javnog reda i mira

i tražilo je od okružnih vlasti da susret zabrani. Međutim, okružne vlasti to nisu učinile. Za inat svim zloglukim prorocima, igrači Slavije dočekani su srdačno, odigrali utakmicu pred pet tisuća pretežno njemačkih gledatelja i pobijedili s 3:1, u primjerno sportskoj atmosferi bez ijednog incidenta.

Nekoliko riječi o Janu Vaníku, krivcu za prekid prve utakmice u Splitu. I strijelcu posljednjeg mirnodopskog zgoditka Sparte. Ubrzo po povratku unovačen je i poslan na bojište. Ranjen je u ruku i otpušten iz vojske kao invalid. Po profesiji je bio soboslikar, i premda bi mu posljedice ranjavanja znatno smetale u obavljanju posla, nisu ga spriječile da i dalje igra nogomet. Premda ga je Sparta otpisala kao igrača, prešao je u Slaviju koja mu je ujedno i našla zaposlenje u banci. Godine 1919. igrao je u reprezentaciji nove čehoslovačke armije na tzv. Pershingovoj olimpijadi u Parizu, sportskim igrama savezničkih vojski. Nakon rata još je dvanaest puta zaigrao za reprezentaciju Čehoslovačke. Osim njega, u reprezentaciji su igrala još dva ratna invalida: Václav Pilát, koji je jedva preživio ranjavanje, i Josef Sedláček. Za slavu češkoga nogometa očito su bili *tauglich*.

Portret Nikole Šubića Zrinskog, rad češkog slikara Mikuláša Aleša

Kako je brak Nikole Šubića Zrinskog i Eve iz Rožmberka utjecao na hrvatsko-češke veze

I „hrvatski Leonida“ bio je češki zet

✍️ **Marijan Lipovac**

Brak Eve iz Rožmberka i Nikole Šubića Zrinskog nije dugo trajao i pitanje je bi li utjecao na daljnji tijek hrvatske i češke povijesti da nije bilo kobne obrane Sigeta 1566. Tim brakom su se naime povezale najmoćnija hrvatska i češka plemićka obitelj, iza čega je vjerojatno stajao politički motiv

I duće godine navršit će se 450 godina od junačke pogibije Nikole Šubića Zrinskog u obrani Sigeta od opsade Osmanlija pod zapovjedništvom sultana Sulejmana II. koja je nekadašnjem hrvatskom banu priskrbila međunarodnu slavu i trajan spomen u hrvatskoj povijesti. Smrt „hrvatskog Leonide“ nadahnula je mnoge umjetnike – obranu Sigeta je 1914. ojevkovječio slavni češki slikar Alfons Mucha u sklopu ciklusa golemih slika iz povijesti slavenskih naroda pod nazivom *Slavenska epopeja*. No najpoznatije djelo njemu posvećeno je opera Ivana Zajca *Nikola Šubić Zrinjski* iz 1876. u kojoj se uz naslovni lik pojavljuje i njegova supruga Eva koja je Zrinskog, prema opernom libretu, slijedila i u smrt nakon što su nedugo prije toga izgubili kćer Jelenu. Eva Zrinski poznatija je Hrvatima kao operni lik, primjer hrabre i vjerne supruge i brižne majke, nego kao stvarna povijesna osoba. Radilo se zapravo o Čehinji iz velikaške obitelji Rožmberk s kojom je Nikola Šubić Zrinski kao udovac sklopio brak u dvorcu Jindřichův Hradec 10. rujna 1564., dvije godine prije smrti, i umjesto kćeri Jelene iz opere imao sina Ivana. Slavni hrvatski junak tako je još jedan u nizu istaknutih Hrvata čije su supruge bile Čehinje, uz Josipa Jelačića, Stjepana Radića i Vladimira Preloga, a nedavno je na mjestu njegova vjenčanja postavljena i spomen-ploča. Na inicijativu Hrvatsko-češkog društva ploču je postavila Zagrebačka županija zahvaljujući predstavniku češ-

ke manjine u toj županiji Franji Vondračeku. Ploča je na hrvatskom jeziku i nalazi se uz stariju ploču na češkom kod ulaza u kapelicu svetog Duha. Od 2011. na poticaj Hrvatsko-češkog društva postavljene su spomen ploče i na mjestima vjenčanja Stjepana Radića u Pragu i bana Jelačića u Napajedli u Moravskoj, dok Prelog ima poprsje u Pragu na fakultetu na kojem je studirao.

Brak Eve iz Rožmberka i Nikole Šubića Zrinskog nije dugo trajao i pitanje je bi li utjecao na daljnji tijek hrvatske i češke povijesti da nije bilo kobne obrane Sigeta 1566. Tim brakom su se naime povezale najmoćnija hrvatska i češka

plemićka obitelj, iza čega je vjerojatno stajao politički motiv, a ne romantična ljubav dvoje supružnika između kojih je bilo gotovo 30 godina razlike (Nikola je bio rođen oko 1508., a Eva 1537.) Sve je započelo u Požunu 1563. prigodom krunidbe novog ugarskog i hrvatskog kralja Maksimilijana koji je ujedno bio i češki kralj pa su se na svečanosti okupili velikaši iz sve tri zemlje. Nikola Šubić Zrinski već je bio slavan kao borac protiv Osmanlija te se susreo s Vilémom iz Rožmberka. Nije poznato kako je došlo do toga da je Nikola zaprosio ruku Vilémovih sestri Eve, no očito je nakon smrti prve žene Katarine Frankopan (1561. ili 1562.) s kojom je imao 13 djece tražio novu suprugu, i to iz jednako uglednog roda. Svadbu su dogovarali Jáchym iz Hradeca, kancelar Češkog kraljevstva i supruga Evine sestre Anne, te Evin brat Petr Vok. Bilo je dogovoreno da će se raskošna svadbena svečanost održati u Češkom Krumlovu, sjedištu obitelji Rožmberk, no usred priprema 27. lipnja 1564. umrla je Vilémova supruga Žofie. Skoro održavanje svadbe došlo je u pitanje, ali Zrinski koji je živio nesigurnim vojničkim životom inzistirao je da se svadba ne odgađa. Par se stoga ubrzo i vjenčao, 10. rujna 1564., ali ne u Češkom Krumlovu, nego u Jindřichovu Hradecu koji je pripadao Jáchymu iz Hradeca, glavnom organizatoru svadbe na kojoj se okupilo mnogo čeških i hrvatskih velikaša. Nije poznat sadržaj ženidbenog ugovora, no zna se da je Nikolin sin i na-

Eva Zrinski

Dvůr Jindřichův Hradec

Ploča u spomen na vjenčanje Nikole Šubića Zrinskog i Eve iz Rožemberka u Jindřichovu Hradecu

sljednik Juraj Zrinski nakon očeve smrti morao Evi dati određeni iznos novca koji je posudio „na potreboću, kada gospu Evu od Rosemberga, maćehu našu, zadovolismo onom sumom penez, ča je pokojni gospodin otac naš njoj zapisal, da joj se ima dati.“ Nikola i Eva nakon vjenčanja su otputovali u sjedište Zrinskih Čakovec, iz sigurnosti Češke na nesigurnu granicu s Osmanskim carstvom,

Jan Zrinský bio je više promatrač nego aktivni sudionik događanja, objekt, a ne subjekt povijesti za razliku od slavnog oca. Budući da je umro bez djece, njegovom smrću propali su i planovi da je on nastaviti baštinu Rožemberka

gdje im se 1565. rodio sin Ivan, a imali su i kćer nepoznata imena koja je rano umrla. Bračna sreća nije bila dugog vijeka zbog poznatog razloga, Nikoline pogibije 7. rujna 1566.

Car i kralj Maksimilijan nije priskočio u pomoć Zrinskom u Sigetu, no pitanje je koliko je njegova vojska sastavljena uglavnom od vojnika iz Austrije uopće bila motivirana za sukob s Osmanlijama,

za razliku od Hrvata i Mađara koji su branili svoje domovine. Bolje motivirana nije bila ni češka vojska koju je uz teške muke prikupio Nikolin šogor Vilém čija motivacija naravno nije bila upitna. U jednom pismu Vilém je zapisao: „Ovdje zalud ležimo i ništa ne radimo, a na drugim mjestima smo do sada ne malo dobrih ljudi i zemlje izgubili. Šogora svoga, grofa Zrinskog, također sam izgubio, njega koji se pošteno ponašao i svojim potomcima osigurao poštenu uspomenu, no svojim prijateljima i supruzi svojoj brzo je poginuo.“

Vilém iz Rožemberka kasnije će širiti slavu svoga šogora, a dva djela o obrani Sigeta u Pragu će biti objavljena 1568. i 1573. U to vrijeme u Češkoj su već živjeli Eva Zrinski i sin Ivan koji su nakon pogibije supruga i oca iz Čakovca najprije otišli na imanje Zrinskih u Eberau u Gradišću, od 1568. živjeli su u Českom Krumlovu, a od 1570. do 1578. u dvorcu Bechyně nad Lužnici koji je pripadao Evinom bratu Petru Voku s kojim je bila vrlo bliska. On će Ivanu, koji je u Češkoj prozvan Jan Zrinský ze Serinu, zamijeniti oca te ga odgojiti u češkom duhu. Eva

Na čelu Oružanih snaga Češke Republike od 2012. se nalazi načelnik Glavnog stožera Vojske Češke Republike general armije Petr Pavel.

Na čelu Oružanih snaga Republike Hrvatske od 2011. nalazi se načelnik Glavnog stožera general zbora Drago Lovrić.

ZANIMLJIVOSTI

Alfons Mucha: *Obrana Sigeta Nikole Zrinskog*, iz ciklusa *Slavenska epopeja*

Zrinski se 1578. preudala za talijanskog plemića Paola Gassoldija i preselila u Mantovu gdje je umrla 1591. Jan je ostao u Češkoj (majku je posjetio u Mantovi 1586.) i zahvaljujući ujakovom utjecaju 1582. postao je paž na dvoru Rudolfa II. u Pragu, a s 20 godina i njegov dvorjanin. Na dvoru je ostao sve do 1605., što mu je uz solidno obrazovanje omogućilo i da se uklopi u češko plemstvo te dobije pravo prebivališta koje mu je omogućavalo mjesto u Češkom saboru. Stoga ga je 1593. Češki sabor priznao za člana plemićkog staleža, uz pomoć Rudolfa II i Petra Voka koji je tada kao glava moćnog rožmberskog roda bio drugi do kralja. Petr Vok nije imao djece pa je Jana pripremao za nasljednika te mu je već 1597. prepustio dvorac Rožmberk nad Vltavou koji je bio ishodište roda, a 1600. i Třeboň. Njegovi planovi međutim nisu bili u skladu s običajima jer ako bi Petr

Vok umro bez djece, njegova imanja pripala bi kralju, a na snagu bi stupili i ranije sklopljeni ugovori o nasljeđivanju s drugim velikašim obiteljima. Petr Vok je stoga trebao suzbiti velik otpor, pojačan činjenicom da je bio evangelik, i kralj je naposljetku pristao, no Petr Vok mu je 1601. morao prepustiti Český Krumlov. Jan Zrinský se ondje 1600. vjenčao Marijom Magdalenom Novohradskom iz Kolovrata s kojom je živio u Rožmberku koji je dao urediti u renesansnom stilu. Petr Vok umro je 6. studenog 1611. i Jan Zrinský postao je nasljednik dijela rožmberskog posjeda (Rožmberk, Libějovice i Vyšší Brod), no već 24. veljače 1612. je umro u Rožmberku. Pokopan je u cistercitskom samostanu u Vyššem Brodu, u kapeli svetog Bartolomeja nedaleko grobnice Rožmberka, gdje mu je do danas sačuvan nadgrobni spomenik s njegovim likom u viteškoj odjeći.

Jan Zrinský bio je više promatrač nego aktivni sudionik događanja, objekt, a ne subjekt povijesti za razliku od slavnog oca. Budući da je umro bez djece, njegovom smrću propali su i planovi da je on nastaviti baštinu Rožmberka koju je uglavnom naslijedila obitelj Švamberk, a kasnije više njemačkih obitelji, među njima i Schwarzenberg. Sličnu sudbinu doživjet će kasnije i obitelj Zrinski u Hrvatskoj, koja će nestati sa scene pogubljenjem Petra Zrinskog 1671., odnosno 1703. smrću njegova sina Ivana Antuna koji je gotovo 20 godina proveo u tamnici. Postavljanje spomen-ploče u spomen na brak Nikole Šubića Zrinskog i Eve iz Rožmberka podsjetnik je na ovu manje poznatu epizodu iz povijesti hrvatsko-čeških odnosa iz koje se može mnogo naučiti o političkim i društvenim prilikama u obje zemlje prije 450 godina.

Nadgrobna ploča Ivana (Jana) Zrinskog u Vyššem Brodu

Prva dama Češke od 8. ožujka 2013. je Ivana Zemanová, rođena 1965., druga supruga češkog predsjednika Miloša Zemana. Prva poznata supruga jednog češkog vladara bila je sveta Ludmila, čiji muž Bořivoj je bio prvi poznati češki knez (vladao od oko 872. do 883. te od 885. do 889.).

Prvi gospodin Hrvatske od 19. veljače 2015. je Jakov Kitarović, rođen 1968., suprug hrvatske predsjednice Kolinde Grabar Kitarović. Prva poznata supruga jednog hrvatskog vladara bila je kneginja Maruša, žena kneza Branimira (vladao od 879. do 892.).

ZANIMLJIVOSTI

Josip Juraj Strossmayer i Česi – povodom 200. godišnjice rođenja

„Bratski narod češki uvijek me gledao kao svog sina“

„Kadgod čuješ u nas zdravicu na slavu Hrvata, čuješ i to: Živio Strossmayer, a gdje se čuje ime Strossmayerovo, ondje se odziva i usklik: Živjeli Hrvati!“, rekao je 1882. u Đakovu František Ladislav Rieger

 Marijan Lipovac

Portret Josipa Jurja Strossmayera,
rad Vlahe Bukovca

Tijekom 2015. Hrvatska raznim manifestacijama slavi 200. godišnjicu rođenja jednog od svojih najvećih sinova, Josipa Jurja Strossmayera, biskupa đakovačkog i srijemskog, političara i velikana europskog glasa. Bio je najveći mecena u hrvatskoj povijesti i pokretač mnogih kulturnih pothvata, među kojima su najznačajniji osnutak Jugoslavenske, danas Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 1861., kao i modernog Sveučilišta u Zagrebu 1874. Akademiji čiji osnutak je potaknuo i kojoj je bio pokrovitelj darovao je svoju zbirku umjetnina i tako osnovao čuvenu Strossmayerovu galeriju starih majstora. U Đakovu gdje je bio biskup čak 55 go-

dina sagradio je veličanstvenu katedralu u neoromaničkom stilu. Strossmayer je ostavio značajan trag i u hrvatsko-češkim odnosima. Snažno se zalagao za ujedinjenje katoličke i pravoslavne crkve, posebno među Slavenima, budući da se kao srijemski biskup smatrao nasljednikom svetog Metoda. Strossmayerova je zasluga enciklika pape Lava XIII. *Grande munus* iz 1881. kojoj je Ćirila i Metoda proglasio svecima cjelokupne Katoličke crkve.

Strossmayer se zalagao za kulturno jedinstvo južnoslavenskih naroda, uključujući i Bugare, dok se u političkom smislu zalagao za ujedinjenje svih hrvatskih zemalja i za pretvaranje Habsburške monarhije u federativnu državu, prema načelima politike austroslavizma s kojom se upoznao još 1848. kad je djelovao u Beču kao kapelan na carskom dvoru. Tada počinju i Strossmayerove veze s češkim političkim prvacima, Františekom Palackim i Františekom Ladislavom Riegerom s kojima ga je vezalo trajno prijateljstvo (Rieger je bio jedan od rijetkih kojem je Strossmayer govorio *ti*), a kasnije i političko savezništvo. Iako je austroslavizam 1848. doživio poraz, kao ideja zadržao se i kod Hrvata, a pogotovo kod Čeha. U vrijeme obnove ustavnog poretka u Habsburškoj monarhiji 1861. češki liberali koji nisu bili zastupljeni u Proširenom carevinskom vijeću nastojali su da Strossmayer kao član Vijeća iznese njihove zahtjeve o federalizaciji Monarhije uz poštivanje povijesnih državnih prava pojedinih naroda, međutim zbog

lošeg iskustva s apsolutizmom iz Beča u proteklom desetljeću većinski stav hrvatske politike bio je da se Hrvati trebaju sporazumijeti s Mađarima. To je bio stav Narodne stranke kojoj je Strossmayer bio na čelu, no Franjo Josip ga nije prihvatio te je raspustio buntovni Hrvatski sabor. Kao protivnik austrijske politike Strossmayer je veličanstveno dočekan u Pragu 1863., a 1866. Strossmayer se u svom govoru u Hrvatskom saboru zauzelo za federalizaciju Monarhije. Pritom se izričito zauzeo za prava češkog naroda i podupro češki zahtjev da se Franjo Josip, osim ugarskom, okruni u Pragu i češkom krunom. Njegov govor izazvao je ushićenje čeških listova koji su pisali o „bratskoj uzajamnosti krune Zvonimira i krune svetog Vavrlava.“ Kad je ubrzo nakon austrijskog poraza u ratu s Pruskom u bitci kod Sadove u pitanje došao i sam opstanak Monarhije, stvorile su se veće šanse za ideja o federalizaciji bude prihvaćena. Strossmayer je stoga od 26. srpnja do 11. kolovoza 1866. sudjelovao na savjetovanju u Beču s češkim predstavnicima Riegerom, Palackim, Braunerom i Pražakom. U to vrijeme i Strossmayer

František Ladislav Rieger

i Palacký razmišljali su i o životu svojih naroda i izvan Habsburške monarhije. Planovi o federalizaciji propali su austro-ugarskom nagodbom 1867. u vrijeme koje se Strossmayer, pod pritiskom Franje Josipa, morao povući u inozemstvo te je otišao u Pariz. Na putu je svratio u Prag gdje je 3. svibnja 1867. opet veličanstveno dočekan već na željezničkom kolodvoru jer znalo se zbog kojih je razloga privremeno napustio domovinu. U Parizu se susreo s Palackim i Riegerom koji su bili na putu za Moskvu. Učvršćenjem dualizma Strossmayer se postupno povukao iz aktivne politike, ali i dalje je pratio političke događaje u Češkoj i zalagao se za hrvatsko-češko prijateljstvo. Posebno mu je bilo drago što je sve više mladih Hrvata odlazilo u Prag na studij. Njegov prijatelj Rieger mu se 1888. obratio s molbom da mu, kao utemeljitelj Jugoslavenske akademije, objasni statutarna pitanja u vezi osnutka Češke akademije. Antonín Dvořák je 1876. Strossmayeru posvetio svoju pjesmu *Dyby byla kosa nabróšená* i o tome ga obavijestio pismom.

Lijepe riječi o Česima Strossmayer je iznio u svojoj zdravici na svečanosti posvećenja katedrale u Đakovu 1882.: „Pobratimski narod češki pokazao je u svojem vjekotrajnom ropstvu neslomivu silu duha; tihim, ali tim stalnijim radom i prosvjetom odolio je neprijateljskim udarcima koji su kao grom za gromom padali na vrhunce njegove zgrade, a opet polagano, poput strašna mora, potkapali temelj narodnog opstanka. Narod je taj

Prag se Strossmayeru odužio 1888. kada ga je, u povodu njegove 50. godišnjice svećeništva, izabrao počasnim građaninom, a od 1925. Strossmayer u Pragu ima i svoj trg u predjelu Holešovice. Antonín Dvořák je 1876. Strossmayeru posvetio svoju pjesmu *Dyby byla kosa nabróšená*

Strossmayerovo náměstí u Pragu (Štrosmajrák)

svojom obrazovanošću i radom zauzeo važno mjesto u monarhiji, kako u političkom, tako i u ekonomskom pravcu. Slava dakle tom narodu i ljubav kao našoj braći, kao našim prednjacima od kojih se možemo mnogo naučiti.“ Na svečanosti je bio i Rieger koji je uzvratio komplimentima na račun Strossmayera: „Nama Česima uvijek je bio iskreno naklonjen. Zna to kod nas svatko, da je Strossmayer što iskreniji prijatelj našem narodu. Zna to svaki Čeh da je on prvi i na neki način utjelovljeni zastupnik pobratimstva hrvatskog naroda za nas. Kadgod čuješ u nas zdravicu na slavu Hrvata, čuješ i to: Živio Strossmayer, a gdje se čuje ime Strossmayerovo, ondje se odziva i usklik: Živjeli Hrvati!“

Inače, projekt katedrale u Đakovu započeo je bečki arhitekt Karl Rösner, autor crkve sv. Ćirila i Metoda u Pragu. Njena izgradnja u neoromaničkom stilu počela je 1853., upravo kad je Strossmayer prvi put posjetio Prag, i kada je vidio Rösnerove nacрте odlučio je da i njegova katedrala bude neoromanička te je već iduće godine Rösner napravio prve nacрте.

Strossmayer je vrlo volio Prag kojeg je posljednji put posjetio 1874., o čemu je ostavio i putopisni zapis *Put zlatnoga Praga*. Posebno ga se dojmio pothvat dovršenja katedrale svetog Vida koji je smatrao korisnim za Hrvate. Za Prag je napisao da „ima svemirsku znamenitost“ i da „na neki način u samom imenu svom nosi izraženo providencijalno opredjeljenje svoje“, misleći na činjenicu da se nalazi prvi na udaru (tj. na pragu) tadašnje agresivne njemačke politike prema slavenskim narodima. Strossmayer je ostavio i ove dojmljive zapise o ljepotama Praga: „Prag spada među najljepše gradove u srednjoj Europi. Položaj Praga divan je. S njegova Hradčina, s njegova Višehrada čarobno je upravo prozorje. Položaj mu je taki, da osim Napulja i Stambula u cijeloj europi ne ima grada, koji bi se ljepšim položajem ponositi mogao. Što se pak nutarnje njegove ljepote tiče, ja mu ne bih znao premca do Rima, Florence i Mletaka. Oštroumlje, ozbiljnost, ustrajnost i umjetnička vještina Čeha priskrbila je gradu Pragu osobiti značaj ljepote i klasičke vrijednosti...“ U svom putopisu nije zaboravio niti svoje prijatelje, Palackog i Riegera, o kojima je napisao: „Palacký je starorimskog značaja muž. Sve, što je u narodu češkom darova i vrlina, u njegovoj se duši snašlo i narodnoj obrani i koristi posvetilo. Njega narod češki s punim pravom ocem otadžbine naziva; jer ako

je narod češki čudnovatim načinom u novije doba iz groba svoga uskrsnuo, tomu je vrlo mnogo doprinijela povijest češkoga naroda zlatnim perom Palackoga pisana. Palacky kano zatočnik i branitelj svoga naroda slavi se u narodu češkom; kano učenjak pak prve vrste slavi se on s punim pravom u ostalom svijetu. Rieger je po svojoj izvanrednoj darovitosti, rječitosti i znanju, po svom značaju i ugledu kano stvoren, da na krmilu sjedi.“ Opisujući grobove „neumrlih Čeha Hanke, Jungmanna, Šafarika itd. i drugih uskrisitelja i prosvjetitelja češkoga naroda“, napisao je: „Hvala vam i slava neuveta na trudu za narodni preporod i prosvjetu! Bog vam ga stostruko naplatio; dao Bog, hiljadili se u slovjenском narodu muževi, koji vašim slavnim primjerom zaneseni djela neumrla tvore!“ Kad se 1898. slavila stota godišnjica rođenja Palackog, Strossmayer je poslao pismo u kojem je rekao da je Palacký bio „prava slika i prilika svog veleumnog i mukotrpnog naroda“ i poručio: „Slava neumrlom češkom velikanu Franji Palackomu, a živo veleumni, velesnačajni i veleslavni narod češki. Mi smo mu ovdje na jugu prava braća, koja s njime trpimo, s njim se veselimo, s njim se uhvamo, a s njim ćemo se jamačno prije ili poslije do žuđenih naših ciljeva dovinuti.“

Prag se Strossmayeru odužio 22. veljače 1888. kada ga je, u povodu njegove 50. godišnjice svećeništva, izabrao počasnim građaninom, na prijedlog gradonačelnika Jindřicha Šolca. Češki povjesničar Václav Vladivoj Tomek tom je prigodom održao govor u kojem je podsjetio na Strossmayerove zasluge: „Muževi kao što je Strossmayer pripadaju najprije svomu narodu, no oni pripadaju i cijelom čovječanstvu kao sjajni uzori kreposti koji svijetle i drugim narodima. Nama Česima je biskup bliži nego drugima kao pripadnik bratskoga naroda, kao pripadnik zajedničkoga velikog slavenskog plemena i kao pripadnik države, čija slava i moć nam je zajednička. Od sada će ga vezati još

Dr. Josef Štrosmajer

Biskupov imenjak dr. Josef Štrosmajer

Strossmayerovo ime u Češkoj je poznato i zbog serije *Bolnica na kraju grada* u kojoj se jedan od liječnika zove Josef Štrosmajer. Budući da se scenarist serije Jaroslav Dietl rodio u Zagrebu gdje je proveo i prve godine života, smatralo se da mu se još kao djetetu biskupovo ime urezalo u pamćenje i kasnije završilo u scenariju popularne serije, no razlog je zapravo drugi. Strossmayerov trg se od 1961. do 1968. zvao Kopeckého náměstí, prema komunističkom političaru Václavu Kopeckom, a glumac koji je igrao dr. Štrosmajera zvao se Miloš Kopecký. Pa kad je Strossmayer mogao postati Kopecký, zašto ne bi Kopecký mogao postati Štrosmajer, zaključio je Dietl. Naravno, mnogim Pražanima kad dođu na Štrosmajrák na pamet padne izmišljeni liječnik, a ne hrvatski biskup.

čvršći vez s narodom češkim.“ U diplomi potpisanoj 1. ožujka 1888. stoji da se *Josef Jiří Strossmayer* imenuje počasnim građaninom Praga „radi neizmernih njegovih zasluga koje si je stekao za širenje najvećih ideala čovječanstva uopće, kao i podupiranjem znanosti i dobroćinih zavoda u domovini svojoj, čime je narodnu svijest u bratskom narodu hrvatskom probudio. Isto tako i radi njegova nastojanja o slavi i moći zajedničke nam države austrijske, kao neustrašivi bojovnik za slobodu i ravnopravnost sviju naroda, koja je i narodu češkomu za vazda svetim i uzvišenim geslom.“ Zahvaljujući na toj počasti Strossmayer je Pražanima u pismu poručio: „Ljubav, poštovanje i priznanje koje mi je pripalo od zlatnog Praga i cijelog češkoga naroda povodom mog pedesetog svećeničkog jubileja ostat će vječan spomenik uzajamnosti na koju smo mi Slaveni u svom interesu usmjereni.“ Kad je Prag 1890. pogodila poplava, Strossmayer je donirao tisuću forinti.

Nepuna dva mjeseca prije smrti, 16. veljače 1905. zahvalio se Pragu na čestitki povodom 90. rođendana i poput oporuke češkom narodu napisao ove riječi: „Molim dobrotivog Boga da vas sve zajedno blagoslovi, a zlatnom kraljevskom Pragu dade svako dobro i uspjeh. Neka bude bisserom ne samo češkog kraljevstva, nego i cijelog slavenstva koje nosi na srcu. Bratski narod češki gledao je na mene uvijek kao na svog vlastitog sina. To mu neću zaboraviti nikada; a ako dobrotivi Bog dopusti, ja ću ga u blaženoj vječnosti zajedno sa svojim najstarijim prijateljem Riegerom moliti za junačku i naprednu Češku, da bi je čuvao, branio, blagoslivljao i doveo do najvišeg stupnja napretka i ljudske i nacionalne savršenosti.“ Od 1925. Strossmayer u Pragu ima i svoj trg u predjelu Holešovice (Pražani ga zovu Štrosmajrák), na kojem se nalazi crkva svetog Antuna, a Hrvatsko-češko društvo i hrvatsko veleposlanstvo u Češkoj pokrenuli su akciju da se na crkvi postavi i spomen-ploča koja bi podsjećala na Strossmayerove veze s Pragom i Česima.

Prag je postao jedinstveni grad 1784. kad su se ujedinila četiri gradska naselja – Staré město, Nové město, Malá strana i Hradčany. Prvi gradonačelnik Praga, do 1788., s nazivom purkmistr, bio je Bernard Augustin Zahořanský z Vorlíka.

Zagreb je postao jedinstveni grad 1850. kad su se ujedinila gradska naselja Gradec, Kaptol, Nova ves, Vlaška ulica i Horvati. Prvi gradonačelnik Zagreba, do 1857., bio je Janko Kamauf.

RAZGOVOR

Vlado Milunić, češki arhitekt hrvatskog porijekla, autor Kuće koja pleše

Volim arhitekturu, ne volim banke i advokate

Kuća koja pleše nastala je kao doslovna parafraza Baršunaste revolucije, kad se od totalitarnog statičnog društva odijelio njegov manji dinamični dio koji je krenuo u svijet pun promjena, u našem slučaju nad frekventno raskršće u pravcu Praškog dvorca

 Marijan Lipovac

Vlado Milunić

Jedna od najpoznatijih modernih zgrada u Pragu je Kuća koja pleše (Tančící dům) na obali Vltave sagrađena 1996., čiji autor je Vlado Milunić, arhitekt rođen u Zagrebu 1941., zajedno sa slavnim američkim arhitektom Frankom Gehryjem. U razgovoru za *Susrete* Milunić govori o svojoj obitelji, okolnostima u kojima je došao u Češku, svom radu i shvaćanju arhitekture i urbanizma. Vlado Milunić u Češkoj živi od 1956., ali hrvatski nije zaboravio, kao što se vidi iz ovog razgovora u kojem smo nastojali što vjernije prenijeti njegov izričaj.

Recite nam nešto o porijeklu svoje obitelji i o tome kako ste, zajedno sa svojom obitelji, završili u Češkoj.

Sudeći prema tatinom prezimenu Milunić i maminom Radošević, mislim da moja obitelj potječe iz Crne Gore, a u Hrvatsku su možda došli kao vojnici koje je Austro-Ugarska plaćala da ju brane od Turaka. Moj pradjed Mihailo Radošević iz Lokava u Gorskom kotaru studirao je šumarstvo u Dresdenu, gdje je oženio jako bogatu Isabellu Bischofshausen von Budissin s kojom je imao tri sina. Jedan od njih, moj djed, muž moje bake Mire, zvao se Vladimir (u Dresdenu Waldemar) i po njemu sam ja dobio ime. U šali kažem da možda zato živim u Pragu jer je to na pola puta između Crne Gore i Dresdena. Moja mama zvala se Atena i bila je po Nijemcima blond s plavim očima, a njen brat Hanibal bio je po Crnogorcima i mojoj baki Miri jako crn s crnim očima. Ja sam blond

po mami i dedi Waldemaru. Moja prabaka Sofija Vučinović možda isto potječe iz Crne Gore i imala je vanbračno dijete, moju baku Miru, s Ivanom Mažuranićem. Moj tata Josip (Joža) živio je kao dijete u selu Bobovac na Savi kod Sunje. Njegov tata Anton (Tunja) i mama Mara imali su gospodarstvo s velikom kućom, šupama i stajom. Nažalost, mama mu je umrla vrlo mlada od raka, a njegov tata je oženio novu ženu Luju. Deda Tunja je jako volio konje kojih je imao čak 20. I u vojsci je bio u konjici. U šezdesetim godinama bio sam kod njega u posjetu sa svojim američkim prijateljem Joeom i tamo su mu konji ulazili u stan, a on se sa ždrebetom valjao po krevetu. Joža je imao sestru Katu koja je živila u Kostajnici. Tata je išao u školu, mislim u Sisak. Još znam da je njegov prijatelj bio Ivo Lola Ribar. Tata je bio internist, a znam da je imao prijatelja arhitekta s kojim je konzultirao projekt bolnice u Zagrebu na Šalati. Možda se mom tati profesija arhitekta činila boljom od njegove doktorske, tako da je u Pragu on bio taj koji je odlučio da ja budem arhitekt, za što sam mu jako zahvalan.

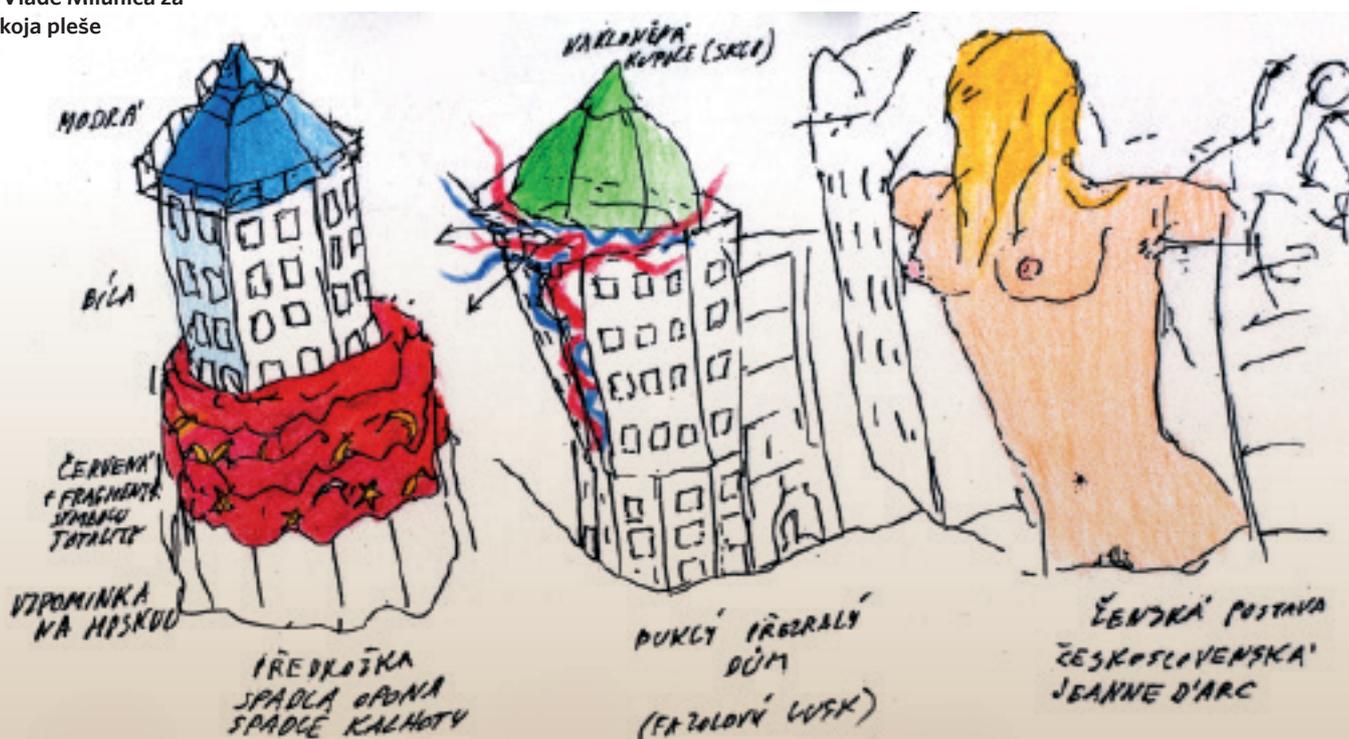
Moji roditelji su za vrijeme rata bili kao prvoborci u partizanima, a mi djeca smo bili s bakom Mirom u Zagrebu na Trešnjevci. Poslije rata su mama i tata, oba dva liječnici, otišli u Beograd na Ministarstvo zdravlja i 1946. su saznali da u okviru američke pomoći Jugoslaviji postoji dvogodišnji stipendij u Americi. Putovali su po Americi, ali uglavnom su bili u Bostonu. I kad su se 1948. vraćali natrag

u Beograd, avion je imao međustajanje u Pragu, baš kada je objavljena rezolucija Informbiroa koju su oni naivno potpisali. Naknadno su saznali da je puno njihovih prijatelja koji su imali isto mišljenje završilo u koncentracionim logorima, na primjer na Golom otoku.

Prije odlaska u Ameriku roditelji su kao prvoborci dobili stan u Gregorijančevoj 46 koji je ranije pripadao kriminalistu Milosavljeviću koji je krajem rata tvrdio da pokolj u Katynu nisu napravili Nijemci, nego Rusi. Zbog toga je morao čim prije emigrirati da se spasi. Kad su naši roditelji ostali u Pragu, nas i baku su izbacili iz tog stana te smo preselili u Opatiju k ujaku Hanibalu.

Česi su apsurdno naše roditelje smatrali Titovim špijunima i neko vrijeme bili su internirani u Hradecu Králové. Ta pat-situacija je trajala sve do 1956. kad su Titu u posjet došli Hruščov i Bulganjin. Mama je tada poslala pismo Hruščovu i napisala da li bi bilo moguće da kao gest dobre volje nas djecu puste roditeljima u Prag. Mamino pismo je uspjelo i nas četvero smo avionom 24. listopada 1956. iz Beograda letjeli u Prag, s time da smo imali planirano međustajanje u Budimpešti. Ondje je upravo buknuła mađarska revolucija, ali srećom piloti su par minuta prije dobili informaciju da je aerodrom ruskom vojskom okupiran pa smo letjeli direktno u Prag gdje smo se nakon dugih deset godina opet našli svi zajedno. Stanovali smo u jednoj vili s 11 drugih jugoslavenskih diplomatskih obitelji

Skice Vlade Milunića za
Kuću koja pleše

slične sudbine. Bila je tamo jako ugodna atmosfera. Sjećam se da smo slavili pravoslavne, katoličke i židovske blagdane, a vani u vrtu smo se bavili sportom. Pod nama su bili Japanci, a preko puta Kinezi koji su vani u vrtu pravilno vježbali. Nad nama imao je vilu premijer Firlinger. Nekoliko godina kasnije našu vilu je kupila libanonska ambasada. Većina obitelji od dva ili tri člana preselila je u jednu panelnu zgradu u panelnom naselju. Nas je bilo šest, a stan u takvoj zgradi bio je za nas premali i sasvim slučajno smo se preselili u treći kat kuće obitelji Václava Havela, u susjedstvu današnje Kuće koja pleše.

U Češku ste došli s 15 godina. Kako vam je bilo naviknuti se na novu sredinu?

Promjenu jezika smo već doživjeli kad smo se iz Zagreba s kajkavštinom (buš, bum, buju) preselili u čakavštinu s puno talijanskih riječi, u Opatiju. Kad smo došli u Prag, ja i moje tri sestre – Marta, Neva i Rajna, koja se rodila u partizanima kad su se saveznici sastali na njemačkoj rijeci Rajni – našli smo se u hladnoj funkcionalističkoj školi od poznatog arhitekta Jana Gillara gdje se u tridesetim godinama predavalo francuski. Za vrijeme odmora šetali smo se po dvojica tamo i natrag po širokim hodnicima škole i jeli marendu, kao u zatvoru. U školi smo imali dobro opremljen kemijski i fizikalni kabinet, a zbog toga smo svaki sat bili u nekom drugom razredu. Svako jutro smo stajali pred školom na „appelplatzu“ svrstani kao voj-

nici po razredima i javljali koliko nas ima i tko fali. Usprkos svemu tome, do danas sam u kontaktu s ljudima iz razreda 11 c s kojim sam maturirao. Tamo je i moja prva „češka“ ljubav, Magda Kollárová koja je Slovakinja, iz obitelji pjesnika Jana Kollára koji je u Slovačkoj bio pripadnik sličnog pokreta kao naš ilirski pokret.

Zanimljivo je da ste s obitelji živjeli u susjedstvu s Václavom Havelom. Kakve uspomene imate na njega iz tog razdoblja?

Postojale su dvije iste Havelove kuće uz Vltavu koje je projektirao arhitekt Oswald Polívka 1906., a financirao Havelov djed Vacslav Havel. Kad je 1948. kuća bila nacionalizirana, obitelj Havel živjela je na trećem i četvrtom katu, u tzv. duplexu. Svo pokušstvo iz trećeg kata je tada preseljeno u četvrti kat gdje su u tom skladištu pokušstva stanovali Havelovi roditelji i brat Ivan. Václav je sa svojom ženom Olgom često mijenjao prebivalište. Kad smo mi došli u prazan treći kat, Havelovi roditelji su nas zamolili da si uzmemo svo pokušstvo koje je bilo prije na tom katu. S roditeljima smo imali jako prijateljske odnose. Václavov tata je imao sličnu narav kao Václav. Ja sam 1966. završio fakultet arhitekture i otišao na više od tri godine u Pariz na staž. Kad sam se vratio u Prag bio sam zaposlen u državnom poduzeću gdje sam s kolegom Janom Línekom projektirao socijalne zgrade za stare i mlade i više nisam stanovao kod Havelovih. Kad su mu roditelji umrli, Václav me 1986. za-

molio mogu li nacrtati podjelu četvrtog kata na dva dijela, za braću Václava i Ivana. U to vrijeme je Václav bio neprijatelj države broj 1 i često je bio u zatvoru. Na račun toga sam napravio vic pa sam mu dnevni boravak od njegovog radnog stola odijelio mrežom i skromnim ležajem tako da ne bi imao šokove, s obzirom na to da je često mijenjao boravak u zatvoru s onim kod kuće. Bilo je to za vrijeme tvrdog totalitarnog režima i često su me zvali na saslušavanje u tajnu policiju jer sam Havelu u takvim uvjetima projektirao stan. U toj depresivnoj atmosferi još smo naivno s Václavom razmišljali što bi moglo biti na susjednoj parceli gdje je kod bombardiranja Praga 14. veljače 1945. bila srušena stambena zgrada. Dogovorili smo se da bi tu mogla biti kuća puna kulture koja bi produžila kulturnu zonu uzduž Vltave, od Narodnog kazališta, kavane Slavia, Žofina i zgrade Društva likovnih umjetnika Mánes. Nakon par godina došlo je sasvim neočekivano do Baršunaste revolucije, a Václav je od neprijatelja države broj 1 postao saltom mortale predsjednikom te iste države. Václava je tada posjetio direktor nadležan za stambene zgrade da se dogovore oko restitucije kojom bi im se njihova kuća vratila u vlasništvo. I na tom sastanku je Václav jednom rečenicom tom direktoru spomenuo da smo zajedno 1986. razmišljali o kući punoj kulture na susjednoj parceli. Taj isti direktor je na moje ime poslao narudžbu za buduću Kuću koja pleše. Iako je obitelj Havel bila jako bo-

Meni je odmah bilo jasno da takvog partnera poput Franka Gehryja koji je pun slobode i invencije ne mogu nigdje naći. Jako mi se sviđalo da sve projekte radi na maketama. Kad sam Franku pokazao svoje crteže, on je odmah shvatio da je to dobra osnova za zajednički posao. U Americi sam bio triput i s Frankom imam nevjerovatan odnos.

Vlado Milunić s Frankom Gehryjem...

gata, Václav je imao socijalni osjećaj koji je stekao od svoje prve žene Olge s kojom sam bio u bliskom kontaktu kad smo s kolegom projektirali i gradili socijalne zgrade za različite klijente.

Kako je tekla Vaša karijera do Baršunaste revolucije?

Kad sam se početkom sedamdesetih godina vratio iz Pariza, saznao sam da u ateljeu arhitekta Karela Pragera u jednoj velikoj prostoriji radi deset mojih suučbenika s fakulteta. Prager je radio na velikim projektima, npr. na zgradi parlamenta blizu glavnog trga. Mog budućeg partnera Jana Líneka Prager je lično izabrao na fakultetu. Kad sam došao ja, još su radili zajedno, ali jako brzo nam je bilo jasno da možemo imati tandem, iako smo bili jako različite naravi, no dobro smo se nadopunjavali. U jednoj hektičnoj diskusiji s Pragerom pitali smo ga možemo li dobiti projekt na kojem možemo probati raditi sami. Saznali smo da u ateljeu već nekoliko godina leži narudžba projekta za starački dom za 25 milijuna kruna koju je Prager smatrao nedostojnom arhitekta njegove veličine. Mi smo pak u tandemu prema dogovoru s investitorom napravili areal za 125 milijuna kruna. Time smo postali specijalisti za staračke domove u kojima danas u Pragu stanuje oko 2000 penzionera. Otprilike istu količinu domova izvan Praga nismo realizirali jer smo imali toliko projekata da smo od Pragera otišli u drugi atelje. Posljednji projekt s Pragerom bila je velika turistička baza hotela sa zaleđem u Algeru na Sardiniji. Među socijalnim zgradama imali smo

dva projekta u praškom zoološkom vrtu za velike i male divlje mačke i tropikarij, te natječaj za novi botanički vrt u Pragu. Sve je bilo publicirano u talijanskom *Domusu* i u francuskom časopisu *Cree*. Nažalost, tropikarij i mačke nismo realizirali jer nismo htjeli potplatiti tehničkog direktora. Imali smo još dvije varijante druge etape areala za fizički hendikepiranu djecu. To je bilo istovremeno s Havelovim kontaktom kad nam je bio jasno da se rastajemo. Ja sam imao stacionar za hendikepiranu djecu na jugu Češke i dom kulture Sedlec-Prčice, a Jan dječju onkologiju u bolnici Motol u Pragu.

Koji su glavni projekti koje ste realizirali sa svojim arhitektonskim studijem VM?

Moj novi Studio VM nije studio Vlade Milunića, nego studio Slobodnih ideja (Vlné myšlenky). Počeo je 1990. projektom Kuće pune kulture prema dogovoru s predsjednikom Havelom u susjedstvu njegovog stana. Osim toga realizirao sam jednu vilu u Pragu 6 i rock klub Radost FX, rekonstrukciju dječjeg vrtića, rekonstrukciju diplomatskih stanova u garsonijere za stare ljude, studiju promjene totalitarnog kongresnog centra itd. Intenzivan rad s Frankom na Kući koja pleše počeo je 1992. Kad smo 1994. projekt dovršili s ogromnim brojem maketa, imali smo veliku izložbu u Palači glavnog arhitekta grada Praga blizu Praškog dvorca gdje smo svim mogućim interesentima objasnili kako smo došli do našeg prijedloga kuće. Kod sebe u ateljeu imam knjigu dojmova s izložbe kao veliku vrijednost. Uz izložbu smo imali i press konferenciju na kojoj smo odgovarali na sva moguća pitanja. Kad je

počela gradnja Kuće koja pleše, dobio sam narudžbu areala Zvijezda na panelnom naselju Petřín s 350 stanova, dućana, ureda, restoranima i s garažama u suterenu koji je trebao promijeniti dojam sivog panelnog ortogonalnog naselja. Imao sam tri investitora pa sam u sva ta tri dijela imao različite detalje. Cijeli areal je bio gotov 2000. U isto vrijeme restaurirao sam baroknu stambenu zgradu kraj Starogradskega trga u galeriju grada Praga Ungelt. Godine 1996. dobio sam narudžbu za centralu plinske kompanije. Bila je to velika šansa da pokažem da sam i bez Franka sposoban napraviti kuću koja ima dušu i izraz. Koncept je sličan mom početku Kuće pune kulture, s time da je dvaput veća. Moram reći da smo za vrijeme skromnog socijalizma s kolegom Línekom uvijek radili zajedno s kiparima i slikarima koji su dopunjavali našu arhitekturu. Htio sam istaknuti da je plin prirodni medij, pa na krovu imam stado od sedam konja koji trče na drugu stranu krova, a na vrhu zgrade je park s drvećem s pogledom na cijeli grad. Imam maketu urbanizma od 1:1000 sve do zgrade 1:50, a dobio sam čak građevinsku dozvolu kad je jedan lopov koji je bio posrednik cijele akcije organizirao veliku korupciju s vlasnikom parcele na kojoj su zaradili. Kad su ostali saznali o čemu se radi, lopove su izbacili, a cijeli projekt je anuliran. Godine 1999. dobio sam prvu nagradu na arhitektonskom natječaju za novi centar panelnog naselja Malešice. Naknadno sam pobijedio u investitorskom natječaju u kojem je jedan od sudionika koji nije ispunio uvjete natječaja podmitio vijećnicu i dobio posao za dvije milijarde, dva puta veći nego Zvijezda. Godine 2000.

...i Václavom Havelom

Václav Havel bio je neprijatelj države broj 1 i često je bio u zatvoru. Na račun toga sam napravio vic pa sam mu dnevni boravak od njegovog radnog stola odijelio mrežom i skromnim ležajem tako da ne bi imao šokove

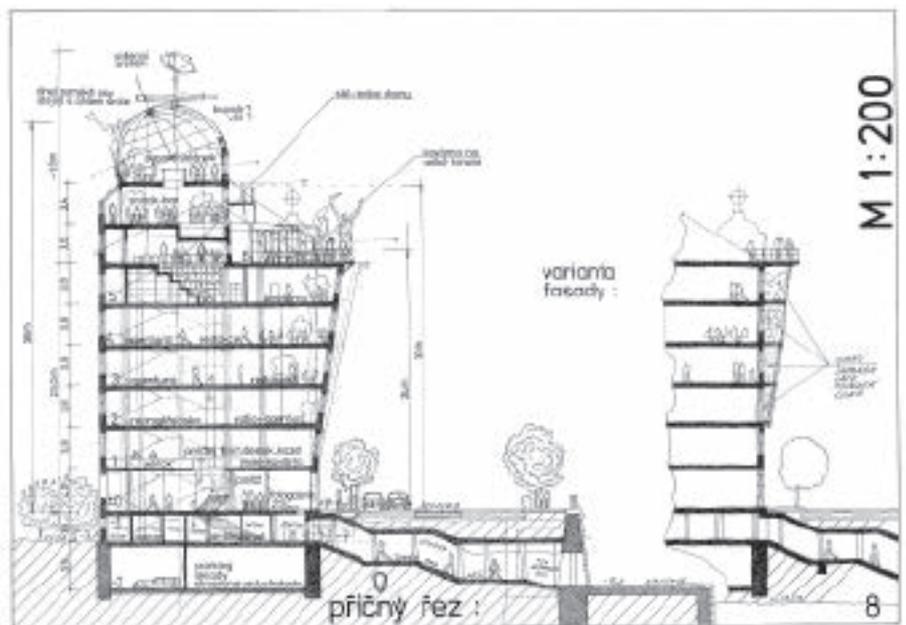
pobijedio sam u natječaju za areal za djecu i omladinu u Pragu 12. U arealu je u raznim aktivnostima organizirano 1800 polaznika. Realizaciju smo završili 2004. U arealu je kazalište, dva ateljea, gimnastička dvorana s tribinom, različite klupske prostorije, muzika, povijest, kuhanje, balet, računala, keramika itd. vidikovac, 20 metara visoka alpinistička stijena, scate stazu oko gimnastičke dvorane, dva vanjska igrališta itd., sve to za samo 60 milijuna kruna. Sam sam autor koncepta urbanizma Czech quarter Shanghai koji smo projektirali od 2002. do 2003., s time da su Kinezi areal s 40 vila, 500 stanova i s centrom areala realizirali 2005. Posljednja moja realizacija je radar na praškom aerodromu Václava Havela iz 2009.

Ipak, najpoznatiji ste po Kući koja pleše kojoj ste autor zajedno s Frankom Gehryjem. Kako je došlo do suradnje s njim?

Kad su se poslije Baršuna raspali svi državni projektni birovi, raspao se nakon 21 godinu i naš tandem s arhitektom Janom Línekom. Imao sam tada svoj radni stol u svom stanu na tavanu. Osim toga imao sam i osnovni koncept za Kuću koja pleše. Ona je nastala kao direktna posljedica Baršuna. Htio sam da kuća bude doslovna parafraza Baršunaste revolucije kad se od totalitarnog statičnog društva odijelio njegov manji dinamični dio koji je krenuo u svijet pun promjena, u našem slučaju nad frekventno raskršće u pravcu Praškog dvorca. Htio sam da to budu dva dijela zgrade koja se međusobno privlače i odbijaju: statički-dinamički,

jang-jing, plus-minus. Imao sam gotovu dokumentaciju kuće s fizičkom maketom i kontekstom susjednih zgrada. Kad sam to sve publicirao, digao se ogroman val negativnih reakcija od strane Zavoda za zaštitu spomenika, glavnog arhitekta, kolega arhitekata, raznih novinara itd. Nasuprot tome, moja Kuća kulture jako se sviđjala mom prijatelju Pavelu Kochu koji je ovdje zastupao nizozemsku firmu Nationale Nederlanden, kasnije ING. S Pavelom smo se dogovorili da negativne reakcije možemo neutralizirati ako k sebi pridružim neku međunarodnu zvijezdu arhitekture. Kontaktirali smo Pavelovog prijatelja Jeana Nouvela koji je na kratkom sastanku naš prijedlog odbio s obra-

zloženjem da je parcela za dvojicu arhitekata jako mala i jer je vidio da već imam gotov koncept. U francuskom časopisu suvremene arhitekture iz veljače 1989. izašla je kompletna informacija o tome što radi Frank Gehry i Pavel me pitao bi li Frank mogao biti taj partner. Meni je odmah bilo jasno da takvog partnera koji je pun slobode i invencije ne mogu nigdje naći. Jako mi se sviđalo da sve projekte radi na maketama. Sasvim slučajno smo saznali da je Gehry, koji radi u Los Angelesu, momentalno u Ženevi u okviru žirija jednog natječaja. U veljači 1992. s Pavelom istog trenutka našli smo se u Ženevi. Kad sam Franku pokazao svoje crteže na temu Baršuna, model i princip dualite, on

Presjek Kuće koja pleše

je odmah shvatio da je to dobra osnova za zajednički posao. Od Pavela i firme NN dobio sam 250 kvadratnih metara prostorija na nivou piano nobile u baroknoj kući arhitekta Alliprandija u centru starog Praga. Tamo smo s mojih deset studenata radili makete u mjerilu 1:200 i 1:100 koji su avionima jumbo jet putovali između Praga i Los Angelesa. U Americi

na izložbu Grand prix češke arhitekture i izložbu Kuće koja pleše u Tuzli i Sarajevu. Nažalost, pokazalo se da je Rejk bolestan od raka, vjerojatno kao posljedica stresa koji je proživio u Sarajevu. Krenuli smo bez njega, a u Bosni smo vidjeli što znači građanski rat: u svakom selu ruševine, u Sarajevu beskonačno groblje i bombardirane kuće blizu aerodroma s tunelom.

Prije godinu dana bio sam u međunarodnom konkursu za novi centar grada Rijeke. U natječaju je bio besmislen uvjet da zgrade budu visoke samo 21 metar. Htio sam da centar bude dominantan u kontekstu Kvarnerskog zaljeva, s time da većina trokuta delte bude park s kulturnim i sportskim aktivnostima, a uz more s plažama. Porota nažalost nije shvatila da je moja inspiracija lokalna, iz Mediterana

sam bio triput i s Frankom imam nevjerovatan odnos. Možda je jedan od razloga u tome što je Frank rođen 28. veljače, a ja 3. ožujka. Mi smo po horoskopu obojica ribe, a one se mogu međusobno elegantno ispreplitati. Kao dokaz toga imam od Franka puno ljubavnih pisama. Ta cijela naša *story* je nevjerovatna: mi smo dva arhitekta sa suprotnih strana zemaljske kugle i u Pragu koji obojica volimo kao dokaz našeg odnosa ostavili smo trag koji je postao ikonom. Jako mi je međutim žao da niti prvi vlasnik ING, niti drugi vlasnik kuće Skala nemaju sličan odnos prema toj *story* kao mi arhitekti.

Poznajete li neke hrvatske arhitekte i njihov rad?

Jako mi je žao da nemam neke dugogodišnje kontakte s hrvatskim arhitektima. Znam da su dobri, ali nemam vremena za sistematski studij. Tokom rata u Bosni pomagao sam izbjeglicama, među njima i arhitektu Raymondu Rehniceru koji je bio jedan od mojih najboljih prijatelja. Bio je zajedno sa ženom Sabinom godinu dana u okupiranom Sarajevu. Raymond je rekao da će za par godina u Europi doći do rata i htio je u Novi Zeland. Bilo je to u vrijeme kad smo s mojim studentima projektirali Kuću koja pleše, a Rejku je to bilo slično kao na arhitekturi u Sarajevu gdje je bio profesor. Pomogao sam mu oko stana i zaposlenja na fakultetu i na Magistratu. Zajedno smo se spremali, s mojim prijateljima iz organizacije Čovjek u nevolji,

Jeste li ikad projektirali nešto u Hrvatskoj?

Dve godine imam gotov projekt vikendice mog češkog prijatelja Jakoubeka, kod Balića Rata ispod Omiša, s time da realizacija dolazi u obzir kad zaradi dovoljno novaca. A prije godinu dana bio sam u međunarodnom konkursu za novi centar grada Rijeke koju dobro poznajem jer sam tamo brodom putovao u gimnaziju, iz Opatije preko Kvarnera. U natječaju je bio besmislen uvjet da zgrade budu visoke samo 21 metar. Novi centar je planiran na bivšoj granici između Italije i Jugoslavije na delti Rječine. Inspiracija koncepta mi je bio grad San Gimignano u Toscani s grupom tornjeva. Htio sam da centar bude dominantan u kontekstu Kvarnerskog zaljeva, s time da većina trokuta delte bude park s kulturnim i sportskim aktivnostima, a uz more s plažama. Porota nažalost nije shvatila da je moja inspiracija lokalna, iz Mediterana. S druge strane, zadovoljan sam da sam mogao pokazati što mislim o temi centra grada Rijeke.

Kakve uspomene nosite na svoj rodni Zagreb i Hrvatsku? Dolazite li ponekad u svoju staru domovinu, npr. na more?

Sjećam se dugog niza skromnih kuća na Trešnjevci. Mi smo stanovali u prvom katu s bakom i prabakom. Sjećam se i toga kad je umrla prabaka Sofija koja me je jako volila. Ležala je mrtva u spavaćoj sobi, a rekli su da je već kao mrtva prebacila jednu

nogu preko druge. Još se sjećam kad su se roditelji s trećom sestrom Rajnom u otvorenom džipu vratili iz Slavonije gdje je mama imala bolnicu u zemunici. Rajna se rodila u travnju 1945. u bolnici u Somboru. Nas troje djece bili smo na prozoru u prvom katu, a roditelji su sjedili na zadnji sjedalima džipa s bebom Rajnom zamotanom u bijeloj košuljici na koljenima. Jako dobro se sjećam funkcionalističke vile u Gregorijančevoj 46 s vrtom. Osim toga, stan je bio pun stvari kriminalista Milosavljevića koji je volio američke Indijance i skupljao gomilu njihovih proizvoda, od odjeće, tepiha, fotografija, lula, obuće itd. To smo sve kasnije koristili u Opatiji kad smo se igrali Indijanaca. S bakom Mirom smo par puta još u Zagrebu bili na omladinskim akcijama da malo popravimo loš imidž koji su ostavili naši roditelji u Pragu. Još pamtim moj put u školu nizbrdice po Gregorijančevoj do studentske menze na Medveščaku te opet uzbrdo na Kaptol gdje sam imao školu. Često smo iz Praga odlazili na more u Staru Bašku na Krk, na Cres, na Zlarin, na Hvar, na Brač gdje sam u Bobovišću imao kuma Šurinu, na Korčulu, na Vis, na Pelješac... Moja sestra Neva koja je po profesiji statičar već dugo živi u Rijeci. To je naša baza za međustajanje u slučaju potrebe.

I dalje odlično govorite hrvatski. Je li za to zaslužna Vaša obitelj ili ste se družili s ljudima iz Hrvatske i susjednih zemalja? Govore li i Vaša djeca hrvatski?

Ne govorim odlično, uvijek trebam par dana da se vratim doma. Puno lakše je pisanje gdje imam puno više vremena. Od Rejkove žene Sabine koja živi vrlo blizu imam često lekcije hrvatskog ili bosanskog. Moj tata nije nikad naučio češki. S mamom smo govorili češki, a u vili s diplomatima još hrvatski. Moje troje djece, Danilo, Rita i Ester, nažalost ne govore hrvatski. Na državne praznike odlazim u hrvatsku ambasadu i sa svim ambasadorima imao sam jako dobre odnose. Jako mi se sviđa sadašnja ambasadorica Ines i njezin suprug. Drago mi je i to da je predsjednik Hrvatske žena.

Čime se trenutno bavite?

Predajem na fakultetu, 18 godina sam u poroti studentskog natječaja Itong Xella i bio sam inicijator proširenja tog natječaja u Slovačku. Radim rekonstrukciju jedne kuće koja je nekad pripadala Nijemcima, jako često imam predavanja o Kući koja pleše za ljude iz cijelog svijeta, imam narudžbu za vidikovac, dugo imam projekt kojim bi se pomoću tri mostića moglo pješice posjetiti otok s obje obale Vltave

Vlado Milunić s članovima Hrvatsko-češkog društva u hrvatskom veleposlanstvu u Pragu 2014. Nazočni su i Dušan Karpatský, Karel Kühnl i Lordan Zafranović

u centru grada. Za taj projekt nemam narudžbu. Imam i prijedlog dva mostića preko sutjeske među Praškim dvorcem i Kraljevskim parkom: u vezi s tim pisao sam predsjedniku Zemanu bi li to mogla biti njegova intervencija slična onome što je na Praškom dvorcu ostalo nakon Jože Plečnika i predsjednika Masaryka. Imam koncept centra jednog manjeg grada u južnoj Moravskoj gdje rekonstruiram štale, hambar i druge gospodarske zgrade u kulturni centar. Sad se promijenio gradonačelnik, a onaj prijašnji htio je tamo supermarket s parkingom. Imam perfektan atelje u prostorijama varietea iz tridesetih godina, s time da je kat više bila javna kuća. Ja sjedim na bini bivšeg varietea, atelje imam pun maketa, a tu sam jako zadovoljan jer sam blizu centra, a u dvorištu je tišina, čak i sunce. Ne znam što bih bez tog prostora!

Prag je u zadnjih 25 godina dobio mnoštvo novih zgrada. Kako ste zadovoljni s tim novim licem Praga?

Odmah poslije revolucije u Pragu se pojavilo puno developera koji su osjetili šansu da mogu dobro zaraditi. Kupili su mno-

go poljoprivrednog zemljišta na periferiji Praga i bogatim klijentima masovno nudili obiteljske kuće sumnjive kvalitete. Kuće su bile uglavnom na mjestima gdje nije bilo javnog prijevoza pa su svi vlasnici koristili svoje automobile. Nije tamo bilo dućana, škola, vrtića, ni mogućnosti zaposlenja. Znači da im nije bio dosta jedan auto. Developerima je to bilo svejedno, glavno da su kuće prodali. Strani supermarketi su navalili, tako da ih u Češkoj ima po stanovniku najviše u Europi. To je bio kraj samodovoljnosti Češke Republike što se tiče hrane. Treća pokora bile su administrativne zgrade stranih firmi koje su profit slale sebi doma u inozemstvo. Sve te jako skupe i neekološke zgrade su 30 posto prazne. Najgore su banke. Sva praška panelna ortogonalna naselja su na idealnim lokacijama. Iz Francuske znam da su Francuzi prvi koji su izmislili panelne zgrade, ali njihova naselja u Parizu su na najgorim mjestima. Praška naselja imaju sve što nemaju developerske obiteljske kuće. Puno europskih gradova kao Beč ili Köln nastali su promjenom rimskih vojničkih baza s cardom i decu-

manusom i appelplatzom u sredini. Jako mi je žao da nikoga ne zanima konverzija panelnih naselja iz kojih bi mogle nastati četvrti s izrazitim identitetom. Nažalost za developere je to prekomplikiran zadatak. Za grad je najvažniji urbanizam koji mora biti kompaktan!

Što Vam je u profesiji arhitekta najveći problem?

Prije i poslije Baršuna stalno imam iste preferencije. Imam socijalni osjećaj. Bio sam deset godina u poroti Eco filma. Volim profesiju arhitekta jer ima najveći opseg tema. Volim profesije koje kad rade nešto stvaraju. Naprotiv, ne volim banke, mjenjačnice, osiguravajuće zavode, developere, dealere, supermarkete, reklamne agencije, medijske agencije koji ništa ne stvaraju, već parazitiraju na tome što stvara netko drugi. Najgori su advokati koji vrlo često brane lopove koji potkradaju autore. Advokati su u isto vrijeme ti koji su napisali autorski zakon koji autore ne brani. Strašno je da većina ljudi pati od oskudice, a samo banke su bogatije i bogatije. Banke bi kao lihvari trebale biti strpane u zatvore.

Najveći češki otok je Císařský ostrov (Carski otok) na Vltavi u Pragu, površine 29 hektara.

Najveći hrvatski otok je Cres, površine 405,7 četvornih kilometara. Sve donekadno najvećim hrvatskim otokom smatrao se Krk, no novija mjerenja utvrdila su da je površina Krka nešto manja od Cresa i iznosi 405,2 četvorna kilometra.

Život i djelo Jana Husa – povodom 600. godišnjice mučeničke smrti na lomači

Kršćanski reformator i borac za prava češkog naroda

Jan Hus na koncilu u Konstanzu,
slika Václava Brožíka

Jan Hus pokušao je reformirati, a ne podijeliti Crkvu kritikom postojećeg nepodnošljivog stanja koje je izazivalo sve veće nezadovoljstvo u narodu

 Miroslav Křepela

Dana 6. srpnja 2015. navršit će se šesto godina od događaja čije posljedice su iz temelja uzdrmale do tada svemoćnu i nedodirljivu Katoličku crkvu i imale dalekosežni utjecaj na buduća zbivanja u Europi. Toga je dana u njemačkom gradu Konstanzu na Bodenskom jezeru osuđen na smrt zbog hereze protiv doktrina Katoličke crkve i pogubljen spaljivanjem na lomači Jan Hus, češki svećenik, teolog, propovjednik, kršćanski reformator, profesor na Karlovom sveučilištu u Pragu i borac za prava češkog naroda. Bio je to vrhunac inkvizicijske histerije i pokušaj zatiranja svega što je smatrano opasnim po crkvenu vlast i dominaciju u društvu. Pokušaj koji nije uspio.

No podsjetimo se povijesnih događaja koji su prethodili i kulminirali pogubljenjem Jana Husa.

„Sa zvonika tvrđog grada Karlštejna odzvanjala su sva zvona. Bila je tamna noć, bez zvijezda, s crnim oblacima nadvijenim nad okolno gorje. Sa sjevera je zapuhao ledeni vjetar noseći pahulje snijega.“ Tako je slikovito i simbolično tu sudbonosnu noć s petka na subotu, 29. studenog godine Gospodnje 1378. opisao Václav Beneš Třebízský u svojoj povijesnoj pripovijetki *Pod Karlštejnem*. U tri sata ujutro u 63. godini života od posljedica upale pluća ugasio se život velikog češkog kralja i cara Svetog Rimskog Carstva Karla IV., pri posmrtnom obredu nazvanog „ocem domovine“. Nasljednik Václav IV., kojeg je otac još za života, kao

dvogodišnjeg dječaka 15. lipnja 1363. god. u katedrali sv. Vida u Pragu okrunio za češkoga kralja, ima tek 17 godina.

Iste godine kad je umro Karlo IV. dogodila se velika zapadna shizma (raskol) – izabrana su dvojica pape, jedan sa sjedištem u Rimu, drugi u Avignonu, a 1409. i treći. To stanje trajalo je sve do 1417. Ugled papa se silno srozao. Crkvom je vladala korupcija i pohlepa. Europa prolazi kroz politička i ekonomska previranja. Vlada nered i kaos, a s jugoistoka kršćanskome svijetu prijete turska osvajanja. Bilo je to složeno i nesigurno vrijeme u svakom pogledu.

Pod vlašću Václava IV. češke zemlje bile su pogođene depresijom i ekonomskom krizom. Bande razbojnika na putevima i epidemije kuge potresale su zemlju uz istovremene privatne ratove.

Crkva, koja se trebala brinuti o poštivanju Božjih zapovijedi, fokusirala se na stjecanje moći i bogatstva. Kritike na račun Crkve poprimale su sve veće razmjere, ne samo u Češkoj nego i širom Europe. Kritičari su se zalagali za vraćanje Crkve temeljnom poslanju, uz odricanje sekularne moći i ogromnog bogatstva, što ona naravno nije učinila. Takvo stanje u Crkvi uz snažni germanski utjecaj u svim sferama života izazivalo je sve veće nezadovoljstvo u narodu i rađanje reformatorskih zamisli koje su nadahnule i utjecale na život i djelovanje Jana Husa, katoličkog svećenika.

Jan Hus, podrijetlom iz seljačke obitelji, rodio se u Husincu na rijeci Blanici, okrug Prachatice u južnoj Češkoj, oko 135 kilometara jugozapadno od Praga, u blizini današnje tromeđe Češke, Njemačke i Austrije, oko 1370. U mladosti je bio poznat kao Jan, a prezime, skraćenicu rodnog mjesta, usvojio je oko 1399. Mjesto Husinec danas ima oko 1400 stanovnika, a povijesni centar sa spomenikom Janu Husu od 2003. je spomenička zona.

Kao i Martin Luther, njegov pobornik stoljeće kasnije, zarađivao je za život pjevanjem i obavljanjem skromnih službi u crkvi. Naginjao je kleričkom zvanju, ne toliko unutarnjim pozivom, koliko privlačnošću mirnog života klerika. U dobi od oko 16 godina otišao je na studij u Prag, na Karlovo sveučilište. Godine 1393. dobio je diplomu baccalaura (baccalaureus) umijeća, a 1394. teologije, da bi 1396. postao magistar umijeća. Godine 1400. se zaredio, 1401. postao je dekan Filozofskog fakulteta, a u periodu od 1409. do 1411. obnašao je dužnost prvog rektora Karlovog sveučilišta te uživao podršku kralja Václava IV. Godine 1402. počinje propovijedati

u Betlehemske kapeli u Pragu sagrađenoj 1394. u Starom Gradu (Staré Město). Na propovijedima ispunjenima etičkim realizmom bilo je do tri tisuće ljudi. Propovijed Jana Husa u Betlehemske kapeli ovjekovječio je i poznati češki slikar Alfons Mucha na jednom od platna opusa *Slavenska epopeja*.

Jan Hus bio je pod snažnim utjecajem Johna Wycliffa (1331. – 1384.)

Govoreći o Janu Husu, Martin Luther je rekao: „Ako se takvog čovjeka smatra heretikom, onda nitko na svijetu nije pravi kršćanin“

engleskog reformatora, profesora na sveučilištu u Oxfordu, prethodnika protestantizma. Filozofska djela Johna Wycliffa postala su poznata u Češkoj nakon udaje sestre Václava IV. Ane za engleskog kralja Rikarda II. 1382. Mladog Jana snažno su privukla još kao studenta. Njegovo naginjanje crkvenim reformama probudilo se je čitanjem Wycliffeovih teoloških i polemičkih proturimskih napisa. Može se reći da je husizam prve polovice 15. stoljeća bio viklizizam prenesen u Češku. Doktrine Johna Wycliffa proširile su se cijelom zemljom.

Iako su crkvene vlasti zabranile Wycliffeove radove, Hus je 1403. na češki preveo njegovo djelo *Triologus*. Pokušao je reformirati, ne podijeliti Crkvu kritikom postojećeg nepodnošljivog stanja koje je izazivalo sve veće nezadovoljstvo u narodu. Propovijedao je na češkom jeziku uz isticanje čeških nacionalnih prava i češkog nacionalizma kao protuteže snažnom njemačkom utjecaju, čime je pridobio veliki broj pristaša s obzirom da je češka Crkva bila pod kontrolom njemačkog svećenstva. Zahtijevao je prevođenje Biblije na češki jezik. U svojim propovijedima i istupima oštro je osuđivao moralni pad i raskalašeni život klera te pokvarenost i korumpiranost Crkve, prvenstveno iskorištavanje vjerskih osjećaja u svrhu bogaćenja prodavanjem oprosta grijeha. Svećenici su, koristeći tadašnju razinu spoznaje poglavito neukih ljudi, nagovarali vjernike na kupnju oprosta u zamjenu za

Božju milost poslije smrti za sebe i svoje pokojnike skraćanjem boravka u čistilištu i bržim odlaskom u nebo. Dodatna „skraćanja“ mogla su se i naknadno do kupiti. Uvjet za dobivanje oprosta bilo je priznanje grijeha Bogu (posredstvom svećenika dakako) i pokajanje.

Ovakva praksa bila je u potpunoj suprotnosti s učenjem Biblije po kojoj se Božja milost ne može kupiti novcem, nego se daje bez novca i bez naplate. Otkup grijeha bio je prvenstveno ekonomski motiviran. Proklamirao ga je 1411. protupapa Ivan XXIII. kojemu je trebao novac za financiranje križarskog rata protiv kralja Ladislava Napuljskog, zaštitnika pape Grgura XII.

Husa je užasavala ideja prodaje duhovnih vrijednosti od strane „sluge slugu Božjih“ i oštro je kritizirao prodaju oprosta. Propovijedao je čisto Evanđelje odbacujući sva crkvena tumačenja i postavke koje nisu bile utemeljene na Svetom pismu. Za Husa je Biblija najveći uzor za žive i najveći teološki autoritet. Promovirao je ideju siromašne crkve. Cilj zemaljskih nastojanja je približiti se savršenom svijetu Boga. Prema Husu i njegovim sljedbenicima, rastakanje suvremenog života diljem zemlje ukazivalo je na predstojeći dolazak Antikrista.

Svoje stavove sažeo je u poznatoj izreci: „Zato, vjerni kršćanine, sve do smrti traži istinu, čuj istinu, uči istinu, ljubi istinu, govori istinu, drži se istine, brani istinu.“

Njegove propovijedi i javne kritike stanja u Crkvi u početku su bile tolerirane od strane nadbiskupa Zbyňeka Zajíca, ali su sve više izazivale gnjev i negodovanje pape i klera. Dana 24. lipnja 1405. papa Inocent VII. naredio je nadbiskupu da se usprotivi širenju Wycliffeovih heretičkih učenja (viklizizma) koja je propovijedao Hus, nakon čega nadbiskup izdaje dekret protiv Wycliffa i zabranjuje svaki daljnji napad na kler. Hus, međutim, nastavlja sa svojim djelovanjem i 1408. papa Grgur XII. šalje upozorenje nadbiskupu Zajícu o saznanjima Rimske crkve o Husovom širenju viklizizma u Češkoj i simpatijama kralja Václava IV prema njegovim sljedbenicima, husitima.

Sljedeće godine održan je crkveni sabor u Pisi s ciljem prevladavanja podjele (shizme) te je za papu izabran Aleksandar V., međutim niti Grgur niti Benedikt nisu željeli odstupati i Crkva je dobila trećeg papu, kasnije proglašenog protupapom. Hus i njegovi sljedbenici te kralj Václav IV, a pod njegovim pritiskom i nadbiskup Zajíc, izrazili su lojal-

nost Aleksandru V. Međutim, nadbiskup je podnio protest Aleksandru V., optužujući viklifovce za poticanje crkvenih nemira u Češkoj. S tim u svezi Aleksandar V. je 20. prosinca 1409. izdao bulu kojom ovlašćuje nadbiskupa za akcije protiv viklifizma – sve Wyckliffeove knjige trebalo je povući, doktrine poništiti i prekinuti slobodno propovijedanje. Husa je proglasio heretikom i ekskomunicirao iz Crkve. Nakon objave bule 1410. Hus je uputio prosvjed papi, ali uzalud. Sve knjige i vrijedni rukopisi Johna Wyckliffea su spaljeni, a Hus i njegovi pristaše ekskomunicirani. Ovo je izazvalo neopisiva negodovanja u narodu protiv crkvene hijerarhije, do najnižih klasa. Napad Pape i nadbiskupa na Husa u nekim je dijelovima Češke izazvao nered. Kralj Václav IV stao je na stranu Husa i snaga

ne može otkupiti novcem, nego dobiti stvarnim pokajanjem. Papu je nazvao Antikristom. Doktori s Teološkog fakulteta branili su stavove Pape, ali bez rezultata. Nekoliko dana nakon održanog govora Husovi sljedbenici spalili su Papinu bulu podržavajući Husa u odnosu na Crkvu koju su nazvali prijetvornom gomilom preljubnika i simonista. Za odmazdu, trojici ljudi iz niže klase koji su prodaju oprosta nazvali prijevarom odrubljene su glave. Smatraju se prvim mučenicima Husitske crkve.

Kralj Václav IV. pokušao je izmiriti suprotstavljene strane, te je za 2. veljače 1412. sazvao sabor u Českom Brodu koji se, međutim, održao u nadbiskupskoj palači u Pragu s ciljem isključenja Husa. Slijedili su traktati obje strane, no nije postignut napredak. „Čak i da stojim

mije kuge. Odlazi u Krakovec gdje ostaje do odlaska na sabor u Konstanzu.

S obzirom na rašireno nezadovoljstvo i sve veći bunt u narodu protiv Crkve te sve snažnije reformatorske pokrete, protupapa Ivan XXIII. i brat Václava IV. ugarski i hrvatski kralj Žigmund, car Svetog Rimskog carstva, želeći prekinuti papinsku shizmu i započeti dugo željenu reformu Crkve, sazivaju za 1. studenog 1414. koncil u Konstanzu. Sabor koji je trajao od 1414. do 1418. zapamćen je kao 16. ekumenski sabor Katoličke crkve. Hus je, u želji da prekine sukobe, pristao doći u Konstanz uz Žigmundovo jamstvo sigurnosti. Na put je pošao 11. listopada 1414. i stigao u Konstanz 3. studenog 1414. U početku je živio slobodno. Nastavio je slaviti mise i propovijedati kršćić crkvene restrikcije te

Papa Ivan Pavao II. je 1999. u svom govoru sudionicima Međunarodnog simpozija o Janu Husu rekao: „Osjećam dužnost izreći duboku žalost zbog okrutne smrti kojoj je podvrgnut Jan Hus, te zbog rane koja je time nanijeta umu i srcu češkog naroda, što je postalo izvorom sukoba i podjela“

Jan Hus na lomači

njegovih pristaša je rasla iz dana u dan. Nastavio je propovijedati u Betlehemsjoj kapeli i postao sve oštriji u optužbama protiv stanja u Crkvi.

Protupapa Aleksandar V. umro je 1410. Naslijedio ga je ranije spomenuti Ivan XXIII., također kasnije nazvan protupapom, čiju bulu o prodaji oprosta Hus kritizira 1412., nakon čega je ponovo ekskomuniciran. Iste godine održao je poznati govor *Quaestio magistri Johannis Hus de Indulgentiis* koji je doslovno preuzet iz zadnjeg poglavlja Wyckliffeove knjige *De ecclesia* i njegove disertacije *De absolutione a pena et culpa*. Tvrdio je da niti papa niti biskupi ne smiju podići mač u ime Crkve, već trebaju moliti za svoje neprijatelje, a oprost grijeha se

pred lomačom koja mi je pripremljena, nikad neću prihvatiti stavove teološkog fakulteta,“ pisao je Hus.

Ivan XXIII. u listopadu 1412. baca kletvu na Husa i njegove sljedbenike, naređuje njegovo uhićenje i suđenje prema crkvenim zakonima te rušenje Betlehemske kapele, na što Hus odgovara da je vrhovni sudac Isus Krist, a ne papa. Zabranjene su crkvene službe u Pragu (protiv Praga je proglašen interdikt). Kako bi zaštitio grad, Hus je otišao u provinciju.

Od travnja 1413. većinu vremena provodi u okolici Kozi Hrádeka, gdje je nastavio propovijedati i gdje je napisao svoje glavno djelo *De ecclesia*. Godinu kasnije napustio je to mjesto zbog epide-

su njegovi protivnici nakon nekoliko tjedana uspjeli ishoditi njegovo uhićenje. Dana 8. prosinca 1414. bačen je u tamnicu dominikanskog samostana. Žigmund, jamac Husove sigurnosti, bio je vrlo ljut zbog tog postupka i prijetio prelatima smjenom, no uvjerali su ga da ga ne obvezuje obećanje dano heretiku.

Protupapa Ivan XXIII. 4. prosinca 1414. imenuje tri biskupa za preliminarnu istragu protiv Husa. Saslušani su svjedoci, no Hus je odbio odvjetnika za svoju zaštitu. Situacija mu se je pogoršala nakon pada Ivana XXIII. koji je napustio Konstanz da izbjegne abdikaciju. Hus, zatočenik Ivanov, biva izručen nadbiskupu Konstanza i utamničen u njegovom dvorcu Gottlieben na Rajni, gdje je

okovan lancima proveo 73 dana. Suđenje Janu Husu započelo je 5. lipnja 1415. i tim povodom je prebačen u franjevački samostan gdje provodi zadnje dane života. Pročitani su mu izvatici iz njegovih djela i saslušani svjedoci. Odbacio je svaku pomisao na pokornost, no izrazio je spremnost na odricanje od svojih učenja dokažu li mu se pogreške temeljem Biblije. Kralj Václav IV savjetovao ga je da se preda milosti koncila, jer nije želio štiti heretika. Na zadnjem suđenju 8. lipnja 1415. pročitano mu je 39 optužbi temeljem citata iz njegovih djela. Opasnost koju neke od tih doktrina predstavljaju po svjetovnu vlast objašnjena je Žigmundu kako bi ga se pridobilo protiv Husa. Hus je ponovio spremnost na pokornost uspije li ga uvjeriti u pogreške. Zahtijevao je izuzeće od odricanja doktrina koje nije nikada naučavao, a ostale, koje je sud smatrao pogrešnima, nije želio povući jer bi to bilo protiv njegove savjesti. Nakon ovog suđenja bilo je još nekoliko bezuspješnih pokušaja da ga se uvjeri u odricanje od svojih učenja i uvjerenja koje je sve redom odbio.

Osuda je donesena 6. srpnja 1415. u nazočnosti cjelokupnog koncila u katedrali zajedno s carem i kraljem Žigmundom. Nakon svečane mise i liturgije u crkvu je uveden Hus. Biskup je održao govor o dužnosti iskorjenjivanja hereze, nakon čega je pročitano nekoliko Husovih i Wyckliffeovih teza i izvještaj sa suđenja. Neki talijanski prelat iznio je optužbe protiv Husa i njegovog pisanja. Nekoliko puta glasno je prosvjedovao, no njegovo pozivanje na Isusa Krista odbijeno je uz optužbu za herezu. Pao je na koljena i tihim glasom pomolio se Bogu za oprost svim svojim neprijateljima. Zatim je slijedila degradacija. Obukli su ga u svećeničku odoru i ponovno je pozvan odreći se svojih učenja. Ponovno je odbio rekavši: „Kako bih se usudio pogledati u nebo? Kako bih mogao pogledati to mnoštvo ljudi kojima sam propovijedao čisto Evanđelje? Ne! Smatram da je njihovo spasenje vrednije od ovog mog jadnog tijela osuđenog na smrt.“ Skinute su mu sve oznake svećeništva, tonzura mu je uništena i oduzeta su mu sva prava. Uz izricanje proklet-

stava biskupi su obavljali svaki svoj dio ceremonije. Tada su mu na glavu stavili papirnatu kapu oblika mitre s natpisom „Arhiheretik“. Pod pratnjom naoružane garde odveden je na stratište.

Kleknuo je i glasno se pomolio. Krvnik mu je vezao ruke na leđima, a vrat lancem za stup lomače. Oko njega su do vrata naslagali drva i slamu. Još jednom je pozvan odreći se svojih učenja kako bi spasio život. Hus je ponovo odbio rekavši: „Bog mi je svjedok da ono za što su me optužili lažni svjedoci nikada nisam propovijedao. U istoj istini Evanđelja koje sam napisao, poučavao i propovijedao, spreman sam s radošću danas umrijeti.“ Kad je buknuo plamen lomače, zapjevao je: „Kriste, sine živoga Boga, smiluj mi se!“ Umirućim glasom najavio je: „Za sto godina Bog će uzdići čovjeka čiji pozivi za reforme neće moći biti suzbijeni.“ Njegov pepeo bačen je u rijeku Rajnu.

Gotovo točno sto godina kasnije, 1517. Martin Luther pribio je svojih 95 teza na crkvena vrata u Wittenbergu. Proročanstvo Jana Husa ostvarilo se! Govoreći o Janu Husu, Martin Luther je rekao: „Ako se takvog čovjeka smatra heretikom, onda nitko na svijetu nije pravi kršćanin.“

U dolazećim godinama Češka je bila u žarištu europskih događanja. Nakon smrti Jana Husa, njegovi sljedbenici, husiti, digli su pobunu protiv Katoličke crkve. Husitska revolucija pod vodstvom Jana Želivskog započela je u nedjeljno jutro, 30. srpnja 1419. opsadom vijećnice praškog Novog grada (Nové Město) koji je bio u rukama katolika i defenstracijom vijećnika. U godinama koje su slijedile husiti su pobijedili u pet uzastopnih papinskih križarskih pohoda između 1420. i 1431. Nakon dugotrajnog i iscrpljujućeg rata, Žigmund se uspio nagoditi s husitima pa su sukobi prestali.

Papa Ivan Pavao II. u svom govoru sudionicima Međunarodnog simpozija o Janu Husu 17. prosinca 1999. rekao je između ostalog: „Osjećam dužnost izreći duboku žalost zbog okrutne smrti kojoj je podvrgnut Jan Hus, te zbog rane koja je time nanijeta umu i srcu češkog naroda, što je postalo izvorom sukoba

Memorijal Jana Husa u Pragu

i podjela. Rane prošlih stoljeća moraju se liječiti novim uvidom i utemeljenjem potpuno obnovljenih odnosa.“

Na praškom Starogradskom trgu (Staroměstské náměstí) postavljen je 1915. memorijal Janu Husu, čovjeku koji je živio ispred svog vremena i koji je osuđen na smrt i pogubljen zbog odbacivanja pape kao poglavara Crkve, raskoši i oholosti svećenstva, odbacivanja crkvene predaje u korist Evanđelja te odbacivanja učenja o čistilištu i otkupu grijeha.

Hus je dao ključan doprinos razvoju reformacije i protestantizma u Europi i imao snažni utjecaj na Martina Luthera. Češki viklifizam proširio se je i na Poljsku, Mađarsku, Hrvatsku i Austriju.

Zanimljivo je spomenuti da je među učenicima Jana Husa na Karlovom sveučilištu bilo i Hrvata. Jedan od njih, Martin iz Križevaca postigao je 5. ožujka 1402. na Filozofskom fakultetu titulu bakalaura, a promovirao ga je sam Hus. U održanom govoru Hus naziva Martinovu domovinu Dalmacijom naglasivši da neposredno graniči s Turcima.

Hus je dao i značajan doprinos češkom pravopisu. S ciljem predstavljanja svakog glasa jednim slovom uveo je dijakritičke znakove s kvačicom (ě, š, č, ř, ž) i crticom iznad slova (á, é, í, ó, ú), dok je simbol „ů“ kreiran kasnije. Pretpostavlja se i da je djelo *De orthographia Bohemica* iz 1406. njegovo. Taj spis dao je osnovu današnjem češkom pravopisu i pokazuje način prilaska reformi ortografije uopće. Slova iz Husova pravopisa u 19. stoljeću u hrvatski jezik uveo je Ljudevit Gaj.

Prvi krematorij u Češkoj otvoren je 1917. u Liberecu, no već 1890. u Parizu je kremirana prva Čehinja, Augusta Braunerová, a 1914. češki iseljenici u Chicagu otvorili su Prvi češki narodni krematorij. Danas u Češkoj ima čak 27 krematorija.

ZANIMLJIVOSTI

Hrvatska ima tek jedan krematorij, u Zagrebu na Mirogoju otvoren 1985.

RAZGOVOR Stjepan Krasić, povjesničar, autor knjige *Prag i Zadar: dva europska sveučilišna središta u XIV. stoljeću*

Prvi inozemni student u Hrvatskoj došao je 1396. iz Praga

✍ Ivan Raos

Sveučilište u Zadru objavilo je knjigu *Prag i Zadar: dva europska sveučilišna središta u XIV. stoljeću*, autora prof. dr. Stjepana Krasića koja je promovirana 26. ožujka 2015. Knjiga je na hrvatskom i engleskom i obrađuje okolnosti nastanka, međusobne odnose i značaj kojeg su imala sveučilišta u Pragu i Zadru u najranijem razdoblju njihove povjesnice. Ona je na tragu prijašnjih uspješnih otkrića i radova ovog dominikanca, istaknutog hrvatskog znanstvenika, povjesničara međunarodnog glasa, dopisnog člana HAZU dobro poznatog hrvatskoj znanstvenoj i kulturnoj javnosti po svojim brojnim radovima i znanstvenim otkrićima, kojima je pomaknuo početke normiranja hrvatskog jezika (izrade prvih rječnika, gramatike, pravopisa, odabira štokavskoga kao književnog jezika itd.) za najmanje tri stoljeća u prošlost, a potom iza toga i početke hrvatskoga visokog školstva i nastanak sveučilišta u Hrvatskoj. O osnutku i vezama sveučilišta u Pragu i Zadru Krasić govori u razgovoru za *Susrete*.

U svojoj knjizi vrlo detaljno opisuju okolnosti nastanka sveučilišta u Pragu.

Sveučilište u Pragu nastalo kao plod suradnje pape Klementa VI. (1342. – 1352.) i češkog kralja, kasnijeg cara Svetog Rimskog Carstva, Karla IV. Luksemburgovca (1346. – 1378.), koji je po ocu bio Nijemac, po kulturi Francuz, a po osjećaju etničke pripadnosti Čeh, čineći tako u sebi sretnu sintezu karakternih osobina i kulturnog mentaliteta Germana, Romana i Slavena. Čim je 1346. godine u svojoj 30. godini na češkom prijestolju naslijedio oca Ivana, odmah se dao na posao da svoju zemlju učini što naprednijom, ne samo u političkom i gospodarskom, nego i kulturnom pogledu. Uz pomoć Klementa VI. prašku biskupiju uzdigao je na čast nadbiskupije tako da su se Češka i Moravska oslobodile ovisnosti o nadbiskupu Mainza u Njemačkoj, a praški nadbiskup stekao čast krunidbe češkog kralja, počeo je

Stjepan Krasić na promociji svoje knjige na Sveučilištu u Zadru

Iako bi bilo sasvim normalno da fra Bonaventura završi svoj studij teologije u Pragu u kojemu je imao mogućnost polaganja doktorata, ipak je bio premješten u Zadar da tu dovrši u Pragu započeti studij teologije. To znači da je zadarsko učilište od samoga početka bilo jednako svim drugim generalnim učilištima ili sveučilištima među kojima se nalazilo i ono u Pragu

gradnju veličanstvene katedrale sv. Vida u Pragu, kraljevskog dvorca itd. Odnose Češkog Kraljevstva s Njemačkim Carstvom uredio je 1356. „Zlatnom bulom“ kojom je bilo određeno da pravo izbora cara imaju sedmorica knezova, među kojima je prvo mjestu pripalo češkom kralju kako bi pokazao da Češka nije u feudalnom odnosu prema Carstvu, nego slobodna i suverena država. To mu je omogućilo da samostalno uspostavlja odnose s drugim državama, osobito slavenskima, među kojima i s Hrvatskom.

Kao osobiti pobornik slavenske kulture i ćirilometodske baštine on je 1346. iz Dalmacije, vjerojatno iz Zadra, pozvao u Prag benediktince glagoljaše kojima je s dopuštenjem Klementa VI., u gradskoj četvrti „Na Slovanech“, sa-

gradio samostan Emaus s nakanom da oni Česima pokušaju dozvati u sjećanje nekadašnje vjerske, liturgijske i književne vrednote. U to doba u samostanu sv. Krševana u Zadru nalazimo češke benediktince koji su vjerojatno učili glagoljicu i staroslavenski hrvatske redakcije kako bi kulturno i vjerski približio Čehe i Hrvate. Time su prvi put u povijesti na najvišoj razini uspostavljeni prijateljski odnosi Čeha i Hrvata, koji su se u budućnosti samo proširivali i produbljivali. Zapravo dovoljno se samo prisjetiti da je svega devet godina nakon Karlove smrti njegov sin Žigmund postao ugarsko-hrvatski kralj (1387. – 1437.).

Zašto, i kako, je Karlo IV. zapravo osnovao sveučilište u Pragu?

Karlo IV. bio je svjestan da na kru-

ni njegovih velikih ostvarenja nedostaje jedan dragulj koji bi joj dao još veći sjaj: jedno sveučilište kakvo su imali drugi napredni narodi, osobito Talijani, Francuzi i Englezi, koje je trebalo biti motor intelektualnog i materijalnog napretka njegove države. Time Češka i njezin glavni grad ne bi bili u njihovoj sjeni, nego bi blistali vlastitim sjajem. Tijekom svoga boravka u Parizu Karlo je imao priliku uvjeriti se u važnost jedne takve ustanove. U prilog njegovu planu išla je činjenica da je za saveznika i savjetnika imao budućeg papu Klementa VI., koji mu je bio odgojitelj i pomogao da 1355. bude izabran za cara. U tu svrhu je 1346. uputio molbu da mu pomogne u Pragu osnovati jedno generalno učilište. Na odgovor nije trebao dugo čekati. Stigao je u obliku bule od 26. siječnja 1347. u kojoj naglašava da mu se obratio „naš u Kristu predragi sin Karlo, preslavni rimski kralj, da u Češkoj, njegovom nasljednom kraljevstvu, kao i u mnogim drugim susjednim krajevima i zemljama, ne postoji nijedno generalno učilište koje bi im bilo od najveće koristi te da je glavni grad Prag, smješten u sredini samoga kraljevstva i na vrlo zdravu mjestu, stjecište ljudi s raznih strana, bogat hranom i drugim živčanim namirnicama, vrlo pogodan za osnutak takva generalnog učilišta.“ Papa dalje navodi da kao poglavar univerzalne Crkve smatra svojom obavezom udovoljiti molbama vjernika koji za dobrobit svoju i sve kršćanske zajednice žele studirati.

I Karlo je 7. travnja 1348. objavio i oznanio svoju povelju u kojoj je naveo da mu je velika želja da njegovo kraljevstvo ima prednost pred drugim nasljednim zemljama i kraljevstvima, a njegovi žitelji željni znanja mogućnost stjecati znanje bez odlazanja u druge zemlje, „u našem glavnom i veleugodnom gradu“ Pragu. On u tom dokumentu izražava želju da na njegovom generalnom učilištu svi doktori, magistri i polaznici svih vrsta imaju osobitu zaštitu i čvrsto jamstvo da će uživati sve povlastice, izuzeća i slobodštine koje uživaju njihovi kolege na generalnim učilištima u Parizu i Bologni.

Ipak, kako bi ostvario taj visoki cilj Karlo je morao ispuniti mnogo uvjeta i svladati puno zapreka. Osobit problem predstavljao mu je osnutak teološkog fakulteta koji se posvuda smatrao stozernim. Papa ga je u tu svrhu uputio na Dominikanski red koji je po Europi raspolagao s više generalnih učilišta i čiji su članovi uživali veliki znanstveni ugled. Rješenje je nađeno u samom Pragu gdje je Češka provincija Dominikanskog reda imala svoje generalno učilište. Pri-

stala je da ono kao teološki fakultet uđe u sastav novoga sveučilišta i time izgubi svoju dotadašnju samostalnost. Tako se, uz pomoć Dominikanskog reda, počeo ostvarivati san Karla IV. o pretvaranju Praga u drugi Pariz. Za profesore se Karlo snalazio na razne načine. U gotovo čitavoj Europi tražio je i dobro plaćao najučćenije profesore koji su bili u stanju privući studente željne znanja i akademskih naslova. Tako je zaživjelo praško sveučilište kao prva visokoškolska ustanova ne samo u srednjoj Europi nego i u slavensko-germanskom svijetu. Slijedilo je osnivanje drugih generalnih učilišta: u Krakovu (1364.), Beču (1365.), Erfurtu (1379.), Heidelbergu (1385.) i Kölnu (1388.).

Karlo IV. bio je svjestan da na kruni njegovih velikih ostvarenja nedostaje jedan dragulj koji bi joj dao još veći sjaj: jedno sveučilište kakvo su imali drugi napredni narodi koje je trebalo biti motor intelektualnog i materijalnog napretka njegove države

Kakav ugled i koliki je utjecaj bio praškog generalnog učilišta u onodobnoj Europi?

Značaj praškog generalnog učilišta osobito je došao do izražaja u doba „Zapadnog raskola“ (1380. – 1417.) kad je izbor dvaju papa izazvao najtežu ustavnu krizu u povijesti Katoličke crkve. Do njega je došlo nakon što su kardinali, pretežno Francuzi, 1378. najprije izabrali za papu Urbana VI. (1378. – 1389.), a onda, svega nekoliko mjeseci kasnije, jednog drugog papu, po narodnosti Francuza, koji je uzeo ime Klement VII. (1378. – 1394.). Ne mogavši se nametnuti za jedinoga i zakonitog papu, on se vratio u Francusku izabravši Avignon za svoje sjedište. Iako su mnogi teolozi i kanonisti upozoravali da Crkva može imati samo jednoga papu, odnosno da je Klement VII. antipapa, to nije pomoglo da se cijela Europa podijeli na dva suprotstavljena tabora zvana „obedijencije“. Od te dileme o zakonitosti izbora Klementa VII. i podjele do koje je došlo nisu ostala pošteđena ni sveučilišta. Pariško sveučilište, čiji je teološki fakultet dotle bio smatran bedemom i čuvarom katoličkog pravovjerja s isključivim pravom davanja doktorskih naslova iz tog područja, pod pritiskom francuskog dvora, podržao je Klementa VII. Kao odgovor na to, pripadnici rimske „obedijencije“ prestali

su odlaziti u Pariz radi postizanja doktorskih naslova, nakon čega je Urban VI. to sveučilište degradirao oduzevši mu naslov „papinskog sveučilišta“ i prenio sva njegova dotadašnja prava i povlastice, među kojima i povlasticu isključivog davanja doktorata iz teologije, na mlado praško sveučilište koje se opredijelilo za njega. Taj nenadani obrat u prilog Praga bio je moguć stoga jer je praško generalno učilište Dominikanskog reda već bilo inkorporirano u tamošnje sveučilište i zastupalo legitimitet Urbana VI. S tim se planom suglasio i general reda Rajmund De Vineis koji je s velikim kancelarom praškog sveučilišta Janom Jenštejnom 8. prosinca 1383. sklopio poseban ugovor o suradnji. Dogovorili su se da domini-

kansko generalno učilište i dalje ostane u sastavu tamošnjeg generalnog učilišta kao njegov teološki fakultet, s tim da dominikanci iz svih drugih zemalja rimske „obedijencije“ imaju pravo na njemu studirati, predavati i postizati doktorske naslove na isti način i pod istim uvjetima kako se to dotad radilo u Parizu. Tako se ostvario sam Karla IV. o pretvaranju Praga u novi Pariz. Bio je to trenutak najvećeg sjaja njegova sveučilišta.

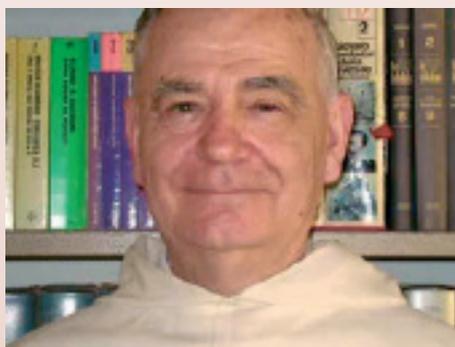
Kako je došlo do osnutka sveučilišta u Zadru?

Potreba društva za novim visokim školama i školovanim ljudima osjećala se i u svim drugim područjima Europe, pa i u hrvatskim područjima u kojima su napuljski Anžuvinci unijeli mnogo živosti i promjena, ne samo u politici, nego i na području kulture. Tako je 14. lipnja 1396., po ugledu na susjednu Italiju, u Zadru zaživjelo prvo sveučilište. Nastalo je (za razliku od praškoga) ne osobnim zauzimanjem jednog monarha, nego već spomenutog vrhovnog poglavara („generala“) Dominikanskog reda Rajmunda de Vineis koji je za to imao sve zakonske ovlasti. Učilište koje je on osnovao bilo je vlasništvo dominikanskog reda, ali su njegova vrata bila otvorena i za druge koji su ispunjavali uvjete upisa. Djelovalo je javno i legitimno, što državne vlasti nikad nisu dovodile u pitanje, nego su ga

štitile i omogućavale prostor slobodnog djelovanja.

Kakvi su bili odnosi dvaju generalnih učilišta u Pragu i Zadru?

Iako su Prag i Zadar prostorno bili prilično daleko jedan od drugoga, to ni u kojem slučaju nije bila zapreka za njihovu suradnju. Inicijator te suradnje bio je upravo njegov osnivač i veliki kancelar, već spomenuti Rajmund de Vineis koji je vodio brigu o tome da sva generalna učilišta njegova reda dobro rade i međusobno surađuju. Tijekom cijele svoje uprave on je u Prag redom slao najbolje profesore i najperspektivnije studente da se tu pripreme za svoju buduću djelatnost. Suradnja između Praga i Zadra počela je odmah nakon što je Dominikanski red pristao na to da njegovo generalno učili-

šte u Pragu uđe u sastav Karlova sveučilišta kao njegov teološki fakultet, osobito nakon što je 1383. general reda De Vineis sklopio ugovor o prednosti koju su članovi njegova reda morali imati kad se radilo o postizanju doktorata iz teologije. Tako je počela plodna suradnja između Praga i Rima, od čega je i Dalmatinska provincija Dominikanskog reda imala koristi. Znamo za nekoliko njezinih članova koji su, u sklopu te suradnje, studirali i doktorirali u Pragu pripremajući se za svoje buduće djelovanje na generalnom učilištu. Ipak, za tu suradnju Praga i Zadra osobito je zanimljiv i značajan ne toliko neki profesor koliko jedan student iz čijeg primjera nije teško zaključiti kako su se ti odnosi odvijali.

O kome je riječ?

Taj student zvao se fra Bonaventura iz talijanskog grada Ferrare, član dominikanske provincije Donje Lombardije koja je imala sjedište u Bologni – kolijevci najstarijeg sveučilišta. Njega je 3. kolovoza 1386. kao nadarena studenta general reda De Vineis poslao na generalno učilište u Firenci na studij filozofiju. Odatle ga je nakon pet godina, točnije 22. svibnja 1391., poslao u Prag na studij teologije. A nakon što je tu punih pet godina pohađao predavanja i polagao propisane ispite, general reda ga

je 26. srpnja 1396. poslao u Zadar da, u okviru međusobne suradnje pojedinih generalnih učilišta, tu završi svoj postdiplomski studij i vrati se kući s nekim višim akademskim naslovom. To se dogodilo nakon manje od mjesec i pol dana od osnivanja generalnog učilišta u Zadru. Taj je podatak od najveće važnosti da shvatimo i razumijemo važnost toga generalnog učilišta. Iako bi bilo sasvim normalno da fra Bonaventura završi svoj studij teologije u Pragu u kojemu je imao mogućnost polaganja doktorata, ipak je bio premješten u Zadar da tu dovrši u Pragu započeti studij teologije. Taj naoko beznačajan čin velikog kancelara svih generalnih učilišta dominikanskog reda otkriva da je zadarsko učilište od samoga početka ne samo generalno u užem smi-

studij nakon što je na sveučilištu u Firenci 5 godina studirao filozofiju i na prestižnom praškom sveučilištu isto toliko godina učio teologiju. Očito je u Zadru mogao naći ono što drugdje nije nalazio ili nije mogao naći. To možda više nego sve drugo govori o Zadru i njegovu mjestu među ostalim sveučilištima. Ako zbog nepovoljnih povijesnih okolnosti o njemu ne znamo sve što bi nas danas zanimalo, to ne umanjuje njegovu onodobnu ulogu i značaj. Ako mu sudbina u tom pogledu nije bila naklonjena, ona nam je ipak podarila dragocjene podatke kojima se često ni mnogo veća sveučilišta ne mogu pohvaliti: znamo za ime jednoga od prvih njegovih studenata, njegovo podrijetlo, njegov školski „curriculum“ i razloge njegova dolaska u Zadar, što nam omogućava jasno

Papa Urban VI. je 1383. degradirao pariško sveučilište i prenio sva njegova dotadašnja prava i povlastice na mlado praško sveučilište koje se opredijelilo za njega. Tako se ostvario sam Karla IV. o pretvaranju Praga u novi Pariz. Bio je to trenutak najvećeg sjaja njegova sveučilišta

slu riječi, nego i da je pravno i stvarno bilo jednako svim drugim generalnim učilištima ili sveučilištima među kojima se nalazilo i ono koje su 1347. u Pragu osnovali papa Klement VI. i Karlo IV. i to upravo u doba njegove najveće slave. Da nije tako, bilo bi protivno svakoj logici i posve nepojmljivo da se jednog diplomiranog teologa nakon 10 godina studiranja na generalnim učilištima i s jednog tako slavnog sveučilišta kao što je bilo praško šalje na neko niže ili provincijalno učilište. To upućuje i na mogućnost da je zadarsko generalno učilište od samoga početka imalo povlasticu davanja barem jednog višeg akademskog naslova. Bez toga fra Bonaventura nikad ne bi vidio Zadra. Drugim riječima, između Praga i Zadra nije postojala nikakva bitna razlika u kvaliteti ili zakonskoj osnovi, nego samo u brojčanoj snazi, što za našu stvar ne igra nikakvu ulogu.

Dakle, zadarsko učilište je od samog početka ravnopravno surađivalo s drugim, mnogo poznatijim i brojčano mnogo većim?

Da. Primjer fra Bonaventure pokazuje da su ga i ona prihvaćala kao ravnopravnog partnera, a možda čak i više od toga. Dokaz za to je upravo fra Bonaventurin dolazak u Zadar da tu apsolvira svoj

sagledati pravnu narav generalnog učilišta i njegovu stvarnu vrijednost.

Zapravo fra Bonaventura je bio ne samo prvi po imenu poznati inozemni student u povijesti hrvatskog visokog školstva, nego i prethodnik brojnih drugih studenata koji su u kasnijem razdoblju djelovanja generalnog učilišta iz istih razloga dolazili u Zadar. U *Liber almi studii generalis S. Dominici Iadrae 1684-1790* nalazimo desetke studenata i profesora iz svih ondašnjih država Apeninskog poluotoka, Austrije ili Njemačke pa čak i Poljske koji su tu učili ili predavali. Dolazili su u Zadar željni znanja, privučeni mogućnošću visokoškolske izobrazbe i perspektivom da vrata svojim kućama sa sveučilišnim diplomama koje su imale istu pravnu vrijednost kao da su postignute u Bologni, Padovi, Parizu, Pragu ili drugdje, otvarajući onim sretnicima koji su ih posjedovali vrata uspješne karijere i najviših društvenih položaja. Time je Hrvatska, zahvaljujući Zadru i njegovom generalnom učilištu, prvi put u svojoj povijesti postala ne samo „potrošač“ tuđih kulturnih i intelektualnih dobara, nego i njihov „proizvođač“. Imati jedno takvo učilište značilo je i, još uvijek znači, kulturnu punoljetnost jednog naroda.

Doseljenje Čeha u Hrvatsku – primjer obitelji Vondraček

Slavonski gorštaci iz češke ravnice

✍ Franjo Vondraček

Prezime Vondraček je oko 230. mjesta po učestalosti u Češkoj, što znači da je oko 2600 osoba s tim prezimenom. Slobodno toj brojci možemo dodati još 500-tinjak osoba iz drugih zemalja, primjerice Rudolf, graditelj bečkog Hofburga, jedan dječji spisatelj u Njemačkoj, časničke obitelji u SAD-u, pa konačno i nekoliko obitelji Vondraček u susjednoj Srbiji koji su vjerojatno najistureniji na jugoistoku Europe. Osim u Češkoj najviše ih je u Austriji (kod Čeha se još ponekad barata s podacima da je najviše Čeha sahranjeno u Pragu, da je drugo najveće „češko groblje“ u Beču a treće u Chicagu), Slovačkoj, SAD-u, Poljskoj, Hrvatskoj, Njemačkoj i, pojedinačno, u mnogim drugim zemljama.

U Češkoj su najvjerojatnije najpoznatije medijske i estradne osobe kao primjerice Helena i Lucie, pjevačica i glumica, glumci i režiseri Jan, Jiří i David, glazbenik-pijanist Lukáš, nekad najcjenjeniji češki psihijatar Vladimír i mnogi drugi.

Ovo prezime nastaje kad i većina ostalih europskih prezimena, oko 16. stoljeća kad se formiraju prezimena zbog popisa stanovništva koji je rađen kako bi se mogli naplaćivati porezi. Prezimena Ondra, Vondra, Ondráček, Vondraček, Vondrovic, Vondrašek i slična potječu od grčkog imena Andreas u starogrčkom značenju „uzvišeni“, odnosno od češkog oblika tog imena Ondřej. U prijevodu na hrvatski temelj ovim prezimenima je ime Andrija. Dakle, u nekom selu u Češkoj snažniji nositelj ovog imena dobio bi prezime, primjerice Vondra, a onaj slabiji Vondraček (deminutiv). Najviše nositelja ovog prezimena u Češkoj upravo se nalazi u središnjim dijelovima zemlje – Prag, zapadna i istočna Češka – ali rasprostranjeno je po cijeloj zemlji.

Moja obitelj je tipična češka iseljenička obitelj. Prvi doseljenici iz Češke, ako izuzmemo gradsku intelektualnu populaciju, u ruralne krajeve Hrvatske su iz zapadne Češke, iz okoline Žateca i to u današnji Bjelovar. Nakon njih najviše se doseljavaju iz istočne Češke, a potom iz Moravske. Moglo bi se reći

Prezimana Ondra, Vondra, Ondráček, Vondraček, Vondrovic, Vondrašek i slična potječu od imena Ondřej. U nekom selu u Češkoj snažniji nositelj ovog imena dobio bi prezime Vondra, a onaj slabiji Vondraček

Franjo Vondraček ispred dvorca u Chroustovicama

da oko 80 posto čeških doseljenika stiže iz istočne Češke i Moravske. Iz njihovih dijalekata stvara se jedinstveni ruralni češki govor u Hrvatskoj, jasno uz mnoge primjese hrvatskog jezika.

Obitelj Františka Vondračeka (umro 27. listopada 1862.) s drugom suprugom Kateřinom (prva supruga Františka umrla je u Češkoj, dok je Kateřina umrla 29. studenog 1862.) doseljava se između 1855. i 1860. iz zaseoka Loužnov koji je oko 130 kilometara istočno od Praga. Kod tih starijih doseljenika u crkvenim knjigama „Status anumorum – Popis duša“ kao mjesto odakle se doseljavaju napisano je samo Bohemia. Zahvaljuju-

ći profesoru i povjesničaru Vjenceslavu Heroutu pronađen je dokument u kome Barbora, kći Františka i Kateřine rođena 1849. traži krsni list kako bi se mogla udati za pripadnika obitelji Veltruský (kasnije se još jedna, Ana Vondraček, udaje u tu obitelj). Dakle Barbara, češki Barbora, traži krsni list iz župe Chroustovice i tu je navedeno da je rođena u Loužnovu kod Městeca. Zaseok Loužnov odavno više ne postoji, postao je dio sela Městec koje je oko 10 kilometara udaljeno od grada Chrudima u Pardubickom kraju. Ove prostore prilikom doseljavanja Slavena u 6. stoljeću obitavala su plemena Zličana i Bijelih Hrvata.

Na ulazu u Janovice

Dakle, doseljavaju se dva brata, František i Matěj s djecom. Matěj je imao nekoliko djece, no sva su umrla, tako da moja loza, kao i svi Vondračeki u Golubinjaku, potječe od Františka, tj.

Franje. Doseljava se s dva sina čija majka je bila Františka, tj. Franjica. Stariji sin Josef (Josip) rođen je u Loužnovu 1838., a umro u Golubinjaku 1920., dok je mlađi František (Franjo) također rođen u Loužnovu, a s njima doseljava i već spomenuta Barbora (Barbara), kćerka iz drugog braka. Moja loza je ova po Josipu koji se oženio s Franjicom Novak rođenom 1843. u Češkoj, a koja je umrla na Badnjak 1909. Drugi najstariji i očuvani spomenik na groblju u Golubinjaku je upravo njezin kojeg je podignuo suprug Josip. Njihov sin je Franjo, moj pradjed, rođen 23. veljače 1876., a umro 1951. koji se vjenčao s Antonijom Doležal (2. travnja 1888. – 1971.). Najstarije dijete im je moj djed, opet Franjo, rođen 18. svibnja 1907. a umro 1976. Vjenčao se s Franjicom Cvejn (12. siječnja 1911. – 1989.). Njihov sin Slavko, moj otac, rođen je 12. siječnja 1933., a umro 26. svibnja 2014. Vjenčao se s Marijom Blahut, rođenom 22. siječnja 1930. i umrlom 2. siječnja 1991. Ja sam njihov sin, rođen 4. rujna 1957. i oženjen sa Zdenkom Kožić, rođenom 4. siječnja 1961. Imamo dvoje djece: Aleksandar je rođen 20. prosinca 1987. i Ana, rođena 27. svibnja 1989.

Dakle, Vondračeki se iz ravničarskog i plodnog istočnočeškog kraja do-

seljavaju u Golubinjak. Oni koji znaju Golubinjak koji je smješten na brežuljcima i okružen šumama samo mogu zamisliti kako je tu bilo prije više od 150 godina: borba s krčenjem šuma kako bi došli do zemljišta za ratarsku proizvodnju. Šume su bile pune životinja pa i onih opasnih kao što su vukovi i slično. Liječnik je bio daleko i smrtnost je bila izuzetno visoka. To samo dokazuje koliko su češki doseljenici bili „gladni“ zemlje. U tom vremenu u Češkoj počinje zamah industrijske revolucije, mnogi napuštaju sela kako se posjedi ne bi usitnjavali, sele se u gradove, ali i u druge zemlje. Mnogima je izbor bila Slavonija gdje su za malo novca mogli kupiti velike zemljišne površine koje su počeli privoditi poljoprivrednim kulturama.

Obitelj moje majke stiže u kasnijoj iseljeničkoj fazi i to iz Moravske. Iz sela Janovice blizu Starog i Novog Jičina doseljavaju se točno 1900. (tu se govorio moravsko-šleski dijalekt). Janovice su na obroncima planinskog masiva Beskydi. Ova kasnija generacija već kupuje uređene poljoprivredne posjede. Blahutovi se doseljavaju u Kaptol. Razloga doseljenja može biti više, uz već navedene „gladi“ za zemljom može to biti i nacionalna struktura stanovništva. Ovaj dio

„Pomirba“ na češki način

Ratna zbivanja na ovim prostorima Česi su zajednički dijelili s domicilnim hrvatskim stanovništvom. Tako je moj pradjed Ludvík/Ljudevit oko dvije godine nakon završetka Prvog svjetskog rata pješice stigao doma iz ruskog zarobljeništva negdje kod Odese.

Početak Drugog svjetskog rata mnogi Česi postali su članovi „Kulturbunda“, njemačke organizacije, neki kao stvarni, a neki samo kao prividni simpatizeri Reicha. Taj status štitio ih je od ustaških jedinica koje ih nisu niti proganjale niti mobilizirale, a partizanske su ih prešutno tolerirale jer znale su da su mnogi Česi postali članovi ove organizacije kako bi spasili život i kako bi se spasili od odlaska u rat. Jedan od članova „Kulturbunda“ bio je i moj djed Franjo. Taj čudan odnos možda je vidljiv i u činu odlaska njegova mlađeg brata Stanislava u češku brigadu Jana Žižke iz Trocnova. Stanislav u partizane odlazi s uniformom „Kulturbunda“ koja je pripadala starijem bratu Franji, jasno samo s partizanskom kapom. Slučaj je htio da je Stanislav zajedno s još jednim rođakom Vondračekom iz Golubinjaka kao izviđač 20. ožujka 1945. poginuo na obroncima Psunja kod mjesta Orljavac.

Tragičnije je bilo kod Blahuta. Vondračeki su kao stariji doseljenici imali jugoslavensko državljanstvo, a Blahutovi sve do sukoba Tita i Staljina, kada su se morali odrediti kamo pripadaju, čehoslovačko državljanstvo. U ratu to je ČMP – Češko-moravski protektorat i to ih je stavljalo u podređeniju poziciju nego što je bilo tada s državljanima NDH koje je imala starija doseljenička populacija. Dakle, Ludvík ima dva sina. Oba su oženjena. Jedan od njih prije rata odlazi na rad u Južnu Ameriku. Vraća se negdje početkom rata. Suprugu je pronašao u ljubavnom zagrljaju lokalnog pripadnika ustaške vojske – tabornikom. Taj tabornik, tako tvrde, uzrokovao je i smrt njihova sina. Razočaran napušta opet Kaptol, ali u međuvremenu se družio sa zakonitom suprugom. Ona je ostala u drugom stanju i rodila im i drugog sina. No otac koji je otišao nikada više se nije javio. Uzaludno su ga pokušali naći negdje u Južnoj Americi. Konačno je pronađen nakon nekoliko desetljeća ali u međuvremenu je već umro. Dokaz o njegovu življenju pronađen je u njujorškom Bronxu kamo je očigledno krenuo nakon razočaranja sa suprugom, gdje je i umro ne znajući da u Kaptolu ima tada već odraslog sina.

Njegov brat, moj djed Václav imao je još goru sudbinu. Možda baš zbog te veze šogorice s tabornikom ponižavali su ga tako da je s drvenom puškom morao stražariti. Jasno da je počeo surađivati s partizanima. Negdje pred sam konac rata, ne znajući da su u Kaptolu pripadnici njemačke vojske koju su sačinjavali Nijemci iz Vojvodine radio je u vrtu s „titovkom“ na glavi. Netko ga je uočio. Pokušao se spasiti bijegom, ali uhvaćen je i odmah je izvršena egzekucija iz neposredne blizine pištoljem u glavu.

Dakle, na prvi pogled čini se da su moji djedovi bili na suprotstavljenim stranama. Istina je vjerojatno da su pokušali nekako preživjeti. Jedan od njih nije uspio.

Moravske je 30. listopada 1938. postao dio Sudetenlanda (zemlje bogate divljim svinjama – kako bi glasio prijevod ovog naziva). Stara novojičinska nošnja nije moravska nego zelenkasta njemačka nošnja. Dakle, u ovom kraju, najjužnijem dijelu Sudetenlanda, u većem broju živjeli su pripadnici njemačke manjine nego češko stanovništvo. Incidenti na etničkoj bazi kao što je spaljivanje ljetine, a ponekad je dolazilo i do fizičkih sukoba, bili su vrlo česti. Možda je to čak bio glavni razlog iseljavanja iz ovih područja. Uglavnom, u Kaptol se doseljava Ivan sa sinom Ludvikom/Ljudevitom koji je rođen 1876. On ima dva sina. Jedan od njih je Václav, moj djed po majčinoj strani.

Prezime Blahut nastalo je vjerojatno od pojma „blaženi“. No s obzirom da su Janovice u pokrajini Laško koja je susjedna pokrajini Valaško, možda je

nastalo i na etničkom temelju (oba topovima nastala na etničkoj vlaškoj osnovi). Ovaj planinski prostor do konca 15. stoljeća kolonizirali su vlaški pastiri. Inače, prostor su naselili pripadnici moravskog plemena Holasici, a njihovi rubni susjedi, na uzvisinama i pašnjacima postaju Valasi (tako Česi zovu ovu populaciju i razlikuju ih od Talijana koje zovu Vlasima, ti nazivi korišteni su za romanizirano stanovništvo). Iz nepoznatih razloga u 10. stoljeću iz Vlaške u Rumunjskoj krenuli su put Ukrajine, nekoliko stoljeća proveli su polako se seleći i koncem 15 stoljeća za stalno se naselili na ovim graničnim moravsko-slovačkim prostorima. Mala je vjerojatnost, iako postoji, da je prezime nastalo kao etničko od pojma Vlahut zbog čestih izmjena slova V i B, kako u izgovoru tako i u pisanju. No vjerojatno je temelj prezimena „blaženi“.

Ovom prezimenu u Kaptolu prijete izumiranje, dok Vondračeka u Golubnjaku ima dosta. Iz te loze su i Vondračeki u Pakračkoj Poljani, Trojeglavi, pa i moja koja je u Zagrebu i Svetom Ivanu Zelini. Druge loze Vondračeka su one iz Uljanika koji se tamo doseljavaju kasnije i iz zapadne Češke, iz Roudnica. Njihovi potomci danas žive u Grabarju blizu Kutjeva. Treća loza je koprivnička, intelektualci – liječnici, odvjetnici, sveučilišni profesor – no ne znam odakle iz Češke stižu njihovi preci, a sljedeća loza, bar koliko je meni poznato, je ona iz Nabrđa i Gašinaca kod Đakova. Ivan je bio sindikalist, partizan, radni vijek završio je s činom pukovnika JNA. Sin mu je bio Branislav novinar na Radio-Zagrebu (urednik nekadašnje emisije *Zeleni megaherc*), još jedna kći bila je novinarka i jedna liječnica. Zet mu je bio novinar Aleksandar Vojinović, novinar nekadašnjeg *Starta* i novinar u mojoj redakciji *Slobodne Hrvatske* gdje sam bio zamjenik urednika. To je prvi hrvatski novinar koji je pisao o Bleiburgu. Ne znam odakle potječe ova obitelj, ali možda ima nešto zajednički i s Vondračekima koji su živjeli u Osijeku i u Županji, u najistočnijim dijelovima naše domovine.

Mnogima je izbor bila Slavonija gdje su za malo novca mogli kupiti velike zemljišne površine koje su počeli privoditi poljoprivrednim kulturama

Jubilej Vjenceslava Herouta

Istaknuti daruvarski povjesničar i član Hrvatsko-češkog društva Vjenceslav Herout obilježio je 29. svibnja 2014. iznimno vrijedan jubilej 50 godina kulturno-znanstvenog rada i 70. godišnjicu života. Znanstveni kolokvij vezan uz njegov život i rad održan je u punoj dvorani Pastoralnog centra u Daruvaru u organizaciji Družbe „Braća Hrvatskog zmaja“ i HČD-Podružnice Daruvar. Pročelnik Zmajskog stola Bjelovar Vladimir Strugar otvorio je skup izlaganjem *O životnom putu i pedagoškom radu V. Herouta, Zmaja ilovskog*, nakon čega je uslijedilo još sedam raznih izlaganja koji su osvijetlili život i rad ovog istaknutog povjesničara i našeg člana: *Bibliografija Vjenceslava Herouta i područja njegovog istraživanja, Kroničarski rad Vjenceslava Herouta – jedan od zanemarenih oblika rada u očuvanju svakodnevnih zbivanja pred zaboravom, Doprinos Vjenceslava Herouta u proučavanju života pripadnika češke nacionalne manjine u Hrvatskoj, Biografski zapisi o značajnim ličnostima iz kulturnog i javnog života iz šire zavičajne povijesti, Doprinos Vjenceslava Herouta u*

istraživanju vjerske povijesti pakračko-daruvarsko-grubišnopoljskog prostora, Društveni i kulturni rad Vjenceslava Herouta, Suradnja Vjenceslava Herouta s domaćim i stranim institucijama, znanstvenicima te njegova pomoć mlađim istraživačima u proučavanju povijesnih zbivanja.

Vjenceslav Herout vodeći je stručnjak za povijest češke manjine u Hrvatskoj i jedan od najpoznatijih poznavatelja povijesti hrvatsko-čeških odnosa, priznat od svojih kolega i u Hrvatskoj i u Češkoj. Rođen je 10. rujna 1943. u Daruvarskom Brestovcu. Osnovnu školu pohađao je u Malim Zdencima i Grubišnom Polju, a gimnaziju u Daruvaru, Pedagošku akademiju u Pakracu. Diplomirao je povijest na Filozofskom fakultetu u Zagrebu te doktorirao na Sveučilištu Palackog (Univerzita Palackého) u Olomoucu. Kao profesor radio je u osnovnoj školi u Ivanovom Selu, u Centru za odgoj i usmjereno obrazovanje u Belom Manastiru, a od 1979. u Daruvaru, najprije u Centru za odgoj i usmjereno obrazovanje, a potom do umirovljenja 2007. u gimnaziji. Uz prosvjetni rad bavio se i istraživanjem, napose zavičajne po-

vijesti s područja Daruvara i Grubišnoga Polja, što je rezultiralo objavljivanjem više od 20 autorskih ili koautorskih knjiga koje se tematski bave povijesnim, kulturnim i etnografskim pitanjima, te vjerskim životom na spomenutom području. Hrvatsko-češko društvo mu je 2012. dodijelilo Nagradu „Miroslav Jilek“ zbog njegovog doprinosa razvoju hrvatsko-čeških odnosa kroz znanstvena istraživanja povijesti i sadašnjosti hrvatsko-čeških veza i djelovanja na povezivanju hrvatskih i čeških povjesničara. *Zdravko Palavra*

Vatroslav Lisinski i njegovo školovanje u Pragu

Vltavu i Moju domovinu skladao prije Smetane

Vatroslav Lisinski

Početak 1849. Lisinski je bio vrlo inspiriran jer je u tri tjedna skladao 12 solo popijevaka na češki tekst, kao i zbornu pjesmu *Vltava*. Od 66 njegovih solo popijevki, njih 19 je skladano na češke tekstove

Marijan Lipovac

Tijekom 2014. koja je u Češkoj proglašena Godinom češke glazbe zbog okruglih godišnjica velikog broja čeških glazbenika, u Hrvatskoj su obilježene okrugle godišnjice dvojice hrvatskih skladatelja koji su svojim porijeklom ili životom bili vezani uz Češku. Prvi je Ivan Zajc, sin Johanna Zajca iz Domašina, koji je umro 1914. u 84. godini i tijekom dugog života bio slavljn kao „hrvatski Verdi“ zbog golemog opusa od 1200 djela, od čega 19 opera. Drugi je bio potpuna suprotnost uspješnom Zajcu, a riječ je o Vatroslavu Lisinskom koji je umro 1854. ne navršivši ni 35 godina, siromašan, razočaran i zaboravljen. Tek nakon smrti Lisinski je dobio priznanje kao nacionalni velikan, skladatelj prvih dviju hrvatskih opera i najznačajniji glazbenik ilirskog preporoda. S Češkom ga nije vezalo porijeklo (otac mu je bio iz Slovenije), već se u Pragu Lisinski usavršavao kao glazbenik, što je ostavilo traga i u njegovom opusu koji broji 142 djela.

Lisinski se među ilircima brzo potvrdio kao nadareni skladatelj skladajući u početku budnice (prva je bila *Prosto zrakom ptica leti* Dimitrija Demetra koju je na češki preveo Karel Jaromír Erben), a zatim i druge vokalne i instrumentalne skladbe, da bi svoj status potvrdio skladanjem prve hrvatske opere *Ljubav i zloba* 1846. Među preporoditeljima se pojavila ideja da se mladi Lisinski pošalje u Prag na konzervatorij kako bi ilirski pokret dobio svog potpuno školovanog glazbenika. U tome se posebno angažirao njegov prijatelj Albert Štriga koji mu je uspio osigurati donacije od 50 forinti mjesečno za tri godine. Prag je bio logičan izbor jer je tada bio jedan od glazbenih centara Europe, a ugled su mu osigurali češki glazbenici koji su od 18. stoljeća davali biljeg glazbenom životu mnogih europskih gradova. U Pragu je bio razvijen kult Mozarta i duh klasicizma, no tridesetih godina prodiru nova, romantičarska glazbena strujanja. Lisinski je kao 28-godišnjak otputovao u Prag u listopadu 1847. i smjestio se u stan u ulici Obstgasse (Ovocná, današnja 28. říj-

na) gdje je ranije bio odsjeo Stanko Vraz, čija slika je visila na zidu. Odmah je otišao upisati se na konzervatorij, no saznao je da je maksimalna dozvoljena dob bila 20 godina. Očajan, otišao je Erbenu koji ga je preporučio ravnatelju konzervatorija Janu Bedřichu Kittlu koji mu je savjetovao da se upiše na Orguljašku školu kako bi za par godina uz molbe i preporuke bio pripušten ispitima na konzervatoriju, a uz to da privatno uči skladanje i instrumentaciju. Kittl mu se usto ponudio za učitelja, što je Lisinski prihvatio, no Orguljašku školu ipak nije upisao, što mu je bila greška jer radilo se o uglednoj školi na kojoj bi sigurno puno naučio. Ipak, kod ravnatelja te škole Karela Františka Pitscha jedan je semestar slušao predavanja iz kontrapunkta. Budući da u Pragu nije službeno studirao, već je boravio privatno, teško je pratiti i dokumentirati njegov boravak o kojem ima i mnogo legendi. Brzo nakon što se smjestio Lisinski se osjetio slobodnim od stega malog grada kakav je Zagreb tada bio i odao se noćnom životu, pa je na koncu završio u bolnici. U siječnju 1848. njegov je boravak prvi put spomenut u češkim novinama gdje je predstavljen srdačnim riječima. Lisinski je izrazio nadu da će početi raditi na svojoj drugoj operi (*Porin*) za koju se nada da bi se u češkom prijevodu mogla izvoditi i u praškom kazalištu. Marljivo je radio s Kittlom, a u pismu sestri žalio se na oskudicu jer je morao plaćati stan, učitelja i karte za kazalište. „Ujutro pojedem žemlju i za pet krajcera mlijeka, u podne juhu, meso i običan kolač – na pečenje sam zaboravio – pa onda do drugog dana ništa. Tako idem tu i tamo s praznim želucem u kazalište koje nisam mogao dobiti besplatno, a koje je za moju naobrazbu u dramskoj glazbi potrebnije nego ustima nužan zalogaj“, pisao je Lisinski koji je obitelji taj jio neuspjeh koji je doživio kod upisa na konzervatorij kako ga ne bi prisilili na povratak. Lisinski je bio svjedok revolucije u Pragu 1848., a bio je i član hrvatskog izaslanstva na Slavenskom kongresu (spomenut je u novinama *Slavenski jug* kao „Lisinski, Vatroslav, Hrvat iz Zagreba, gudbenik umietni“). U to je vrijeme, u

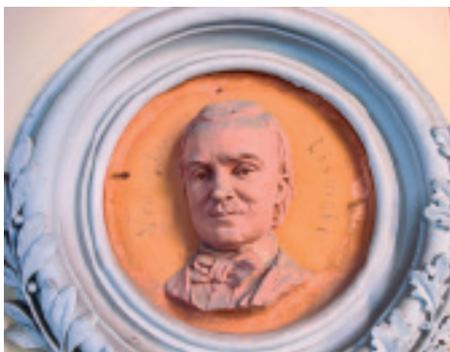

Kuća u Mosteckoj 16 u Pragu u kojoj je stanovao Vatroslav Lisinski

čast donošenja austrijskog ustava, skladao koračnicu *Český konstituční pochod*, a iste godine skladao je i uvertiru *Jugoslavenka* te *Hrvatsko kolo* i glazbeni potpuri *Jeka ilirskih napjeva*. Krajem 1848. Lisinski je obolio od žutice, a njegov prijatelj, kasniji učitelj Skender Fabković smjestio ga je u Jindřišskoj ulici i prikupljao za njega pomoć po Pragu. Početkom 1849. Lisinski je bio vrlo inspiriran jer je u tri tjedna skladao 12 solo popijevaka na češki tekst, sve s elementima češkog glazbenog melosa, kao i zbornu pjesmu *Vltava*. U zbirci *Zpěvník Slávie* objavljena mu je pjesma *Prosto zrakom ptica leti*, no 28. veljače Lisinski doživljava velik udarac jer mu umire sestra Marija. Početkom rujna vratio se u Zagreb, a *Slavenski jug* piše da se vratio „naš vrsni skladac koji se je lani u Pragu u muzikalnoj umjetnosti vježbao.“ Novine ističu da je Lisinski znatno napredovao i da će još godinu dana provesti u Pragu.

Lisinski se vratio u Prag bez radnog elana i utučen onim što je vidio u Hrvatskoj nakon što je oktriorani ustav zabranio slobodnije izražavanje misli. Nastanio se u Brückgasse 16 (Mostecká), a stanodavac mu je bio ugađivač klavira koji ga je naučio tom umijeću pa se Lisinski i time bavio kasnije u Zagrebu. Lisinski se međutim brzo razbolio i u siječnju 1850. opet vratio u Zagreb, gdje je oporavljajući se boravio do svibnja. Već 6. siječnja održao je koncert, a zatim postao vodeća osoba glazbenog života kao organizator i dirigent. Lisinski je u Pragu započeo pisati operu *Porin*, a nastavio u Zagrebu gdje je izradio čistopis partiture prvog i drugog dijela. Nadao se da će dobiti dozvolu za polaganje apsolutorijskog ispita na konzervatoriju te piše idilu *Večer* s kojom je želio doći Kittlu s molbom da se to prihvati kao njegov rad za ispit iz skladanja. *Večer* je Kittla oduševila i odlučio je da se pod njegovim ravnanjem izvede na javnoj produkciji u Staleškom kazalištu 7. kolovoza. O uspjehu govori kritika u njemačkom listu *Bohemia*: „U idili Lisinskoga, koju je izveo mladenački orkestar, upoznali smo novog skladatelja koji budi mnoge nade. Skladba, široko razrađeni Andante, nije laka zadaća za orkestar. G. Lisinski pripada neoromanticima, koji žele s pomoću slušanoga više djelovati na unutrašnjost te iznenađujućim mijenjanjem zvučnih boja, pa čak i pokušajima oponašanja prirode, dočarati njenu sliku, koju slušalac na svoj individualan način slušanja može sebi naslikati. Poetsko djelovanje takvih idila je izvan svake sumnje, naročito ako ideja, forma i orkestracija odaju pravog pjesnika, temeljitog glazbenika i vještog instrumentatora,

„U idili Lisinskoga upoznali smo novog skladatelja koji budi mnoge nade“, pisale su 1850. o idili *Večer* novine *Bohemia*

Reljef Vatroslava Lisinskog na njegovom grobu u arkadama na Mirogoju

kao to je to ovdje slučaj.“ U kolovozu je Lisinski skladao i solo popijevku *Ribar* te izdaje knjižicu *Šestero českých písní*, koja je pohvaljena u novinama *Včela*: „Već prva pjesma, *Vltava*, s romantičnim prisjećanjem na staročeške slavuje i Lumire, sadrži mnogo izvornih narodnih elemenata i u dobroj izvedbi je vrlo zanimljiva. Druga pjesmica, *Slaviček a starost*, očituje nježan primjer lepršave osjetljivosti. U trećoj, *Zavist*, sličnoj nekom umiljatom nocturnu, zapaža se mnogo nježne finoće. Četvrta, *Matce*, predstavlja sredinu između slobodne romantike i ozbiljnosti crkvene pjesme te djeluje melankolično. Peta, *Má vlast*, u svojoj svježini – kako se čini – prikazuje da je Češka – gdje je Lisinski časno završio svoju glazbenu naobrazbu – postala draga njegovu slavenskom srcu i da će je se u svojoj hrvatskoj domovini rado sjećati. Šesta pjesma, *Pouštevnik*, predstavlja sliku utišanje oluje i vraćenog mira, ali je oluja ostavila trag u duši koja se poslije smirene boli ipak ne može otvoriti radosti. Duh i smisao cjeline kao i pojedini mnogostruki obrati u ovim pjesmama izričito su slavenski, bez ikakve štete za slobodni razvoj pjesničkog osjećaja i odlične umjetničke izvedbe.“ Krajem kolovoza međutim Lisinski doživljava najteži udarac – iako je imao i preporuku bana Jelačića, iz konzervatorija dobiva negativan odgovor jer je prekoračio propisanu dob. Potpuno utučen spremio se na konačan povratak u Zagreb, a od svojih privatnih učitelja dobio je pohvalne svjedožbe, no u Zagrebu će ih tretirati kao dokumente privatnog karaktera. Ipak, u

Pragu je Lisinski proširio svoje glazbene horizonte i produbio stručno znanje. Početkom rujna vratio se u Zagreb, a zadnji kontakt s Češkom bilo je pismo Václavu Hanki 1852. kojeg je zamolio da se zauzme da dođe do prikazivanja *Porina* u Pragu. Hanka mu međutim nije ni odgovorio, a nije pomoglo ni to što je Lisinski uglazbio tri Hankine pjesme – *Život, Růže* i *Pohreb skřivánka*. Lisinski je umro u Zagrebu 31. svibnja 1854. od vodene bolesti, a pokopan je na Rokovom groblju, odakle je 1885. prenesen u ilirsku arkadu na Mirogoju uz Ljudevita Gaja i ostale hrvatske preporoditelje. Nesretnom Lisinskom i ondje se međutim dogodio jedan peh – ime na reljefu s njegovim portretom zabunom je napisano kao „Vratoslav“ i takvo je ostalo do danas, kad se Lisinskog smatra hrvatskim glazbenim velikanom. Njegovo ime od 1973. nosi i zagrebačka koncertna dvorana, a hrvatska diskografska nagrada uvedena 1993. zove se Porin, prema operi koja je praižvedena tek 1897. Prema ocjeni istaknutog muzikologa Lovre Županovića, autentičnost odražavanja češkog glazbenog melosa u vokalnim radovima na češkom jeziku te njihova umjetnička vrijednost čine Lisinskog prethodnikom kasnijih nastojanja Smetane i Dvořáka, kao i njihovih nasljednika. Svakako je zanimljivo da je Lisinski napisao djela s naslovima *Vltava* i *Má vlast* oko 20 godina prije Smetane. Pjesmu *Vltava* napisao je Karel Jaromír Pícek, a na hrvatski preveo Petar Preradović i njen tekst glasi:

„Vltavo, Vltavo,
řecko Čechů, řecko síly!
kam se děly tvoje Vily,
kam ti ladní slavíkové,
kam ti zpěvní Lumírové?
‘Slavíkové odletěli,
Lumírové povymřeli!’

Vltavo, Vltavo,
řecko Čechů, řecko síly,
vrátí se ti tvoje Vily?
přilnou k tobě slavíkové,
vstanou z mrtvých Lumírové,
bude nám zas zpěvu dáno ?
„Bude dáno— ano — ano!“

Od 66 solo popijevki Lisinskog, njih 19 je skladano na češke tekstove. Uz već navedene to su i *Máj, Co blaho mé, Vystěhovanec, Jinochovo přání, Po boji, Budoucí lůžko, Nedůvera, Otčina, Nad Berouňkou pod Tetínem* i *Na lůnu*. Na češke tekstove skladao je i tri zborna djela – *Dobrou noc, Na Krkonoších* i *Vojenská píseň*. Ne bi bilo loše kad bi se neke od ovih pjesama našle na repertoarima pjevačkih zborova češke manjine.

Slikar Vlaho Bukovac i Prag

Prijatelj i odgajatelj čeških slikara

Svojima đacima Bukovac je dopuštao umjetničku slobodu te su iz njegove slikarske škole izlazile brojne umjetničke osobnosti. Njegova češka klasa kasnije je bila temeljem moderne češke umjetnosti

 Gordana Divac

Znameniti hrvatski slikar Vlaho Bukovac (Cavtat, 1855. – Prag, 1922.) preselio se u Prag 1903. kako bi započeo s pedagoškom djelatnošću na praškoj Akademiji likovnih umjetnosti. Pa ipak, unatoč tome što je posljednjih devetnaest godina svog života u ovom gradu proveo kao ugledni profesor te svojim odgojno-obrazovnim radom utjecao na mnoge češke slikare, u modernoj češkoj stručnoj literaturi, osim spominjanja u biografijama njegovih đaka, o Bukovcu gotovo da nema zapisa.

Iz umjetnikova životopisa može se razabrati da su veze s Češkom uspostavljene vrlo rano. Poznato je da je Bukovac

Autoportret Vlaho Bukovca nastao u Pragu

zahvaljujući svojoj izrazitoj nadarenosti 1877. bio primljen na parišku Akademiju likovnih umjetnosti. Njegova prvotna želja bila je da „zanat“ izuči kod profesora Jaroslava Čermáka (Prag, 1831. – Pariz, 1878.), međutim zbog teške bolesti Čermák ga nije mogao primiti, već mu za učitelja preporučuje znamenitog prof. Cabanela koji ga upisuje u svoju klasu. U isto vrijeme u Parizu borave i češki sli-

kari, tada studenti, Vojtěch Hynais (Beč, 1854. – Prag, 1925.) i Václav Brožík (Třemošná, 1851. – Pariz, 1901.) s kojima Bukovac vrlo brzo uspostavlja kontakte, a s Hynaisom postaje, kako se kasnije pokazalo, i doživotnim prijateljem.

U Parizu Bukovac uspješno djeluje sve do početka 1893., kada se na nagovor Franje Račkog vraća u Hrvatsku. Odmah nakon dolaska u Zagreb postaje središnjom figurom u kulturnom životu grada te inicira gradnju Umjetničkog paviljona (1898. u Paviljonu je bila organizirana velika izložba Hrvatski Salon, prvo reprezentativno predstavljanje hrvatskih likovnih umjetnika). Bukovac je u Zagrebu bio neslužbeni učitelj mnogim mladim slikarima te je utjecao na stvaranje tzv. zagrebačke „šarene škole“. Uvođenjem secesionizma u hrvatsko slikarstvo dolazi u sukob sa starijim kolegama te tako postaje „persona non grata“ u konzervativnim zagrebačkim umjetničkim krugovima. Biva optužen da na svojim platnima „širi nemoral i truje mlade ljude“. Razočaran, napušta Zagreb: „Ali umjetnik, ako hoće ostati samo umjetnik, mora živjeti daleko od sićušnih, mizernih, neestetskih osobnih borbi. Inače je izgubljen! A ja sam bio i jesam uvijek samo umjetnik.“

Vlaho Bukovac s kćerima Ivankom, Marijom i Jelicom

Grègrova dvorana
u Obecnem domu u
Pragu s djelima Vlahe
Bukovca

Češka poštanska marka
izdana u čast Vlahe Bukovca

Kraće vrijeme boravi u Cavtatu te u listopadu 1902. napušta Hrvatsku i odlazi u Beč gdje dobiva poziv od Vojtěcha Hynaisa, tada već profesora na praškoj Akademiji likovne umjetnosti, za upražnjeno mjesto izvanrednog profesora na Akademiji.

Slikar je s obitelji stigao u Pragu 22. listopada 1903., srdačno dočekan od svog praškog prijatelja. Dobivanjem profesure vrlo brzo reorganizira ovu instituciju. Godine 1908. osnovana je njegova „specijalka“ unutar Akademije, a 1910. postao je redovnim profesorom. Njegov atelje posjetio je i car Franjo Josip I. Na studij kod Bukovca, osim Čeha, dolazili su studenti iz Hrvatske te Bosne i Hercegovine. Svojima đacima Bukovac je dopuštao umjetničku slobodu te su iz njegove slikarske škole izlazile brojne umjetničke osobnosti. Njegova češka klasa kasnije je bila temeljem moderne češke umjetnosti sa značajnim imenima kao što su: Bohumil Kubišta, Emil Filla, Václav Špála, Antonín Procházka i drugi. U Pragu Bukovac razrađuje svoj prepoznatljiv poentilistički stil slikanja, isprekidanim potezima četke i sitnim ili krupnijim točkastim mrljama.

Godine 1914. Bukovac je bez ikakve novčane naknade oslikavao, a da bi pomogao svom prijatelju Františku Ženišek (Prag, 1849. – 1916.), po Ženiškovim skicama svu dekoraciju u Grègrovoj dvorani (Grègrův sál) u Općinskom domu (Obecní dům). Počasnim članom Češke

Spomen-ploča Vlaha Bukovcu u Pragu

Bukovčev portret kćeri Ivanke, Marije i Jelice nastao u Pragu.

akademije znanosti i umjetnosti postao je 1912., a Akademija će za njegov 60. rođendan jedan broj svog časopisa *Dílo* posvetiti njegovom djelu i radu. Iako je zamjetan

pad njegova sudjelovanja na izložbama u Pragu, svoju prvu samostalnu izložbu postavio je 1915. u Salonu Jana Rubeše.

Za vrijeme Prvog svjetskog rata napisao je autobiografsku knjigu koja je 1918. pod nazivom *Moj život* izdana u Zagrebu.

Zanimljivo je da je 1918. kao predstavnik češke delegacije Bukovac sudjelovao na Mirovnoj konferenciji u Versaillesu, a ujedno i na Izložbi jugoslavenskih umjetnika. Nakon završetka rata Bukovac se planirao vratiti u domovinu.

Svoju posljednju izložbu u Pragu organizirao je 1921., s kćerkama Jelicom i Ivankom koje su bile njegove studentice.

Izložba će doživjeti niz negativnih i neprijateljskih reakcija, a neizvjesno rješavanje molbe za povratak u domovinu kod nadležnih u Ministarstvu prosvjete Kraljevine SHS ozbiljno ga je demoralizirao. Iznenada je umro je 23. travnja 1922. u Pragu u svom domu od moždane kapi.

Tri godine kasnije, 1925., društvo Krasoumná Jednota (Kunstverein für Böhmen) organiziralo je u Pragu posmrtnu izložbu Vlahe Bukovca na kojoj je bilo izloženo 178 umjetnikovih ulja na platnu a 23. travnja 2002. Češka pošta zajedno s Hrvatskom poštom izdala je komemorativnu poštansku marku s Bukovčevom slikom Divan (1905.). Iste godine Matica hrvatska i hrvatsko veleposlanstvo u Pragu postavili su spomen-ploču u Bukovčevu čast na zgradu u Ovenceknoj ulici u praškom predjelu Holešovice gdje je živio od 1913. do 1922.

Ivan Nepomuk Jemeršić (1864. – 1938.) – inspirativna i poučna biografija

Svestrani grubišnopoljski župnik i prijatelj Čeha

✍️ Vjenceslav Herout

Malo je bilo ličnosti u grubišnopoljskoj povijesti kojima se može pripisati tolika svestranost kolika je bila kod Ivana Nepomuka Jemeršića. Ona je kod njega bila toliko raznolika da se teško odlučiti kojoj od njih dati prednost jer svaka zavrjeđuje pozornost. Za Jemeršića slobodno možemo reći da je uz svoje osnovno svećeničko zvanje bio i prosvjetitelj, pedagog, arhivist i povjesničar, pčelar i ljubitelj ptica, vinogradar i voćar, ekolog i znalac hortikulture, gospodarstvenik i političar, putopisac, prevoditelj, filozof, pjesnik i književnik.

Ivan Jemeršić rodio se 17. travnja 1864. godine u Jezeru u župi Veliko Trgovišće. Njegov otac bio je učitelj, a majka, rođena Culek, domaćica. Imao je i dvije sestre. Osnovnu školu polazio je kod svoga oca u Krapini, a zatim je 12 godina proveo na gimnazijskom i bogoslovnom školovanju u Zagrebu. Prvo mu je radno mjesto bilo u Grubišnom Polju gdje došao kao kapelan 1887. da bi ispomagao tada već ostarjelom župniku Josipu Maršiću. Bila je to prostorom velika crkvena župa u koju su spadala uz Grubišno Polje i brojna okolna sela prema kojim su tada vodili „mekani putovi“ kojima se teško putovalo konjskom zapregom u kišnim razdobljima. Tamošnji svećenici bili su preopterećeni mnogim obavezama jer su uz duhovnu imali i vjeroučiteljsku službu u školama na području župe, sudjelovali su na brojnim pogrebima i davali posljednje pomasti umirućim.

Jemeršić je posjedovao uz svećenička znanja i druge sposobnosti za rad u jednoj takvoj višenacionalnoj sredini. Uz hrvatski jezik znao je češki, mađarski, njemački i latinski jezik, što mu je olakšalo dobiti povjerenje mnogih doseljenika koji su u velikom broju naseljavali Grubišno Polje i okolna sela. Takve obitelji nisu poznavale hrvatski jezik pa je Jemeršićevo obraćanje njima, na njihovom materinjem jeziku, doprinijelo da je mladi kapelan postao omiljen kod svih njegovih župljana, bez obzira na nacionalnu pripadnost.

Jemeršić je posjedovao uz svećenička znanja i druge sposobnosti za rad u jednoj višenacionalnoj sredini. Uz hrvatski jezik znao je češki, mađarski, njemački i latinski jezik, što mu je olakšalo dobiti povjerenje mnogih doseljenika koji su u velikom broju naseljavali Grubišno Polje i okolna sela

Ivan Nepomuk Jemeršić

Nakon dolaska u Grubišno Polje Jemeršić se prihvatio sređivanja crkvenog arhiva i obogatio ga „Stanjem duša“ (Status animarum) koji je sastavio mukotrpnim skupljanjem podataka po selima grubišnopoljske župe i time budućim naraštajima i povjesničarima ostavio neprocjenjivo vrijedan dokument. U župnoj je crkvi prikupio mnoge knjige i stvorio knjižnicu iz koje su zatim knjige putovali među župljane.

Kao vjeroučitelj u mnogim seoskim školama dobro je upoznao loše stanje tadašnjih sela: harale su „crne kozice“ pa je ponekad bilo i desetak pogreba dnevno. Bilo je to vrijeme kada su u selima seljaci pili „špiritus“, zato su neki završili u umobolnicama ili umrli. Sve je to trebalo mijenjati, a to se moglo postići jedino prosvjećivanjem.

Ivan Nepomuk Jemeršić znao je da promjene trebaju započeti u obiteljima. Znao je da je kućni odgoj nenadoknadiv i da ga nijedna škola ne može zamijeniti. Da bi se to postiglo trebalo je provesti prosvjećivanje puka, a to se tada moglo postići preko knjiga. To ga je potaklo na pisanje stihova, proznih pripovjedaka, putopisa i poučnih znanstvenih knjiga. O tom je kasnije napisao da ostavlja „svoja djela, najbolje pjesme svoje u prozi u spomen milom svom hrvatskom narodu, neka ga vazda bodre u teškim danima života i neka mu primjerom pokazuju kako valja za Hrvatsku raditi i trpjeti, jer se samo preko križeva dolazi do pobjede – do svog uskrsnuća...“

Nakon što je 1890. preminuo župnik Josip Maršić, Ivan Jemeršić je bio imenovan privremenim upraviteljem, iako su mnogi očekivali da će biti odmah imenovan župnikom. Imao je položen župnički ispit, imao je preporuku za župnika od biskupa Gašparića, ali ni to nije bilo dostatno jer se tome suprotstavio tadašnji hrvatski ban Khuen Hedervary (1883. – 1903.) Jemeršić se tada još nije bavio politikom, ali ga je takav banov stav potakao da više ne potiskuje svoje osjećaje prema politici Khuena Hedervaryja. To svoje nezadovoljstvo je pokazao i 1891. kada je ban posjetio

Grubišno Polje, ali Jemeršić nije bio među onima koji su sudjelovali u njegovom dočeku. Nije htio sudjelovati ni na svečanoj večeri koja je bila priređena u župnom dvoru, htio je biti sam u kapelanovoj sobi. Tek tijekom večeri se zapazilo da među mnogim gostima nema domaćina pa su ga zamolili da se priključi ostalim gostima. Na toj večeri Jemeršić održao i zdravicu u kojoj je slikovito govorio o svemu što ga je tištilo pa je govorio i o dostojanstvu mnogih hrvatskih banova kroz povijest i istakao da je „želja svih Hrvata da i on, Khuen Hedervary, pođe njihovim stopama.“ Na ovu zdravicu ban odmah nije odgovorio, nego je tek sat kasnije održao svoju zdravicu u kojoj je istakao da je Jemeršić „idealist koji visoko uzdiže hrvatski barjak“ i zatim rekao: „Iako je Jemeršić naš politički protivnik, ja ga štujem i danas ga imenujem župnikom u Grubišnom Polju.“

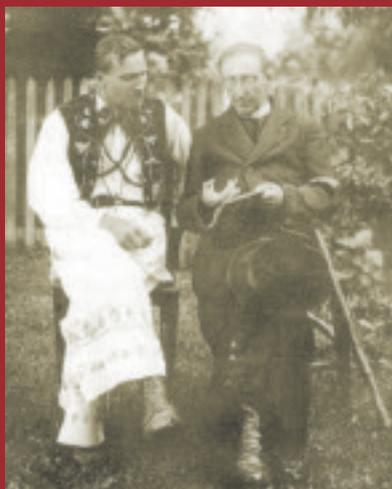
Od svoga dolaska Jemeršić je radio na uređenju crkvenog okoliša, a taj posao nije zanemario ni kada je bio imenovan župnikom. U crkvenom je cintoriju zasadio aleju stabala, oko crkve posadio voćke i lipe, a u župnom dvorištu je imao vinovu lozu koju je oblikovao u svod pod kojim je nastao zeleni prolaz s dubokom hladovinom. Cijeli je prostor oko crkve htio pretvoriti u cvjetnjak, ali je od te namisli odustao pa je umjesto toga od crkve do župnog groblja posadio jasene i platane i taj dio nazvao Mirogajem. Oko groblja je posadio oko tri tisuće borića, a prema njegovu zapisu, sve je to učinio vlastitim rukama.

Jemeršić je bio i dobar poznavatelj voćarstva, od najboljih onovremenih sorti vinove loze podigao je vinograd u Peratovici. Bio je inicijator osnivanja Hrvatske seljačke zadruge i njen prvi predsjednik. Njena je važnost bila u tome što su seljaci preko nje dobivali zajmove uz povoljnije kamate i time izbjegli da se na njima bogate tamošnji zeleniši.

O ovim Jemeršićevim osobinama mi danas ne bismo znali da ova jaka osobnost nije bila sklona pisanoj riječi. Jemeršić je svoje pouke i razmišljanja pretočio u pisanu riječ. A ono što nam je poručio u svojih 13 knjiga i brojnim novinskim člancima toliko je opsežno da se do danas nije uspjelo prikupiti, a kamoli proučiti. Pisao je u prozi i stihovima, a sadržajem su prevladavale moralno-pedagoške, vjerske, povijesne, putopisne i političke teme. Bio je i na neki način vizionar, vjerujući da će jednog dana Hrvatska doživjeti samostalnost. Predvidio

je da će put do ostvarivanja tog sna biti veoma dug, da ga on neće doživjeti jer će već trunuti u grobu „kada će veseo Hrvat nad njim pjevati pjesmu slobodi, kada će sunce obasjavati i njegov grob, a on neće više gledati zlatno sunce slobode“.

U svim njegovim književnim radovima pisanih 90-tih godina isprepleću se povijesni, odgojni i vjerski sadržaji.

Jemeršić u razgovoru s jednim mještanicom

Prijevod Povijesti kraljevine Češke Václava Vladivoja Tomeka trebao je upoznati hrvatsku javnost sa prijateljskim češkim narodom s kojima su dijelili sličnu sudbinu. Ovo ujedno ukazuje da je Jemeršić poznavao češki jezik, a taj mu je prijevod priskrbio u Češkoj brojne prijatelje među češkim kulturnim djelatnicima

Već prvo njegovo tiskano djelo *Majka u radu za Boga i Hrvatsku* iz 1894. naišlo je na velike pohvale, a jednu od njih mu je pismeno stigla i od biskupa Josipa Jurja Strossmayera. U toj knjizi on se posvetio odgoju, posebno o ulozi majke u odgoju djeteta. Za njega je bila „roditeljska kuća prva škola, a majka prva učiteljica“. Smatrao je da ukoliko izostane dobar kućni odgoj kasnije ne pomažu nikakve škole. Smatrao je da jedna od najvećih odgojnih pogrešaka u obiteljima što se dijete već u najranijoj dobi podučavao da se vrijednost čovjeka mjerilo jedino po odijelu i novcu.

Od 13 objavljenih knjiga i publikacija šest ih je Jemeršić objavio 90-tih godina. Uz ranije navedenu knjigu najpoznatije su među njima bile još *Bog i Hrvatska*, *Hrvatski narod* i njegov prijevod *Povijest kraljevine Češke*. Svima njima je podloga u povijesti, a namijenjena za „pouku hrvatskom seljaku i prijateljima našeg naroda“. O važnosti poznavanju povijesti u uvodnom dijelu *Hrvatski narod* Jemeršić je napisao da „narod, koji ne zna, što su mu bili preci, kako su oni živjeli, da li su bili slobodni ili robovi, narod, koji ne pozna svoju prošlost, taj se neće mnogo brinuti ni za sadašnjost“.

Prijevod *Povijesti kraljevine Češke* Václava Vladivoja Tomeka trebao je upoznati hrvatsku javnost prijateljskim češkim narodom s kojima su dijelili sličnu sudbinu. Ovo ujedno ukazuje da je Jemeršić poznavao češki jezik, a taj mu je prijevod priskrbio u Češkoj brojne prijatelje među češkim kulturnim djelatnicima, među kojima su bili Svato-pluk Čech, Jaroslav Vrchlický, Edvard Jelínek, Václav Kosmak, Václav Beneš Třebizský i još neki.

O tom prijevodu Tomekove knjige objavila je u Pragu *Česká revue* prilog *Chorvatský překlad Tomkových „Dějin Česka“*. U njemu se ističe da je župnik Ivan Nepomuk Jemeršić poznat prijatelj i obožavatelj češkog naroda i češke književnosti. Navodi se i Jemeršićeva želja da bi se Česi i Hrvati trebali više poznavati i uzajamno ispomagati jer gdje je uzajamna ljubav i poštovanje, tamo je moguće očekivati i uspješna djela. Svaki od dva ova naroda trebao je ostati svoj na svome i vjeran svojim idealima: Čeh na češkom a Hrvat na hrvatskom ognjištu. U reviji su navedene i Jemeršićeve uvodne riječi za Tomekovu knjigu: „Mi Hrvati od srca želimo našoj sjevernoj braći još mnogo takovih muževa kao što je Tomek, a njemu samome još dug i sretan život na ponos Praga i dične pose-

strine Češke. Knjiga je posvećena uzajamnom poznavanju, istinskom bratstvu i ljubavi Čeha i Hrvata. Bravo – raditi, poznavati se i voljeti – u tome je naše spasenje...“ U istom prilogu podrobnije je predstavljena i Jemeršićeva knjiga *Hrvatski narod*.

Ni nakon što je postao župnik Jemeršić nije bio uključen u državnu politiku. Khuen Hedervary ga je htio kasnije postaviti na listu mađaronske Narodne stranke za područje Hercegovca, ali je on to odbio, što je Khuenu bio dostatan razlog da mu se kasnije osveti. Prilika mu se pružila 1903. kada su započeli nemiri u Zagrebu upereni protiv mađarske politike prema Hrvatskoj koji su bili dodatno zaoštrani krvoprolićem u Zaprešiću, odakle su se nemiri prelili i u ostale dijelove Hrvatske. U svibnju 1903. u Grubišnom Polju su bili uhićeni župnik Jemeršić i kapelan Šuster pod optužbom da su širili tzv. bazelski proglas, letke koji su bili tiskani u Baselu, a netko ih je poštom iz Ljubljane poslao na adresu župnog dvora u Grubišnom Polju. U lecima se govori o teškom položaju Hrvatske i o zbivanjima u Zaprešiću. Njima se htjelo širu javnost upoznati o svim tadašnjim zbivanjima.

Jemeršić je nakon uhićenja otpremljen u Zagreb gdje protiv njega proveden istražni postupak. Bila mu je određen šestomjesečni zatvor, ali sam čin zatvaranja od njega je stvorio mučenika. U zatvoru se upoznao s mnogim zatvorenicima, među kojima su bili i oni iz Zaprešića, a u zatvoru ga je, uz ostale, posjetio i Eugen Kumičić. U zatvoru je napisao i putopisnu knjigu *Kopnom i morem na Plitvička jezera*. O svim svojim zatvorskim iskustvima on je napisao knjigu *Bez slobode* koja je izašla 1906. Uz podroban opis svih zbivanja i njegovog tamnovanja u knjizi je moguće pronaći i brojne njegove poruke čitateljstvu:

O strankama: *Sve stranke i strančice u Hrvatskoj – uz rijetke iznimke – hvataju puk i seljake za sebe, a malo za domovinu.*

O stranačkim članovima: *Ne diram u tebe... Budi ti u kojoj god hoćeš političkoj stranci, ali ti poručujem, da još time, što se nalaziš ovdje ili ondje, nisi za Hrvatsku baš ništa učinio. I kazalo stoji na uri, ali što koristi, ako je pero pokvareno? Stoji ura, a i kazalo stoji, a ti ćeš badava pitati – koliko je sati? Što koristi, ako prstom pokazuješ, da si u ovoj ili onoj stranci, kad ti je srce otrovano: nepovjerenjem, mržnjom, zlobom, zavi-*

šću i osvetom. Ako želiš već, priključi se onoj stranci koju smatraš za najpošteniju i najradiniju...

O slozi u Hrvatskoj: *Neće Srbin Hrvat u smetati, a niti Hrvat Srbinu, samo kada će obojica raditi za Hrvatsku.*

U politiku na državnoj razini Jemeršić se uključio 1906. kada je kao nezavisni kandidat bio postavljen na zajedničkoj listi za virovitički kotar kako bi

Uhićenje Ivana Nepomuka Jemeršića 1903.

„Svi ti doseljenici vrlo su čestiti i marljivi ljudi i mora se i priznati da su u mnogočemu naučili naš hrvatski svijet naprednijem i boljem gospodarstvu. A naročito oni, koji su došli iz Češke naučili su naš hrvatski svijet naprednijem i boljem gospodarstvu, naučili su naše ljude raditi kojekakvim strojevima te su uopće podigli gospodarstvo na napredniji i uspješniji stepen“, pisao je Jemeršić

pobijedili mađaronskog kandidata. Tada u tome nisu uspjeli, a prema njegovom mišljenju samo zbog toga što su mnogi Srbi s tog područja bili protiv njega potaknuti lažnom propagandom da je „srbožder“ i da želi „Srbe pošokčiti“. Pred takvom izmišljotinom ga branio i pravoslavni paroh Suhopolja Veljko Lukić kojeg je Jemeršić predložio za kandidata na izborima iste godine za područje hercegovackog kotara i gdje mu je nedostajalo samo tri glasa da bude pobjednik. Nakon tih izbora Jemeršić je izgubio povjerenje prema ranijim suradnicima srpske nacionalnosti koji su se svojim pogledima na politička zbivanja, pod utjecajem srpskih stranaka, sve više udaljavali od njegovih.

Jemeršić nije tajio da je u mladosti stajao iza učenja Ante Starčevića, ali nije bio član nijedne stranke. Tek nakon prvog neuspjeha na izborima 1906. Jemeršić je postao član Starčevićeve Hrvatska stranke prava (milinovci). Od tada on je zagovarao i politiku ove stranke pa mu je jedan od političkih protivnika postao i Stjepan Radić, ali ovdje ne toliko zbog razlike u programima njihovih stranaka, već zbog glasača, jer su obje njihove stranke tražile podršku u seljaštvu.

O svojim političkim pogledima Jemeršić je 1908. objavio publikaciju *Moje stanovište* u kojem iznosi svoje poglede prema pojedinim političkim strankama i političarima. O Srbima je napisao: „Lijepo je da želite Srbiji, otkuda, kako velite, da ste ovamo došli, ali ipak sto puta treba da više želite dobro i Hrvatskoj, pravoj vašoj domovini, gdje sada živite i kuću kućite...“ Taj odnos on prikazuje slikovito uspoređujući s djevojkom koja se udala i dodaje: „Takva premda želi, a željeti mora, dobro onoj kući gdje se rodila, još više mora željeti i raditi na dobro one kuće, kamo se udala i čije je ime primila.“

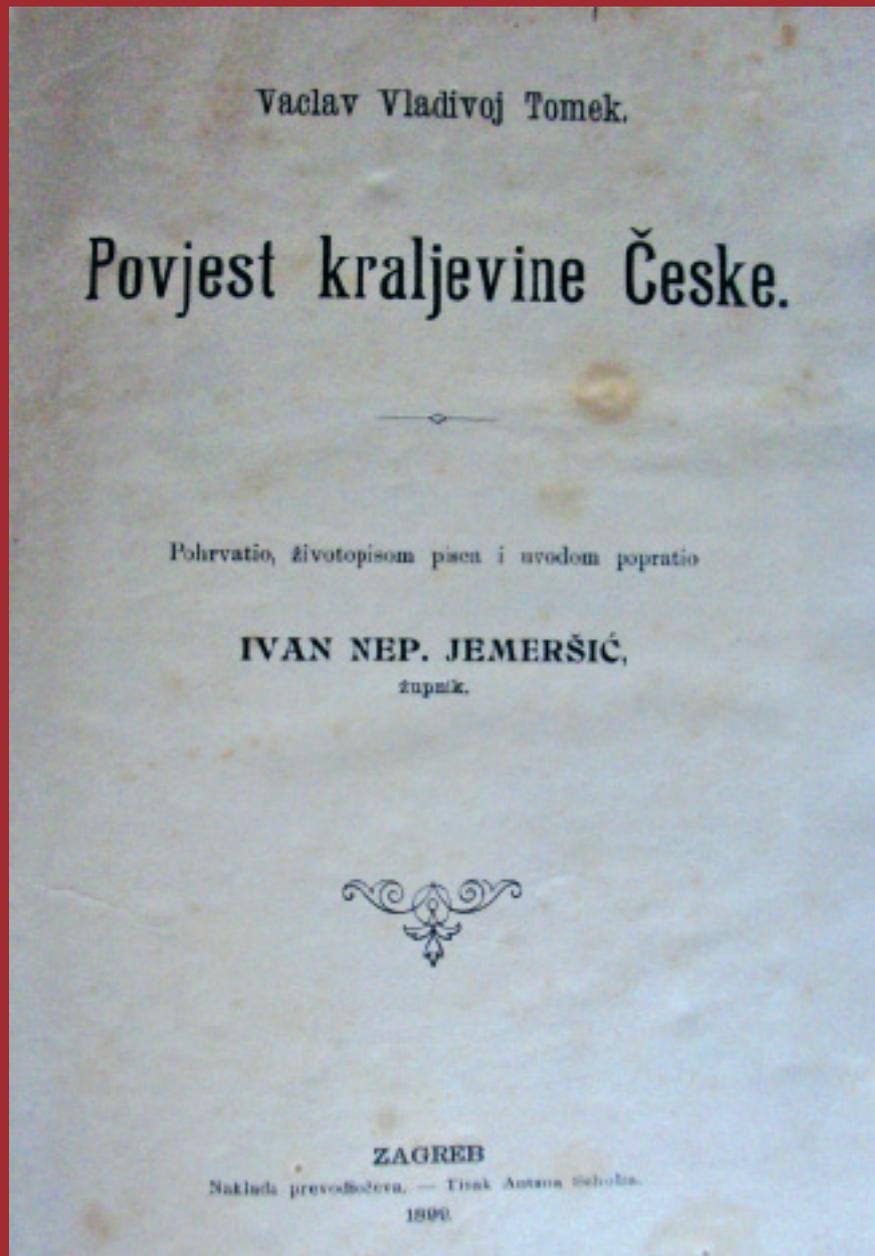
Na izborima 1908. virovitička Čista stranka prava ga je postavila za svog kandidata za virovitički kotar i tada je postao zastupnik u Saboru. O svojim govorima izdao je 1910. jednu publikaciju pod nazivom *Govori zastupnika hrvatskog naroda Ivana Nepomuka Jemeršića izrečene na saboru kraljevine Hrvatske u Zagrebu*. Iz njih je moguće zaključiti da je branio interese svih slojeva društva: seljake, učitelje, radnike, činovnike... Ukazivao je na potrebu rješavanja socijalnih problema, ukazao da osiromašen puk kupuje od raznih trgovaca špirituzimira, a u isto vrijeme mu na dvorištu

šljive propadaju jer ne smije peći rakiju. Govorio je da seljak mora plaćati nameće i na ono što koristi u kući pa nije stoga čudno što su mnogi „trbuhom za kruhom“ odlazili u tuđi svijet. Naveo je da se šume prodaju strancima pa sirotinja nema ni drva za ogrjev. Mnogi seljaci zbog dugova bili su prisiljeni prodavati svoje posjede pa je predložio da bi vlada trebala donijeti zakon kojim se ne bi mogla nijednoj obitelji prodati zemlja ispod nekog propisanog minimuma. Takvu zemlju zbog duga trebala bi otkupiti država i na taj način bi se zaustavio odlazak seljaka u svijet. Jemeršić zaključuje: „Kad će se podići seljaštvo, onda će se podići sigurno obrt i trgovina, jer ako seljak nema novaca, slabo prolaze svi ostali staleži u zemlji, naročito trgovci i obrtnici...“

On je branio i brojno doseljeno stanovništvo u Hrvatskoj. Naveo je da njegovu župu po nacionalnom sastavu čine, uz domicilno stanovništvo, „malu Austriju“ (3000 Čeha, 2000 Mađara i 1000 Nijemaca). Tom je prilikom rekao: „Svi ti doseljenici vrlo su čestiti i marljivi ljudi i mora se i priznati da su u mnogočemu naučili naš hrvatski svijet naprednijem i boljem gospodarstvu. A naročito oni, koji su došli iz Češke naučili su naš hrvatski svijet naprednijem i boljem gospodarenju, naučili su naše ljude raditi kojekakvim strojevima te su uopće podigli gospodarstvo na napredniji i uspješniji stepen... Mnogi od tih ljudi po čitavoj zimi imaju slamom i krpama obložene prozore na svojim kućicama, jer kad nemaju čime se grijati, jer drva ni prvoužitnici ne dobivaju dosta, a doseljenici nikako, to se boje i studeni pa među krpe da bude toplo, a kako to u zdravstvenom obziru djeluje, ne trebam ni spomenuti, pa nije čudo da se šire kojekakve bolesti...“

Jednom prilikom on je u Saboru uputio doseljenicima poruku: „... Hrvatska je druga vaša majka u kojoj ćete poslije teškog napora naći grob svoj. Nastojite da u zemlji koja vas je gostoljubivo k sebi primila, nađete barem u grobu svoj mir i da će svaki moći mirno na grob vaš kleknuti i reći: Pokoj mu vječni, bio je dobar i pošten, jer se zajedno s Hrvatima borio za hrvatske pravice!“

Jemeršićev književni i politički rad trajao je do izbijanja Prvog svjetskog rata. U razdoblju između dva svjetska rata povukao se iz političkog života, ali je kao župnik radio do umirovljenja 1928. Svoj odnos prema tadašnjoj politici demonstrirao je šutnjom. Nakon toga

Prva stranica knjige *Povjest kraljevine Češke*

Jemeršić za radnim stolom

povukao se u svoju obiteljsku vilu „Moj mir“ gdje je živio do svoje smrti 1938.

Jemeršić je napisao još za života tekst koji je trebao biti na njegovom nadgrobnom spomeniku, ali je ipak jedan stih bio promijenjen. Umjesto stiha „... gdje molim Boga da dade Hrvatskoj mojoj doživjeti sretnije dane!“ unesen je stih „... gdje molim Boga za sretne dane drage domovine!“ Njegovi stavovi su bili uvijek jasni: nije se štedio u njihovoj obrani, ali nije štedio ni sve one koji su u politiku ušli zbog osobnih interesa. Njegove poruke i danas, nakon jednog stoljeća, mogle bi biti poukom hrvatskom pučanstvu, ali ne samo za obične smrtnike, nego i političare. Nad njegovim porukama trebali bi se duboko, duboko zamisliti.

Upoznajmo Institut makromolekularne kemije u Pragu

Izumom **kontaktnih leća** do svjetske slave

 Nina Vranješ Penava

U zimsko snježno jutro 1. veljače 2005. uputila sam se u avanturu, točnije u Prag, na šest mjeseci. Dobivši stipendiju Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta za boravak u inozemstvu u sklopu doktorskog studija, koju sam odlučila provesti na Institutu makromolekularne kemije Akademije znanosti Češke Republike u Pragu, započela je moja suradnja s češkim kolegama koja traje još i danas. Prag, kao i Institut, oduševili su me već pri prvom susretu. Institut makromolekularne kemije osnovan je 1959. Osnivač Instituta i njegov prvi direktor bio je profesor Otto Wichterle, pod čijim je vodstvom došlo do proizvodnje mekih kontaktnih leća 1960. i intraokularne leće 1980., donoseći slavu Institutu. Sam Institut sastoji se od 10 nivoa, dva ispod zemlje, prizemlja i sedam katova. U pravilu je koncipiran

Osnivač Instituta i njegov prvi direktor bio je profesor Otto Wichterle, pod čijim je vodstvom došlo do proizvodnje mekih kontaktnih leća 1960. i intraokularne leće 1980.

tako da su na svakom nivou s jedne strane laboratoriji, a na drugoj strani hodnika uredi. Opremljen je vrhunskom znanstvenom opremom, dostupnom zaposlenicima Instituta, kao i vanjskim korisnicima. Institut djeluje u nekoliko Zavoda: Supramolecular Systems and Self Association Processes, Biomacromolecular and Bioanalogous Systems, Polymer Materials and Technologies, Structure and Dynamics of Macromolecules, Polymers for Optoelectronic and Energy Applications.

U sklopu Instituta postoji i velika knjižnica gdje se može naći veliki broj znanstvenih časopisa iz područja zna-

nosti o materijalima, velika predavaonica, nekoliko manjih predavaonica i kantina. Od 1967. Institut organizira svake godine jednu do dvije međunarodne konferencije o polimerima, dobro poznati Prague Meetings on Macromolecules (PMM). PMM se održava pod pokroviteljstvom Međunarodne unije za čistu i primijenjenu kemiju (IUPAC). Do danas je održano 77 konferencija PMM-a.

Kako je Prag grad umjetnosti i kulture, niti tu Institut ne zaostaje te se u prizemlju Instituta svaki mjesec organiziraju izložbe mladih perspektivnih autora. Od 1995. Institut u suradnji s Unescocom i IU-

Drvo znanja – spomenik profesoru Ottu Wichterleu

Profesor Otto Wichterle bio je jedan od najvećih čeških kemičara. Gradska četvrt Prag 6 odlučila je podići spomenik ispred Instituta makromolekularne kemije, inherentno povezan s Wichterleovim profesionalnim životom. Spomenik je dizajnirao kipar Michal Gabriel zajedno s arhitektima Olegom Hamanom i Janom Podpěrovom te je završen u listopadu 2005. na 90. obljetnicu profesorovog rođendana (umro je 1998.). Tom prigodom Otto Wichterle nagrađen je in memoriam Walter J. Zable medaljom za izvrsnost u tehnologiji, na Međunarodnom tehnološkom institutu u San Diegu za svoje životno djelo. Dva metra visok brončani spomenik prikazuje Drvo znanja. Na svakoj grani drveta nalazi se upisan broj koji odgovara patentu profesorovog izuma. Uz već spomenute leće, jedan od najpoznatijih izuma je sintetsko vlakno „Silon“ koji je njegov tim izumio 1941. Proizvodnja silona pokrenuta je tek nakon deset godina od otkrića, prvo zbog rata, a kasnije zbog problema u poslijeratnoj industriji. Nakon što je Wichterle objavio članak o svojem radu u znanstvenom časopisu *Nature* 1960., Čehoslovačka akademija znanosti prodala je sva prava za kontaktne leće američkom poduzetniku za 330.000 dolara, a po zakonu Čehoslovačke Wichterle je dobio samo 1/10 od jedan posto tog iznosa – oko 330 dolara. Međutim, 1983. Wichterle je dobio presudu na sudu u Americi, gdje mu je priznato da je patent isključivo njegov i da je on izumitelj kontaktnih leća.

Wichterle odlazi u mirovinu 1979., ali je nastavio s pokusima na Institutu makromolekularne kemije te je 1983. počeo učiti računalno programiranje. Godine 1990 izabran je za predsjednika Čehoslovačke akademije znanosti i zadržao je tu poziciju do raspada Čehoslovačke 1993, kada je postao počasni predsjednik Akademije znanosti Češke Republike. Wichterle je bio član brojnih inozemnih akademija znanosti, dobitnik je mnogih nagrada i počasnih doktorata na nekoliko stranih Sveučilišta. Autor je ili koautor oko 150 patenata, više od 200 publikacija te je napisao šest knjiga. Godine 1993. asteroid broj 3899 dobio je ime po Wichterleu. Nadalje, visoka škola u Ostravi dobila je ime po njemu 1. rujna 2006.

Zgrada Instituta makro- molekularne kemije u Pragu

Otto Wichterle,
izumitelj kontaktnih leća

PAC-om sudjeluju u provođenju Unesco/IUPAC Postgraduate Course in Polymer Science. Studij započinje svake godine 1. listopada i traje deset mjeseci. Program je otvoren za mlade istraživače koji su stekli svoje diplome (magisterij, doktorat ili ekvivalent) u odgovarajućem području znanosti. Podnositelji zahtjeva trebaju biti ispod 35, a po mogućnosti i ispod 30 godina. Sudionik UNESCO/IUPAC studija pridružuje se istraživačkom projektu pod vodstvom iskusnog mentora iz Instituta, te je dužan prisustvovati nizu predavanja i vježbi o raznim temama polimerne znanosti koje održavaju stručnjaci Instituta. Završno izlaganje svojeg znanstvenog rada u sklopu projekta student iznosi u srpnju. Prilikom prijave uz životopis, preporuke profesora, molbe, student odabire znanstveni projekt na kojem će raditi, a lista projekata se svake godine obnavlja, tako da je veliki spektar predloženih projekata. Proces prijave i sve vezano za Unesco/IUPAC studij nalazi se na njihovim mrežnim stranicama (www.imc.cas.cz). Prijave se svake godine primaju do polovice veljače.

U generaciji 2013./2014. moja bivša studentica, magistra inženjerka kemijskog inženjerstva Ana Šitum radila je na projektu doc. Miroslava Šloufa, koji je voditelj Zavoda za morfologiju i reologiju polimernih materijala te je ujedno

i moj suradnik već deset godina. Dobru suradnju s Institutom nastavila sam i dalje te je u generaciji 2014./2015. još jedan bivši student, magistar inženjer kemijskog inženjerstva Massimo Ujčić primljen na navedeni studij i postao suradnik mojeg kolege dr. Ivana Kelnara, iz Zavoda Polimerni materijali i tehnologije, čiji je predstojnik svjetski priznati znanstvenik Libor Matějka.

Tokom mojeg boravka u Pragu dom mi je bio hotel Mazanka, koji je hotel Akademije znanosti Češke Republike. U sklopu UNESCO/IUPAC poslijediplomskog studija studenti imaju smještaj u tom hotelu, čije troškove snovi sam Institut. U Institutu, a ponajviše u hotelu, borave znanstvenici iz cijelog svijeta, tako da sam ja, kao i moji bivši studenti stekli poznanstva koja su oplemenila

naše živote. Institut ugošćuje i strane predavače koji iznose svoja znanstvena dostignuća na predavanjima u Institutu. Također organiziraju i Dane otvorenih vrata (u studenom), znanstvene kolokvije (u veljači), u trajanju od nekoliko dana, na kojima kolege iz Instituta izlažu svoja dostignuća, te se na taj način međusobno bolje upoznaju i povezuju. Institut za strance nudi besplatno učenje češkog jezika, kao i ostalih stranih jezika svojim zaposlenicima.

Nakon 10 godina mogu reći da je Prag bio i ostao moja ljubav. Ostvarila sam divnu suradnju s češkim kolegama, stekla brojna poznanstva, upoznala divne ljude iz cijelog svijeta, a najviše što sam dobila su predivni prijatelji na koje uvijek mogu računati, bilo u znanstvenom, bilo u ljudskom pogledu.

Češka ima pet međunarodnih zračnih luka – u Pragu, Brnu, Ostravi, Karlovim Varyma i Pardubicama.

Hrvatska ima devet međunarodnih zračnih luka – u Zagrebu, Splitu, Rijeci (na Krku), Osijeku, Zadru, Puli, Dubrovniku, na Braču i na Lošinju.

ZANIMLJIVOSTI

Jaroslav Hašek: Staleške razlike

Vlastelinski špan Nykles i upravitelj veleposjeda Paser bili su vrlo dobri prijatelji. Svakodnevno su sjedili zajedno u prostranoj seoskoj gostionici „Kod Tiske“, gdje su ih smatrali toliko nerazdvojnim parom da je uvijek bilo jasno da su sve nepodopštine koje su potresale tu općinu, počinili upravo špan Nykles i upravitelj Paser. Špan Nykles vrlo je volio upravitelja Pasera, no ipak se među njima skrivalo nešto strašno što je povremeno Nyklesovom licu davalo turoban izraz. A to je bilo toliko nečuveno da je dovodilo špana Nyklesa do najžešćeg bijesa za koji je bila sposobna njegova dobra duša. Kad god bi oba u gostioni kod Tiske zajedno pili i nakon toga počinili neku veselu nepodopštinu, koja se obično sastojala u tome da bi u noći uhvatili općinskog stražara i bacili ga nekamo u jarak, po cijelom selu bi se jednoglasno prepričavalo da je „jučer špan Nykles bio pijan kao svinja, a gospodin upravitelj je bio malko veseo“.

Istina je bila da su oba bila u jednako veselom raspoloženju, da su jednako toga popili i da je to jednako djelovalo na njihove mozgove, no što to vrijedi, glas naroda je govorio: „Špan Nykles bio je pijan kao svinja, a gospodin upravitelj bio je malko veseo“.

Ne trebamo se zato čuditi da je špan Nykles priželjkivao da se situacija promijeni i stoga, kad mu je došlo do mozga što se po selu pripovijeda, pokušao je biti umjereniji, i dok bi upravitelj Paser popio tri čaše, on bi popio samo jednu, tako da je na kraju upravitelj popio trideset čaša, a on samo deset. Dakle, u omjeru 1:3, i te večeri nisu počinili ništa. Nykles je podupirao gospodina upravitelja, tih i zamišljen, a gospodin upravitelj galamio je kroz cijelo selo i vrijeđao gostioničara Tisku, dok se Nykles ponašao neuobičajeno pristojno, no drugi dan doznao je da je gostioničar Tiska rekao, kad su ga pitali što se sinoć zbivalo: „No znate, špan Nykles bio je pijan kao svinja, a gospodin upravitelj je bio malko veseo“.

Nykles je znao da se tu, u tome slučaju, radi o velikim staleškim suprotnostima, i da je staleški i socijalni jaz predubok da bi se on, Nykles, mogao uspoređivati s gospodinom upraviteljem, i životna mu je želja bila da netko jednom kaže:

„Ma da, špan je bio malko veseo, a gospodin upravitelj pijan kao svinja.“

No ta mu se želja nikada nije ispunila. Kako su ljudi bili navikli, tako su govorili stalno, iz poštovanja prema gospo-

Scena iz komedije *Staleške razlike (Stavovské rozdily)* iz 2003.

dinu upravitelju, a povrh toga, kad bi se zajedno s gospodinom upraviteljem vraćao pola sata na imanje, čuo bi Nykles od gospodina upravitelja onu neumoljivu riječ koja ga je činila tako malodušnim: „Gle, danas sam opet malko veseo!“

Tako se na kraju špan prepustio i plivao niz struju, znajući da će, makar oba bili jednako nacvrcani, on opet biti pijan kao svinja, a gospodin upravitelj malko veseo.

Gospodin upravitelj je jedva stajao na nogama, a on je hodao uspravno pokraj njega. No gospodin upravitelj je uvijek bio veseo, a on „pijan kao svinja.“

Jednom se zbilom da su obojica bili u podjednakom stanju. Špan je pio, potpuno svjestan da mu bilo kakvo uzdržavanje neće pomoći, a gospodin upravitelj pio je lakomisleno, uzdajući se u svoj dobar glas. Izašli su u selo i u nekoj omaglici na seoskom trgu bacili nekog uniformiranog čovjeka u ribnjak. Bila je to jedna od njihovih uobičajenih neslanih šala, za koju je gospodin upravitelj plaćao općinskom stražaru svake večeri pivo i cigaru. Kaže se, da nitko ne može izbjeći svoju sudbinu, i nisu je izbjegli. Nije to bio općinski stražar – bio je to policajac.

Policajac u ophodnji, zaštićen paragrafom 81 Krivičnog zakona, koji jasno govori o javnom nasilju koje počinu svatko tko digne ruku na službenu osobu.

Od tog časa nad glavama obojice izdigla se prijetnja zatvora. Takve stvari spadaju na pokrajinski sud. Za to više nije nadležan okružni sud. I tako se proces protiv oba nasilnika vodio pred po-

krajinskim sudom u Jičínu. Obojica su se izvlačila na pijanstvo, a za svjedoke uzeli su gostioničara, načelnika i još tri seljaka iz općine, koji su bili prisutni te večeri dok su njih dvojica ispijala svaki svojih trideset piva.

Prvi svjedok bio je gostioničar Tiska. „No dakle, gospodine svjedоче,“ rekao je predsjednik vijeća, „kako je to bilo s gospodinom Nyklesom. U kakvom je stanju bio kad je napuštao vašu restauraciju?“

„Molim lijepo, milostivi gospodine i slavni sude,“ rekao je odlučno Tiska, „taj Nykles bio je, Bog mi je svjedok, pijan kao svinja.“

„A gospodin upravitelj Paser, gospodine Tiska?“

Gostioničar Tiska pogledao je gospodina upravitelja i živahno rekao: „Milostivi gospodine, slavni sude, gospodin upravitelj bio je tada veseo.“ To je ušlo u zapisnik. Zatim su došli ostali svjedoci i odgovarali jednako: „Špan – taj je bio pijan kao svinja, ali gospodin upravitelj je bio veseo.“

Slučaj je bio potpuno jasan, a prema tomu donesena je i presuda. Gospodin upravitelj, jer je bio samo „veseo“, bio je osuđen na mjesec dana, a pijana svinja Nykles je oslobođen jer nije bio svjestan svojih postupaka. A špan Nykles imao je još jednu zadovoljštinu, jer je nakon objavljivanja presude gospodin upravitelj uzrujano uzviknuo: „Isuse i Marijo, gospodo, pa i ja sam bio pijan kao svinja!“

Ali to nije ništa mijenjalo na stvari.

Preveo: Dubravko Dosegović

Mladen Bjažić: Prag

Sjećanje

Dragulj Europe
usred Češke zavale,
izdržao brojne kušnje
i navale,
bio uvijek srce
i duša nacije,
uz teške patnje
i defenestracije

Uz Vltavu Hradčany s lijeva
i uz njih Malá strana,
a s desne Staré město i Nové
uz Vyšehrad tu se grana

Da li je mogla Libuša,
snujući Prahu, sniti
da će najljepši od svih
europskih gradova biti?

Kameni Karlov most,
svih praških mostova kita,
a iznad Hradčany stoje
s katedralom svetoga Vita.
Čuva ih Ulička zlatna
i kuća Franza Kafke,
gdje samo golubi slijeću
i svrate ponekad čavke.

A dolje – spomen na Tyrša,
Masaryka i Husa
i sjećanje na vojske
Sasa, Švedana, Rusa,
od dalekih, teških i mučnih,
pa sve do naših dana

uz vječni spomen na žrtvu
mladoga Palacha Jana.

Tu slavni je živio Čapek,
Neruda, Vančura, Sova,
Seifert, Halas, Březina,
Světlá i Němcová
– stotine slavni imena,
muškaraca i žena,
lako se ovdje smjesti
kod Václavské náměstí.

Uz Hašekova Švejka
U Kalicha se pije,
ali ni kod Fleka
nikada prazno nije.

Tamo su svratiti znali
i Bukovac i Gaj,
sva sila našega svijeta,
a Prag je i kolijevka
hrvatskog nogometa.

Grad nisu zgrade samo,
pivnice ni kavane.
Najljepši spomen Praga
Božene su, Libuše, Jane,
i prijatelji mili
s kojima skupa smo pili.

Kao prijatelj drag
svima je mio Prag,
pa kažem i ja bez straha:
najljepša za me je Praha.

Ovu pjesmu posvećenu Pragu napisao je hrvatski književnik Mladen Bjažić (1924.), član Hrvatsko-češkog društva, za *Susrete* broj 12. iz lipnja 1995. Nakon 20 godina pjesmu objavljujemo ponovno.

Mladen Bjažić

Jiří Wolker: Mirogoj

Na záhřebském hřbitově, na Mirogoji
s očí sloupla se mi jižní a sladká zem,
na záhřebském hřbitově tisíce křížů stojí,
ty jediné v očích svých udržel jsem,
ty kříže dřevěné, tak stejné, tak stejné,
jak stejná je smrt vojáků zabitých v boji.

Zdřevěnělé ruce, spoutané v zápěstí,
mě dovedly urvat a daleko unésti,
s armádou podzemním světem jsem maširoval.
Do hrobů politých vápnem, nad nimiž jména zvadla
a zůstala jenom těla ve válce světové padlá,
hluboko, hluboko jsem se propadal,
a každý mrtvý se přitiskl ke mně jako hlas úpěnlivý
a každý mrtvý se ptal:
Pověz mi, živý,
proč jem umíral?

Kořeny v květech mohou slunce uchopit,
mrtvý v živém se doví, proč pad,
pro krále, vlasti, pro vše je možno se bít,
ne pro všechno lze však umírat.
Ó mrtví z Rus, Němec, Čech a Francie,
v dlaně mé kladete dědictví hrobu a krve,
modlím se nad ním, ať v pěstích mých ožije,
ať na chléb a na víno vzkvétá,
a otázku vaši těžkou a slavnou jak zvon
co možno nejvýše v hrudi své zavěšuji,
z rozkazu božího živý s živými žít budou ji,
živou otázku vaši, – ó mrtví ze všech front světa!

Pjesmu *Mirogoj* napisao je češki pjesnik Jiří Wolker (1900. – 1924.) pod dojmom posjeta zagrebačkom groblju Mirogoj i grobovima vojnika poginulih u Prvom svjetskom ratu. Pjesmu je objavio u zbirci *Těžká hodina* iz 1922. To je vjerojatno jedina pjesma uopće koja nosi naslov po najvećem zagrebačkom groblju koje je, usput rečeno, projektirao Čeh Rupert Melkus (1833. – 1891.).

Jiří Wolker

Češki nazivi za mjesec u godini

Kalendar s brezama, hrastovima i jelenjom rikom

Kao i hrvatski, i češki su nazivi vezani uz pojave u prirodi ili poljoprivredne radove tipične za pojedini mjesec

 Marijan Lipovac

Bogatstvo češkog, kao i hrvatskog jezika, vidi se i u činjenici da oba naroda koriste vlastite nazive za mjesec u godini umjesto međunarodnih koji su preuzeti iz latinskog. Uz Hrvate i Čehe, od slavenskih naroda vlastita imena mjeseci u upotrebi su još jedino kod Poljaka, Ukrajinaca i Bjelorusa, dok su kod ostalih naroda nekada postojali, ali su pali u zaborav ili su jednostavno zamijenjeni međunarodnima. Kao i hrvatski, i češki su nazivi vezani uz pojave u prirodi ili poljoprivredne radove tipične za pojedini mjesec. Zimski mjesec siječanj sasvim opravdano u češkom nosi naziv **leden**, dok naziv veljače, **únor**, upućuje na toplije dane, jer je nastao od zastarjelog glagola nořit koji znači roniti ili potapati, što se dakako odnosi na topljenje snijega. Ime ožujka, **březan**, vezan je uz breze koje tada počinju cvati, dok je travanj, **duben**, posvećen hrastovima (češki dub) koji se u četvrtom mjesecu odijevaju lišćem. Svibanj je doba općeg procvata, barem u prirodi, pa u češkom sasvim logično nosi naziv **květen** (květ je na češkom cvijet). Lipanj i srpanj su u češkom gotovo imenjaci, **červen** i **červenec**, a ime im dolazi od riječi za crvenu boju (červená), što se odnosi na razne plodove prirode, poput trešanja, višanja, jagoda, malina i ribizla, koji dozrijevaju u ljetnim mjesecima. Češko ime osmog mjeseca, **srpen**, ima isto porijeklo kao i hrvatski naziv sedmog mjeseca pa stoga treba biti oprezan. Korijen je narav-

Kalendář 2015						
Leden						
Ne	Po	Út	St	Čt	Pá	So
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31
Únor						
Ne	Po	Út	St	Čt	Pá	So
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
Březan						
Ne	Po	Út	St	Čt	Pá	So
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				
Duben						
Ne	Po	Út	St	Čt	Pá	So
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	
Květen						
Ne	Po	Út	St	Čt	Pá	So
				1	2	
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						
Červen						
Ne	Po	Út	St	Čt	Pá	So
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			
Červenec						
Ne	Po	Út	St	Čt	Pá	So
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31
Srpen						
Ne	Po	Út	St	Čt	Pá	So
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					
Září						
Ne	Po	Út	St	Čt	Pá	So
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			
Říjen						
Ne	Po	Út	St	Čt	Pá	So
		1	2	3		
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31
Listopad						
Ne	Po	Út	St	Čt	Pá	So
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					
Prosinec						
Ne	Po	Út	St	Čt	Pá	So
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

no riječ srp kao simbol žetve koja je u Češkoj u davna vremena očito počinjala kasnije nego u Hrvatskoj. Češki naziv za rujan, **září**, Čehe asocira na riječ záře, što znači sunčeve zrake, kao što i rujn Hrvate podsjeća na rujno vino. No i hrvatski i češki naziv devetog mjeseca imaju zapravo isti korijen i vuku ga iz ruja, tj. glasanja jelena (češki říje), a u Češkoj je jelenjoj riki posvećen i deseti mjesec – **říjen**. Zbog sličnosti s rujnom i tu treba biti oprezan, ali najlakše se zabuniti s **listopadom** koji je kod Čeha 11. mjesec jer kod njih očito lišće počinje padati kasnije. Problema nema kod **prosínca** koji je i u češkom i u hrvatskom 12. mjesec, a naziv nema veze s prošnjom ili prosom, nego sa suncem koje prosine kad ga ljudi, u očekivanju zime, više niti ne očekuju.

Čini se da je etimologija čeških naziva jasnija od hrvatskih. Problema nema s travnjem, svibnjem (nazvan po biljki svibi), lipnjem, kolovozom (ime ima veze s odvoženjem pokošenog žita) ili studenim, ali kod siječnja nije sigurno ima li veze sa sječom drva, dok kod veljače nema suglasja je li ime dobila po

tome što tada dani postaju duži (velji) ili po mačkama koje se tada „veljaju“, tj. tjeraju. Ime ožujka uglavnom se povezuje s nestabilnim (lažljivim) vremenom.

S danima u tjednu nema problema – oni i u hrvatskom i u češkom imaju istu etimologiju. Subota (sobota) je preuzeta iz hebrejskog (šabat), nedjelja (neděle) je dan kad se ne radi, ponedjeljak (pondělí) je dan nakon nedelje, a utorak (úteri) potječe iz praslavenskog u kojem je *vtori* značilo drugi. Srijeda (středa) je u sredini tjedna, a četvrtak (čtvrtek) i petak (pátek) su četvrti i peti dan u tjednu. Svakako je zanimljivo da su svi Slaveni naziv za sedmi dan u tjednu skovali prema činjenici da se tog dana ne radi (osim Rusa koji nedjelju zovu *voskresenje*, tj. uskrsnuće), dok je Romanima nedjelja dan Gospodnji (*domenica, dimanche, domingo*), Germanima dan Sunca (*Sunday, Sonntag*), a Mađarima dan sajma (*vasárnap*). Ispada da su Slaveni neradnici, da su Romani pobožni, da kod Germana još živi stari kult Sunca, dok Mađari vole sajmove, ali to je već tema nekih drugih znanstvenih disciplina.

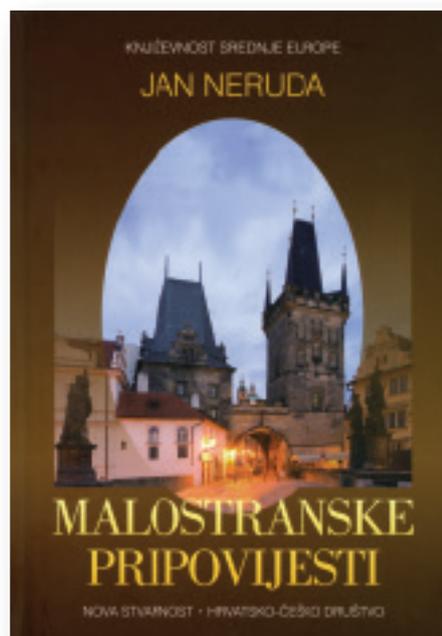
Izdanja Hrvatsko-češkog društva ili uz podršku Hrvatsko-češkog društva

Dubravko Dosegović: Češki mozaik

Hrvatskom čitateljstvu je nedostajala upravo takva knjiga koja će na zanimljiv, duhovit i pristupačan način govoriti o Češkoj i Česima, s nepoznatim i nevjerojatnim podacima koje, na našu sreću, Dubravko Dosegović ne samo pamti nego i na pravi način prenosi čitateljima.

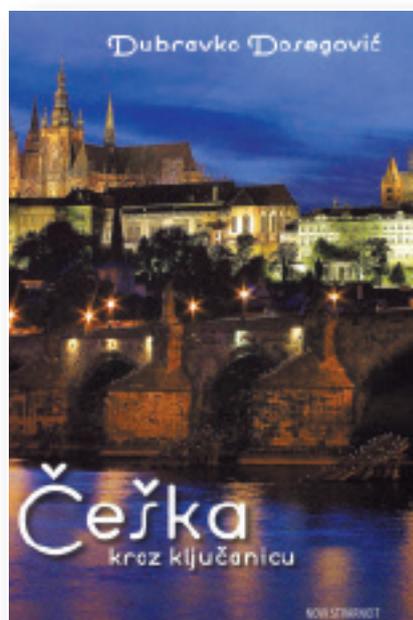
Marijan Lipovac, predsjednik Hrvatsko-češkog društva

Jan Neruda: Malostranske pripovijesti

Njegovo stvaralaštvo povezuje ono što je karakteristično ne samo za češku književnost nego i za češku umjetnost općenito: ugodan humor, zanimanje za običnoga čovjeka, njegove muke i radosti; sposobnost da se u malim sudbinama svojih antijunaka vide sukobi i paradoksi velikoga svijeta.

Jiří Menzel o Nerudi za ovo izdanje

Dubravko Dosegović: Češka kroz ključanicu

»...upravo je u tome najveći doprinos Dubravka Dosegovića: tko njegovu knjigu pročita, neće mu biti dovoljan pogled "kroz ključanicu." Htjet će otvoriti cijela vrata.«

Iz predgovora češkog veleposlanika Karela Kühnla

Ivana Brlić-Mažuranić: Čudnovate zgode šegrta Hlapića

Čudnovate zgode šegrta Hlapića nakon sto godina oživljuju sada u izvornom tekstu i s, Ivani Brlić-Mažuranić, omiljenim, ilustracijama češkoga umjetnika Josefa Lade.

Knjige možete naručiti u Novoj stvarnosti, Zagreb, Kaptol 21, nova.stvarnost@gmail.com

